

# አስረጅ 1

«... ማናቸውም አይነት ደንብ ለዘወትር የሕዝብ ጥቅም አይሆንም። የሚጠቅምበት ጊዜ አለው። አንዱንም ሕዝብ የሚጠቅም ደንብ የሌለውንም ሕዝብ ሁሉ ሳይጠቅም አይቀርም አያሰኝም። ስለዚህ ቀጥሎ የተፃፈውን ቃል ለመናገር ይቻላል፤ ደንብ ሁሉ ምንም ቢጠቅም በተለየ ጊዜያት ውስጥና ለተለየ ሀዝብ ብቻ ነው።»

«... ከላይ ካሰፈርነው አባባላቸው ማየት እንደ ምንቸለው፤ ነጋዴራስ በሌላ አገር የሆነው ሁሉ በኛም አገር መሆን አለበት የሚሉ ጭፍን ተሟጋች አይደሉም። ነገሮችን ከጊዜና ከቦታ አንጻር የሚያዩ ናቸው። ይህም ችሎታቸው ነው። ከፍተኛ የአስተሳሰብ ተጽእኖ ካሳደሩ ባቸው ከእንደነዴቪድ ሪካርዶና ከመሳሰሉት ምሁራን «ነጻ» የውጪ ንግድ ፖሊሲ ይልቅ የንግድ መከላከል ፖሊሲን በመምረጥ እንዲያፈነግጡ ያደረጋቸው። ደግሞ በየሁሉንም ኢኮኖሚ አስተሳሰብ የሚወስነው የሚወክሉት መደብ ወይንም ወገን ጥቅም አይደለምን። አሚሪካዊው ቤንጃሚን ፍራንክሊን አሚሪካ ውስጥ ለወረቀት ገንዘብ ብርን ተከቶ መሥራት የተሟገተው ወደ እንግሊዝ አገር ይጉርፍ የነበረውን ወርቅና ብር ለማስቀረት አይደለምን? ፈረንሳዊው ቡስገርልበርት ብርና ወርቅን ረግሞ እንደ ገንዘብነታቸው የሚሰጡትን አገልግሎት መኪድ ደረጃ የደረሰው በሉዊ 14ኛ አካባቢ የተኩ ለኩሉት መሳፍንት ለብርና ወርቅ ያደርጉ የነበረው መስገብ ለገንዘባቸው አይደለምን? እነ ዴቪድ ሪካርዶስ

ቤሆኑ ለነፃ የውጪ ንግድ ፖሊሲ ሽንጣቸውን ገትረው የተሟገቱት በወቅቱ እንግሊዝ በኢንዱስትሪ ክሌሎች አገሮች በሙሉ በተሻለ ደረጃ..... ላይ መገኘቷ በሚደረገው ልውውጥ ለእንግሊዝ ይጠቅማታል። በሚል እምነት አይደለምን? እንዲያው ለምሳሌ ያህል ጠቃቀሰናቸው እንጂ የየትኛውም የታወቀ ምሁር ጥናት ከዚህ እውነታ ውጪ አይደለም። ነጋዴራስም እንደዚሁ። ነጋዴራስ በተለያዩ እድገት ደረጃ ላይ በሚገኙ አገሮች መካከል ያለው የኢኮኖሚ ግንኙነት በተለይም በንግድ መስክ ያለው ምን እንደሚመስል ከማሳየታቸው በፊት ስለልውውጥ አጠቃላይ አስተያየት ይሰጣሉ። እንጠቅሳለን፤

‘መለዋወጥም የሰው የተፈጥሮ ባህሪ መሆኑ ከሰው ኑሮ ውስጥ ማናቸውንም አንዳች ነገር አስተውለን ብንመለከት እንረዳለን። ባልና ሚስት ከደጅና ከቤት ሆነው ሠርተው የሠሩትን ሥራ ይለዋወጣሉ። አባትና እናትም ልጆቻቸውን መግበው ሰላሳደጉ ልጆቹ ሲያድጉ በሥራ ይረዳሉ። ..... ብረት ሠራውም ማረሻ አብጅቶ ጤፍ ይቀበላል። አራሹም ጤፍ ሰጥቶ የተሻለ ማረሻ ያገኛል። ዕውቀት ባለው ሕዝብ መካከል ግን በከንቱ የሚሰጥ የለም። በከንቱም የሚበላ ሰው የለም። የሁሉም ትዳሩ ተለዋውጦ ነውና እንካ ሥራ እምጣ ሥራ ይባላል። ይህ ሳይሆን ቀርቶ በላተኛው ከሠራተኛው ሲበዛ በማናቸውም ቤት ሀብት ሊገባ አይችልም...’

«እንግዲህ አባባላቸውን በሰፊው መጥቀሳችን ያለ ምክንያት አይደለም። ልውውጥን በሚመለከት ያላቸውን አስተሳሰብ በተጠቃለለ መንገድ ለማየት እንድንችል ነው። በቅድሚያ መለዋወጥ የተፈጥሮ ባሕር ነው ያሉት ትክክል መሆን አለመሆኑን እንመልከት። መለዋወጥ ባንድ በተወሰነ የኅብረተሰብ እድገት ደረጃ የተከሰተ

ታሪካዊ ፈረጅ እንጂ ከለው ተፈጥሮ ባሕሪ ጋር ተያይዞ የሚቀርብ ዘላለማዊ ፈረጅ አይደለም ። በጥንታዊ የጋርዮሽ ስርዓት ማህበር የምርት ኃይሎች እጅግ ዝቅተኛ እድገት ደረጃ ላይ የሚገኙ በመሆናቸው ጥንታዊው ሰው ኦሮሞን ለማሸነፍ ከተፈጥሮ ጋር በሚያደርገው ትንቅንቅ ጉልበትን እንዲያስተባብር ይገደዳል ። ይህ የጋራ ሥራ ደግሞ በምርት ማከናወኛ መሣሪያዎች ላይ የጋራ ባለቤትነት እንዲሰፍን ያደርጋል ። ምክንያቱም ማንም አንድ ግለሰብ ለብቻው የማምረት ተግባር ሊያከናውን ስለማይችል ነው ። በአደንገት ሆኑ በፍራፍሬ ለቀማ ላይ የሚወግሩት ሌላው ቢቀር የዳር አራዊቶች የሚያደርሱባቸውን ጥቃት እንኳን ለመከላከል ኃይላቸውን እንዲያቀናጁ ይገደዳሉ ። በዚህ የጥበብነት ሰብ የእድገት ደረጃ የሚኖረው የሥራ ክፍፍል በተፈጥሮ ላይ የተመሠረተ ነው ። በዚህ አኳኋን በአደንገት ሆኑ በፍራፍሬና ሥራ በር ለቀማ ላይ የተሰማሩት በጋራ ያፈሩትን ምርት የኮሚዩኒቲው አባላት ይሰጣጡ ወይም በጋራ ይከፋፈላሉ እንጂ እያንዳንዱ በግል ያመረተው ኖሮት ተመጣጣኝ ለውጥ የሚጠይቅበት መሸቃቀጥ የሚካሄድበት ደረጃ አይደለም ። ልውውጥ እንዲኖር ካርል ማርክስ እንዳስቀመጠው ፤

‘1ኛ ፡ ምንም ዓይነት ልውውጥ የታሪካዊ ሂደት ውጤትም ሆነ ወቅቱን ጠብቆ የመጣ ከስራ ክፍፍል ውጪ ሊኖር አይችልም ። 2ኛ ፡ ግላዊ ልውውጥ የግላዊ ሥራ መኖርን ይጠይቃል ። 3ኛ ፡ የአንድ ልውውጥ ደረጃ ስፋቱና ባሕርይው የሚወሰነው ባጠቃላይ በምርቱ እድገትና አቋም ጭምር ነው ።’

እንግዲህ በግል መለዋወጥ እንዲኖር የሥራ ክፍፍል መኖሩ ብቻ ሳይሆን ሥራም ግላዊ ጠባይ መውሰዱም እንዲሁ የግድ ነው ማለት ነው ። ይህ ደግሞ መሆን

የሚችለው የምርት መሣሪያዎች በመዘጋጀት የተነሳና የእያንዳንዱ ሰው የማምረት ችሎታም ከፍ በማለቱ ምንም እንኳን ሥራ በመሠረቱ ማኅበራዊ ቢሆንም በግል በማምረት ተግባር ማከናወን ሲቻል ነው ። ለክላሲካል ፖለቲካል ኤኮኖሚ ምሁራን ግን ነገሩ የተገላበጠ ነው ። ልውውጥ በማምረት ሂደት ውስጥ በተወሰነ ወቅት በተወሰነ ሁኔታ ሥር የሚከሰት ማኅበራዊ ተግባር ከመሆን ይልቅ የሰው ልጅ በተፈጥሮ የመለዋወጥ ባሕርይ ስላለው ራሱን በተለያዩ የሥራ መስኮች እንደሚያስማራ በማድረግ ፤ ምክንያቱን ውጤት ፤ ውጤቱን ምክንያት አድርገው ያቀርባሉ ። ኤሪክ ሮል የተባለው ጸሐፊ ‘የኢኮኖሚ አስተሳሰብ ታሪክ’ በተሰኘው መጽሐፉ ላይ አዳም ስሚዝ ስለዚህ ያስተጋባውን መልእክት በማስመልከት ሲጽፍ ፤

« ለአዳም ስሚዝ የሥራ ክፍፍል የሥራ ምርታማነት ማደግ ዋነኛ ምክንያት ነው ። ስለዚህ ነጥብ የታወቀ ማስረጃዎቹንም ከሰጠ በኋላ የዚህ መንስኤ ምን እንደሆነ ወደ መጠየቁ ያመራል ። እዚህም ላይ ነው ፤ በሥራ ክፍፍል መሠረት ለመለዋወጥ ባለው ውስጣዊ ዝንባሌ ላይ እንደተመረኮዘ አድርጎ የሚያቀርበው ። እንደርሱ ግምት ይህ የሰው ልጅ ባሕርይ መሠረታዊ ዓላማ ነው ።» ሲል አስፍሯል ። እንግዲህ ነጋድራሰም ስለ ልውውጥ የሰው ልጅ የተፈጥሮ ባሕርይ መሆን ሲያወሱ የክላሲካል ፖለቲካል ኤኮኖሚ ምሁራንን የተሳሳተ ኢኮኖሚያዊ አስተሳሰብ ማስተጋባታቸው እንደሆነ ግልጽ ነው ። ታዲያ ፤ ይህ በእንዲህ እንዳለም ቀደም ሲል ከጠቀስነው የነጋድራሰ አባባል ውስጥ ግን አንድ ጠቃሚ ነጥብ ይታያል ። ይኸውም «ዕውቀት ባለው ሕዝብ» መካከል «የሁሉም ትዳሩ ተለዋውጦ ነውና እንከ ሥራ አምጣ ሥራ ይባባላል» ያሉት ነው ። ይህ አባባላቸው ምንም እንኳን ቀደም ሲል

እንዳየነው ለውጡን በሚመለከት ያላቸው ግምት የተሳሳተ ቢሆንም በካፒታሊስት ጥበብ ውስጥ ለውጡ ያለውን ቦታ ለማጠን የቻሉ መሆኑን ያሳያል ። ለውጡ የሸቀጥ ለውጡን መልክ የወሰደው ገና በጥንታዊ የጋርቶሽ ሥርዓተ ማኅበር ማክተሚያ ላይ ቢሆንም ፣ በባሪያ አሳዳሪውም ሆነ በፈውዳሉ ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ የነበረ ቢሆንም በካፒታሊዝም ውስጥ ግን ከሸቀጥ ምርት ምንኛ የምርት መልክ መሆን ጋር ከፍተኛ ደረጃ ላይ የደረሰ በመሆኑ ነው ። ነጋድራስ ከላይ ከጠቀስነው መንደር ደሪያ ሀሳብ በመነሳት ቀጥለው የሚያወሰኑት 'ዕውቀት በሌላቸውና' 'ዕውቀት ባላቸው' ህዝቦች መካከል ስላለው የልውውጥ ሁኔታ ነው ። ይህንንም ነጋድራስ እንደሚከተለው ያቀርባሉ ።

'ዕውቀት የሌላቸው ሕዝቦች ዕውቀታቸው ከፍካለ ሕዝቦች ጋር የሠሩትን ነገር ሲለዋወጡ ዕውቀት የሌላቸው ሕዝቦች የሚያገኙት ጉዳት ትልቅ ነው ። የዚህንም ጉዳት ልክ ፈጽመን እንድንረዳው ቀጥሎ የተጻፈውን ምሳሌ እንመልከት ፤ ወደ ኤሮፓ አገር ከጥር 1904 ዓ.ም. ድረስ የሄደው ቆዳ 241,499 ፈረሱላ ነው ። ያንዳንዱንም ፈረሱላ ቆዳ ዋጋ ባዲስ አበባ ገበያ 13 ብር ነበር ። እዚያ የሄደው ቆዳ የዋጋው ድምር ብናስበው 3,139,487 ብር ይሆናል ። በፈረንጅ አገር ተበጅቶ የሚመጣው ቆዳ ግን ባዲስ አበባ በፈረሱላ ብናስበው እስከ 200 ብር አወጣ ። እንግዲህ አንዱ ፈረሱላ ቆዳ ከፈረንጅ አገር ተሠርቶ እስኪመለስ ድረስ በፈረሱላው 89 ብር ፈጅ ማለት ነው ። የኢትዮጵያ መንግሥት 241,499 ፈረሱላ ቆዳ ከዚህ ካገሩ ማበጀቱን ትቶ ወደኤሮፓ በሰድ ኪሳራው 21,493,411 ብር ይሆናል ። የኢትዮጵያ ሕዝብ ስምንት ቀን ሲሠራ ቢያንስ ቢያንስ ሰባት ቀን ለኤሮፓ ሰዎች ሠርቶ አንድ ቀን ለራሱ ነው ።'

«ነጋድራስ ይህንን ነቁጥ በመውሰድ ያስተጋቡት መልእክት ጉልህነት የነበረውን ያልተመጣጠነ ለውጡ በማሳየታቸው ብቻ የተወሰነ ሳይሆን ፣ ዛሬ ጳላቀር አገሮች የሚሰቃዩበትን የኢኮኖሚ ነቀርሳ ማለትም በአለም አቀፍ የካፒታሊስት የሰራ ክፍፍል ክልል ውስጥ ጳላቀር አገሮች ያላቸውን የጥሬ ዕቃ አቅራቢነት የንግድ ድርሻም ጭምር በሚያስገርም አስተዋይነት ማየት መቻላቸውም ነው ። ዛሬ የጳላቀር አገሮችን የኢኮኖሚ ባሕርይ ስንመለከት የውጭ ንግድ በኢኮኖሚያቸው ሕይወት ውስጥ ተገቢ ያልሆነ ከፍተኛ ሚና እንዲጫወት ከመደረጉም በላይ ይኸው የውጪ ንግዳቸው በአንድ ወይም ሁለት ጥሬ እቃዎች ንግድ ላይ የተመረከዘ በመሆኑ ለእያንዳንዱ ያሊስቶች ብዝበዛ የተጋለጡና በተለያዩ መልኮች የእምፔሪያሊስቶች ጥገኞች እንዲሆኑ እንደተደረጉ እንመለከታለን ። ይህ ደግሞ በአስርና ህያ ዓመት ጊዜ ውስጥ የተከናወነ ድርጊት ሳይሆን ከዓለም አቀፍ የካፒታሊስት ኢኮኖሚ መመሥረት ጋር የተቆራኘ የረዥም ጊዜ የተዛባ ግንኙነት ውጤት ሆኖ እናገኘዋለን ። ታዲያ ነጋድራስ ከዛሬ ስድሳ ዓመት በፊት ይህንን የተዛባ ኢኮኖሚ ያዊ አቋም እንዲኖረን የሚያደርገውን የንግድ ዝንባሌ ማሸተታቸው ለአስተዋይነታቸው በቂ ማሰረጃ ነው ። ይህንንም በማየታቸው ነው 'ዕውቀት የሌለው ሕዝብ ሁሉ ለብቻው መንግሥት ቢኖረውም ባይኖረውም ዕውቀት ያላቸው ሕዝቦች ይገዙታል' ሲሉ አቅጣጫ የተናገሩት ። ነጋድራስ ያኔ ይህንን ያህል ተቆጥተው የተናገሩት ሁኔታ ዛሬ በሳይንስና ቴክኖሎጂ መዳበርና አርተፊሺያል ጥሬ ዕቃዎችን ማምረት በመቻሉ የጳላቀር አገሮች 80 በመቶ የሚሆነው የውጪ ንግድ ገቢያቸው ለተመሠረተበት ጥሬ ዕቃ በዓለም ገበያ ያላቸው ድርሻ 20

በመቶ ብቻ በመሆኑ የኢምፔሪያሊስት አገሮች የሚያደርጉባቸውን የዋጋ መጫን ቢያዩ ምንኛ ባዘኑ...»<sup>12</sup>

«ተፈጥሮ አራቧ የደረጃዎች ዋጋ በመሆኗ የተፈጥሮ ውበት ምንጭ የደረጃዎች ናቸው። በተፈጥሮ ክልል ውስጥ በዐይን ታይቶ፣ በእጅ ተዳስሶ፣ በጆሮ የሚሰማው ሁሉ ከሥርዓት የወጣ አይደለም። ምድር አብቅላ የምታፈራው የፅዕዋት ዘር፣ በሰማይ በራሪ አእዋፍ፣ በየብስና በባሕር የሚኖሩ እንስሳት፣ እንዳው በጠቅላላው የፍጡር ዘር ሁሉ የተወሰነ መልክ፣ ቅርፅና ባሕርይ ተገኝዎች ናቸው።

«ፕላኔቶች ሥርዓትን ጠብቀው በምህዋራቸው ይዞ ራሱ ፣ የክረምትና የበጋ የቀንና የሌሊት መፈራረቅ፣ አሁንም የቀን፣ የሳምንት፣ የወራትና የዓመታት መለዋወጥም እንዲሁ በተፈጥሮ ሥርዓት ውስጥ የተቀየሰ ነው። ሰው ራሱ በደረጃ የተፈጠረ በመሆኑ ከእርግዝና እስከ ልደቱ፣ በቁም አካሉ፣ በባሕርዩና በእንቅስቃሴው በመጨረሻም ዕድገቱን አፍጅቶ እስከ ሞቱ ያለው ሂደት አሁንም በደረጃ ነው።

‘ደረጃ’ ነባር፣ አንቀፁ ‘ደረጃ’ ነው። ደስታ ተክለ ወልድ ‘ዐዲስ ያግርኛ መዝገበ ቃላት’ በተሰኘው የቃላት ስብስባቸው ውስጥ፣ ‘ደረጃ’ የሚለውን ነባር አንቀጽ ‘ተደላደለ፣ ተመቻቸ፣ በሀብት ላይ ሀብት ጨመረ፣ ወገን አበዛ፣ ሥር ሰደደ...’ ብለው ይተረጉሙና፣ ‘ደረጃ’ የሚለውን ቃል ‘ዕርከን፣ መውጫና መውረጃ’ ወይንም ደግሞ ‘የማዕረግ ስም’ ብለው ይደመድማሉ። ተሰማ ሀብተ ሚካኤል

<sup>12</sup> አየለ ዘውዳ፣ ‘የነጋዴራስ ገ/ሀይወት ባይከፋኝ፣ የፖለቲካዊ ሊኮኖሚ አስተሳሰብ’ (ክፍል 2)፣ ‘መስከረም’ ቅፅ 1 ቁጥር 5፣ ሰኔ 1973፣ ገጽ 38-42። በይበልጥ ለመረዳት ዘተጠቀስው ርዕሰ በአየለ ዘውዳ ተዘጋጅቶ በ‘መስከረም’ ቅፅ 1 ቁጥር 4 እና 5 የወጣውን ተመልከት።

ግጽው በበኩላቸው፣ ‘ካግቱ ብርሃን ተሰማ’ በተሰኘው የአማርኛ መዝገበ ቃላት በሰጡት ትርጉም፣ ‘ደረጃ’ ማለት ‘ሥራን በመልክ በመልኩ ሠራ፣ አደራጀ፣ ደልደለ፣ አስተካከለ፣ አከናወነ፣ አቀነባበረ፣ አበጀ፣ አስማማ’ ይሉና ‘ደረጃ’ን ደግሞ፣ ‘ከታች ወደ ላይ መውጫና ወደ ታች መወረጃ፣ የእግር መቀባበያ፣ መረጋገጫ ያለው ዕርከን፣ ‘ማዕረግና ከፍተኛ ሹመት’ ይሉታል።

«ከላይ የጠቀስናቸው ሁለቱ የዘመናችን የአማርኛ ቃላት ትርጉም ተጠሪዎች ‘ደረጃ’ በሚለው ነባር እንቀፅ ትርጉማቸው ‘ማደላደለን’፣ ‘ማመቻቸትንና’ ‘ሥራን በመልክ በመልኩ መሥራትን’ መጥቀሳቸው ለዚህ ፅሁፍ አላማችን ቢያተርባቸውም ለ‘ደረጃ’ በሰጡት ትርጉም ግን ከማእረግ፣ ከሹመት፣ ዝቅ ብሎም ከእግር መቀባበያ መውጫና መውረጃ ፈቀቅ ባለማለታቸው በአላማ አንለያያለን።

«በዚህ ፅሁፍ ‘ደረጃ’ የሚለውን ቃል የምንተረጎመው፣ ደስታ ተክለ ወልድም ሆኑ ተሰማ ሀብተ ሚካኤል የጠቀሱትን የእግር መወጣጫ ድንጋይም ሆነ ሌላ ከጥሪ ስረቱ እንስቶ ከጅምር እስከ ሞርሱ ያለውን መጠኑን፣ ቁጥሩን፣ ከብደቱን አሰላለፉን ወዘተርፈና ባጠቃላይ አነጋገር አሰራሩን ደንግጉ የሚዘረዝረውን በባለሙያ ተጠንቶ በስራ ላይ የሚለውን ‘ደንብ’ ማለታችን ይሆናል። በማእረግና በሹመት ከፍታና ዝቅታም ቢሆን አንድ የተወሰነ የስራ መስክ የሚጠይቀው ማእረግ፣ ወይም ሹመት በአንፃሩ የሚፈለገውን የትምህርት፣ የአገልግሎት፣ የእድሜ፣ አግባብ ያለው የስራ ልምድ ለማለት እንጂ እንዳው ደረቁን አይደለም።

«ምናልባት ‘ደረጃ’ ለሚለው ነባር እንቀፅ ደስታ ተክለ ወልድ የሰጧቸው፣ ‘የተደላደለ’፣ ‘የተመቻቸ’ የሚ

ለትንና ተሰጥ ሀብቱ ሚካኤል ደግሞ፡ 'አስተካከል' 'ሥራን በመልክ በመልክ ሠራ' 'አደራጀ' 'አቀነባበረ' የሚሏቸውን ትርጓሜዎች ስንመረምር ለደረጃ ምደባ ስራ አላማዎች የቀረቡ አንድን ነገር ለማስተካከል፡ ለማመቻቸት፡ ለማደራጀትና ለማቀናበር የተወሰነ 'ስርዓት'፡ 'ደንብ' መከተል እንደሚያስፈልግ የሚጠቀሙ በመሆናቸው ይህ ስርአትና ደንብ ወይም ደረጃ ከሰው ልጅ ተፈጥሮአዊና አለታዊ እንቅስቃሴ ጀምሮ ያለውን ሂደት እንመለከታለን።

«ከአካል ተፈጥሮአቸን ጀምሮ ከአንደበታችን የሚወጡት ቃላት፡ አረማመጃችን፡ ሰላምታ አለቀወጣችን፡ አቅማመጥና አቋቋማችን የተወሰነ ስርአት ተገዥ ነው። በአንድ በተወሰነ ታሪካዊ ወቅት የሚኖር ማህበረሰብ በልደት፡ በሰርግና በቀብር ላይ የሚያከናውናቸው ድርጊቶች ሁሉ የደንብና የሰራአት ተገዥዎች ናቸው። ከጋርዮሽ ህብረተሰብ ጀምረን እስከ መደብ አልባው ህብረሰብ ያሉትን የእድገት ሂደቶች ስንመረምር እያንዳንዱ ስርአት የራሱ የሆነ ታህታዊና ላላዊ መዋቅር እንዳለው እንገነዘባለን፤ መጭውን ከቀሪው የሚለየው ማለት ነው። በዚህ በህብረተሰብ ታሪካዊ ሂደት ውስጥ በየደረጃው ማህበረሰብ በአመጋገብ፡ በአለባበስ፡ በአመለካከትና በጠቃላይ በስነ-ልቦና ባህርያት የሚታይ ልዩ ክስተት-ደረጃ አለው። ይህ አባባል እንኳን በህብረተሰብ ደረጃ በግልሰብ ደረጃም ቢሆን እከሌ እንዲህ ነው፤ እከሊት እንዲህ ናት ብለን ግለሰቦችን በደረጃ የምንገመግምበትንም ይመለከታል።

«ይህ ብቻ አይደለም፤ ለመሰረታዊ ፍጀታ የምንገዛው፡ ገዝተን የምንከፍለው ሁሉ በደረጃ የተተመነ ነው። ከእግር መጓጓዣችን ጀምሮ እስከ አንገት መከረቢያችን

ከፍ ብሎ ለአይነቶች የሚሆነው መነፅርና የራስ ባር ኔጣችን እንደ ቅጥነትና ውፍረታችን፡ እንደማጠርና መርዘማችን በልክ፡ በደረጃ የተመጠነ ነው። ጢም ላጭው፡ ፀጉር ከርካሚው፤ ጣቃ ቀዶ በሚትር ለከቶ የሚሰፋው ሆኖ ቆዳ ቀዶ የሚጨማው ለአስራራቸው እንዲሁ ልክና ስርዓት አላቸው፤ ደረጃ = ከየመደብሩ፡ ከየኪዮስኩ፡ ከየጉልቱ ተሰፍሮ፡ ተመዝኖ፡ ተቀድቶና ተለከቶ የሚገዛው እንዲሁ ለተተመነለት የዋጋ መጠን በደረጃ የሚወሰን ነው።

«ከማለድ ቤት በተለያዩ ደረጃዎች የሚበስሉ የምግብ አይነቶች በሰህን ወይም በሌላ ቀርበው በሹካ ወይም በማንከያ ወይም ደግሞ በጉርሻ ተመጥነው ታኸኩና ተውጠው ባዮሉጃዊ ሂደታቸውን እስከ መጨረሻው ደረጃ የሚያከናውኑት በስርአት ነው፤ በደረጃ = የምንኖርባቸውም ሆኑ የሌሎች ቤቶች ምስሶዎች ቁጥራቸው፡ ውፍረታቸውና ቁመታቸው በባለሙያ ተመጥኖ የቆሙ ናቸው። በሩ፡ መስኩክ ሌላውም ሁሉ እንዲሁ፤ በደረጃ።

«ብርድልብስ አንጥረን አንሰላ ደርበን አንተኛም፤ ጠረጴዛ ላይ ቁጭ ብለን ወንበር ላይ አንፅፍም። ከራባት አስረን ሸሚዝ አንለብስም። ሜማ አድርገን ካልሲ እና ጠልቅም ወዘተ... ሁሉም ስርአት፡ ሁሉም ቅደም ተከተል አለው ለማለት ነው፤ ደረጃ።

«ከዱር መጥቶ ለሸማ የሚውለው ጥጥ ተፈልቅቆ፡ ተዳምጦ፡ ተባዝቶ፡ ተለቅቆ፡ ተዳውርና ተሸምኖ ነው ልብስ የሚሆን፤ በደረጃ = ሌላው ሁሉ እንዲሁ። ከቤት ወጥተን ወደ ጉዳና ስንገባ ተሽከርካሪዎች ቀኝ መንገዳቸውን ይዘው ሲጓዙ፡ 'ቀይ' ሲበራ ሲቆሙ 'አረንጓዴ' ሲበራ ጉዟቸውን ሲቀጥሉ እንመለከታለን፤ ደንብ ስርአት

በሌህን ፡ ደረጃ ፡ ተሽከርካሪው ሙከራና አሽከርካሪው ደግሞ የሚግባቡበት ዘዴ ፡ ደንብ አላቸው ። ፍሪበየን ረግጦ ግርሽ አስገብቶ ቢንዚን ሰጥቶ ለመሄድ ፡ በደረጃ ፡ አንድ አሽከርካሪና ሌላው የሚግባቡባቸው ደንቦች ፡ ስርአቶች አሉ ፡ ለመቆም ፡ ለመጠምዘዝና ሂድ ልሂድ ለመባባል ፡ እንዲሁም የአይሮፕላኑ አብራሪ ሲነሳ ፡ ሲበርና ሲያርፍ የሚከተላቸው ደንቦች አሉ ፡ ደረጃዎች ።

«ዛሬ በብሄራዊም ሆነ በአለም አቀፍ ደረጃ የምናውቃቸውን የስፖርት አይነቶች ስናስብ ፡ የሚያዎቹና የመዋኛዎቹ ርዝመት ፡ ወርድና ስፋት በልክ የተመጣነ ነው ። ለልዩ ልዩ የስፖርት አይነቶች የሚውሉት መሳሪያዎችም እንዲሁ ፡ በደረጃ ፡ ስንቱ ይዘረዘራል፤ እንዲሁ ባጠቃላይ በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ ደረጃ (ስርአት) አልባ የሆነ ነገር የለም ። የደረጃ ስራ አላማ ባጭሩ ህይወትን ለተዘበራረቀ ፡ ለተመሰቃቀለና አደገኛ ለሆነ ኑሮ ሊዳርጉ ከሚችሉ አጋጣሚዎች ሁሉ ለመከላከልና ኑሮን የተመቻቸ ፡ የተደላደለና ስጋት የሌለበት ለማድረግ የሚረዳ ፍቱንና የሰው ልጅ ከተፈጥሮ የወረሰው ፡ በስራ ያዳበረውና ለዛሬው ግስጋሴ የተጠቀመበት ፍቱን መሳሪያ ነው ።»<sup>13</sup>

## (ረ) የትንተና ስልት

ላይ ላዩን ሲታይ ፡ የትንተና ስልት ከድልደላ ስልት እምብዛም የሚለይ አይመስልም ። ሆኖም መሰረታዊ ልዩነት አላቸው ። በድልደላ ውስጥ ከፍልፍሎቹን የሚያገናኛቸው ፡ የጋራ የሆነ ባህርይ ተካፋይነታቸው ነው እንጂ

የአንዱ መኖር ለሌላው ወሳኝነት አይኖረውም ። በትንተና ስልት ግን አባሎቹ አንዱ ሌላውን እንዲደግፉ ሆነው ነው የሚዋቀሩት ፤ ግለትም አንዱ አባል ለሌላው አባል መኖር ወሳኝነት አለው — ለምሳሌ ሰውን ብንወስድ ፡ ከአካላቱ ወሳኝ አባሉን — ልቡን — ብንቆርጥ ሰውዬው ሊኖር አይችልም ። የአንዱ አባል መለየት በሌሎቹ አባላት መኖር ላይ ወሳኝነት አለው ግለት ነው ፤ በትንተናም ውስጥ እንዲሁ ። በትንተና ውስጥ ሁሉም አባሎች የተዋደዱ በለሆኑ እንዳሻ እየቆራረጡ የሚያወጡለት ቅርፅ አይደለም ፤ እንዳች አባል ከተቆረጠ ትንተናው ርባና አይኖረውም ። ስለዚህ በትንተና ስልት ውስጥ ዋናው ዘዴ ርባና የሚኖራቸውን አባላት እርባና ከማይኖራቸው አባላት ለይቶ በመምረጥ እማዋቀሩ ላይ ነው ። ይህን ለማድረግ ደግሞ ስለሚተነተነው ርእስ በቂ እውቀት እንዲኖር ያሻል ። አለዚያ እርባና አለው ተብሎ የተመረጠው አባል ሲቆረጥ ለትንተናው ልዩነት ስለማያመጣ አላዋቂነትንም ጭምር ያጋልጣል ።

## አስረጅ ፡

### የዕውቀት መገኛ

«ዕውቀት የሚገኘው የማይደረስበትን ትልልቁን ነገር በማሰብ እየመሰላቸው አባባቸውን ወደላይ የሚያጠራሩ ሰዎች ትልቅ ስህተት ያደርጋሉ ። እውቀት የሚገኘው ትልልቅ ነገር በማሰብ ብቻ አይደለም ። በተራው ሕይወታችን የምንመለከተውን ነገር ሁሉ ለማወቅ በመፈለግና በመጣጣር ፡ በመመራመር ነው እንጂ ። ማናቸውም ተራ ሰው ፀሐይ ስትወጣ ፡ ነፋስ ሲነፍስ ፡ ዝናም ሲዘንም ፡ ዕፅዋትም ሲለመልሙ ባይነ ሲያይ ፡ በጀሮው ሲሰማ፡በእጁ ሲዳስስ ፡ የሚያስደንቅ ወይም የሚከነክን ነገር አያገኝበትም ። ይህ ሁሉ የሚሆነው በተለምዶ መስሉ

<sup>13</sup> “የደረጃዎች ዜና” ፡ ቅፅ 6 ቁጥር 6 ህዳር/1974»

ሰለሚታየው እንዳላየ አይቶ፤ እንዳልሰማ ሰምቶ ያሳልፈዋል። ይህ ነገር እንዲህ የሆነበት ምክንያት ምን ይሆን ብሎ ምስጢሩን አይመረምርም። እንደዚህ ያለ የመመራመር አሳብ ከቶ በፍጹም በልቡ ውስጥ አይፀነስበትም። ይህን የመሰለ ሰው እንዳንድ እንደማናቸውም ዕቃ በመራት ወድቃ የምትገኝ እንጂ ተመርምራና ማሰብ በሚባለው መሳሪያ ተደክሞባት የምትገኝ አይመስለውም። ይህን የመሰለም ሰው፤ እገሌ እንዲህ ያለ ጥበብ ፈለሰፈሰለት፤ ያ ሰው ብልህነት ድንገት ተገልጦለት ያለ ድካም ጥበቡን ያገኘ መስሎ ይታይዋል እንጂ፤ ጥር ግሮ ነው ብሎ አይጠረጥርም። ጥበብ የምትገኘው እንደዚሁ ድንገት ባጋጣሚ ነገር ስለሚመስለው፤ እሱም እንዲሁ ዕድል በጥቶት ድንገት አገኛታለሁ እያለ ዕድሜውን ሙሉ ሲጓጓ ይኖራል። እስኪ ጥበብን ልፈልግ ብሎ አይደክምም፤ አይጣጣርም...»<sup>14</sup>

«... ባህል ሰፋ ብሎ ሲታይ ዲያሌክቲካዊ ግንኙነት ያላቸው ቁሳዊ፣ ቴክኒካዊና መንፈሳዊ ይዘቶች አሉት። ይህም ዘርዘር ብሎ ሲተነተን ባህል የኅብረተሰብ ሕይወታዊ እንቅስቃሴዎችን—ማለትም ሳይንሳዊና ቴክኖሎጂያዊ የማመገጫ፣ የፈጠራ፣ የማግኘትና የዲዛይን ማውጣት ችሎታዎችን፣ የኪነ ጥበባት የዕድገት ደረጃዎችን፣ የሥራ ምርታማነትንና የአመራረት ዘዴዎች ቅልጥፍን፣ የምርት ውጤቶችና የተፈጥሮ ሀብቶች ክፍፍል፣ ስርጭትና ልውውጥ ሥርዓቶችን ይይዛል። ከዚህም አልፎ ባህል የፖለቲካ፣ የአስተዳደርና የአኗኗር መዋቅሮች የጊዜ አጠቃቀም ሥርዓትን፣ ምኞቶችን፣ ተስፋዎችንና የመሳሰሉትን የኑሮ ውጤቶችን የያዘ ሕይወት ያለው ሰብ

ሰብ ነው። ሲጠቃለል ባህል የሰዎች የሰራ ውጤትና ሰዎች ከሌሎች እንሰሰች የሚለዩበት መደበኛና ዓይነተኛ ምልክታቸው፣ የየወቅቱ አኗኗራቸው ነፃነብራት፣ ድምራዊ የይዘት ክምችት ያለው ክስተት ነው።

«ባህል ከሚንፀባረቅባቸው ድርጅቶች መካከል ትምህርት፣ የጤና አጠባበቅ፣ የሕዝቦች አሠፋፈር፣ የከተሞች አቆራቆርና መስፋፋት፣ የፖለቲካ መዋቅሮች፣ ሳይንስና ቴክኖሎጂ፣ ኢንዱስትሪና እርሻ፣ የትራንስፖርትና መገናኛ ዘዴዎች፣ ኪነጥበባት፣ የምርት ክፍፍል፣ ስርጭትና ልውውጥ የመሳሰሉት ይገኙበታል። የነዚህን ድርጅቶች የዕድገት ሂደትና ደረጃ ማጥናት የተጠቃሚዎቻቸውንና የገንቢዎቻቸውን ሕዝቦች የባህል ሁኔታ ማወቅ ያለች ሳል። ይህም ማለት የትምህርት ሥርዓት ተፈጥሮን በቁጥጥር ሥር ለማዋልና ለመጠቀም የሚያስችል ዓላማ፣ ይዘት፣ መዋቅርና የአፈጻጸም ዘዴዎች መያዙን መገምገም ያስፈልጋል። በጤና በኩል ኅብረተሰቡ በሽታን ለመከላከል፣ ከተያዘም ለመዳን ያለውን የሰው ኃይል፣ የድርጅትና የቁሳቁስ መሟላት ሁኔታን ማጥናት ይገባል። ጊዜን ለሥራና ለዕረፍት ለመጠቀም የሚያስችል ሥርዓትና ልምድ መኖሩን መመልከት ያሻል። ለኪነ ጥበባት፣ ለቴክኒክና ለሙያ ዕድገቶች አስፈላጊ መዋቅሮች መኖራቸውን ማጠን ይገባል። የልዩ ልዩ የአገልግሎት ድርጅቶችን ደረጃ መመልከት ያስፈልጋል። ለልዩ ልዩ የምርት ተቋሞች ተገቢ የአመራረት ዘዴዎች፣ የምርት መሣሪያዎችና ቁሳቁሶች፣ ድርጅቶችና የሰው ኃይል መገኘቱ መጠናት አለበት። በአጠቃላይ የኅብረተሰቡ የገንዛቤ፣ የአስተሳሰብ፣ የአመለካከትና የተግባራዊ ችሎታ ደረጃ መገምገም ይኖርበታል...»<sup>15</sup>

<sup>14</sup> አሊስ ዘመን፣ ሰኔ 6/34።

<sup>15</sup> 'መስከረም'፣ ቅጽ 3፣ ቁጥር 12፣ መጋቢት፣ 1975 ገጽ 55።

ገላጭ ድርሰት ከሌሎች ፅሁፎች ፡ ግለትም ፡ ከሂሰ ፅሁፍ ፡ ከአመዛዛኝ ፅሁፍ ፡ የአንድን ሀሳብ ወይም ነገር እድገትና ውጤት ከሚገልፅ ፅሁፍ (ሳይንሳዊ ውጤት ወይም ጉድፈ ሃሳብ) ውጪ ያለውን ማንኛውንም ባህርይ ከአንድ ከተወሰነ ግምባር የሚያቀርብ ማፍታቻ ፡ ማሳ ወቂያ ፡ መግባቢያና ማስተማሪያ ፅሁፍን ሁሉ ያጠቃ ላላል ።

ገላጭ ድርሰት ፡ በሰላላዊ (መስተዋታዊ) አፃፃፍ ስልትና እንዲሁም አብነት (ምሳሌ) በሚያስፈልገው ክፍል ፡ በትረካ የአፃፃፍ ስልት ይጠቀማል ።

በዚህ ፅሁፍ ውስጥ ፡ በአብዛኛው ፡ የአንድን ፅሁፍ ስሜታዊ አቀራረብ ዘይቤ (ለማሳዘን ፡ ለማሳቅ ፡ ለመቀለድ ፡ ለማሸፍ ፡ ለምፅት ፡ ለእሽመር ወዘተ. . . ያለውን አዝ ማሚያ) ለመፍጠር ፡ ትረካው የሚካሄድበትን ቦታና ባለ ታሪኮችን አመቻችቶ ለማቅረብ ፡ የታሪኩን ባህርያት ለማ ስተዋወቅና ለሌሎችም በታሪኩ ውስጥ አብነት ፡ ማመሳ ሰልና ማነፃፀር እና መተንተን ለሚያስፈልጋቸው ጥብጦች ሁሉ ያገለግላል ።

#### 5.2.4 አመዛዛኝ (አደራዳሪ) ድርሰት

አመዛዛኝ ድርሰት ከገላጭ ድርሰት ጋር ይመሳሰላል ። የሚለይበት ነገር ቢኖር በአላማው ነው ። ገላጭ ፅሁፍ ማብራሪያን በመስጠት ብቻ ሲበቃው ፡ አመዛዛኝ ፅሁፍ አንባቢውን ወይም ስሚውን የአንድን ጉዳይ እውነትነት ወይም ውሸትነት ለማሳመን ይጥራል ። ስለዚህም ገላጭ ፅሁፍ የአመዛዛኝ ፅሁፍ ረዳትና አካል ነው ።

ለከራካሪ ስለሆኑ ጉዳዮች የሚጓፍ እንደ መሆኑ ፡ ፀሀ ፊው ለአንድ ግምባር ቆሞ አንድን ጉዳይ በአንድ መልኩ ብቻ በመቃወም ወይም በመደገፍ ሊፅፍ ይችላል ፤ ለማስረጃ ያህል ፡ «ትዳር ለጤነኛ ህብረተሰብ ወሳኝ ነው» የሚለውን ርእስ ከወሳኝነቱ አኳያ ብቻ ደግፎ ለማሳመን በመሞከር ፡ ወይም ለሁለቱም ግምባር የቆመ በመምሰል ፤ ጉዳዩን በመደገፍና በመቃወም አቅርቦ ፡ በመከያው ማስረጃው ያደላበትን አጠናክሮ በመተችት ፤ ለምሳሌ ፡ ከላይ የጠቀ ስነውን ርእስ በመውሰድ ፡ ትዳር ለጤነኛ ህብረተሰብ ወሳኝ ስለመሆኑና ስላለመሆኑ አስረድቶ ፡ በመጨረሻ ፡ አንደኛውን ወገን በማጠናከር ። ስለሆነም በማንኛውም መልኩ ቢሆን ተከራካሪው የጉዳዮችን መሄጃ እስቀድሞ በመገምገም በተቃውሞው ሊሰነዘሩ ይችላሉ ለሚላቸው ነጥቦች ቅድሚያ ዝግጅት ማድረግ ይኖርበታል ።

አመዛዛኝ ፅሁፍ አንዳንዴ አእምሮን የሚቀሰቅስና የሚያሳስብ ፡ አንዳንዴ ስሜትን የሚቀሰቅስና የሚንድ ፡ አንዳንዴም ሁለቱንም ስለሚሆን ለብዙ ጉዳዮች ማቅረ ቢያነት ያገለግላል ።

ምሳሌ ፤

— ብሄራዊ ጉዳዮችን ፡

(ስለ ብሄረሰቦች ፡ ስለ ቦዘኔነት ፡ ስለ አካባቢ ፅዳት ፡ ስለ መሰረተ ትምህርት እና ስለ መሳሰለው ፤)

— ርእዮተ አለማዊ ጉዳዮችን ፡

(ስለ ህይወት ፡ ስለ ተፈጥሮ አመለካከት ፡ ስለ ሶሻሊስ ታዊ ወይም ካፒታሊስታዊ ርእዮትና ስለ መሳሰለው ፤)

— ፖለቲካዊ ጉዳዮችን ፡

(በሰ ዴታንት፡ በሰ ውጪ ፖሊሲ፡ በሰ ቅኝ አገ ሃዝና በሰ መሳሰለው፡)

— የሞራል ጉዳዮችን፤

(በሰ ሴተኛ አዳሪነት፡ ትዳር በሰ ማፍረስ፡ በሰ ስነ ስርአትና ዲስፕሊን ወዘተ...)

አመዛዛኝ ድርሰት ለመፃፍ ትኩረት የሚሰጥባቸው አበይት ነጥቦች

(ሀ) ለጉዳዩ መካተቻ የሚሆን መንደርደሪያ አረፍተ ነገር ማውጣት

መንደርደሪያው ሀሳብ ጉዳዩን አሟልቶ የያዘና በአ ገድ አረፍተ ነገር ሊገለፅ የሚችል መሆን አለበት። መንደርደሪያው፡ ጉዳዩ የሚቋጠርበት አበይ ነጥብ በመሆኑም ምን ለማሳየት ወይም ለማስገንዘብ እንደ ተፈለገ የሚጠቁም ግልፅና ቀጥተኛ አባባል ሊሆን ይገባዋል።

አስረጅ፤

«ለቀበሌ ሊቀ መንበር ምረጡ።»

«በርቱካን መብላት ለጤንነት»

«የሀገር ፍቅር ከሀብረተሰባዊነት ተነጥሎ መታየት የለበትም።»

(ለ) ለጉዳዩ የሚቀርቡትን ማስረጃዎች እንደየአይነታቸው ማገናዘብ፤

(1) ስንሰለታዊ ማስረጃዎች

ስንሰለታዊ ማስረጃዎች ተወላላጆች ስለሆኑ፡ አንዱ ከሌላው የሚወጣ ነው። በአብዛኛው ምክንያቶች

ውጤትን፡ ውጤቶችም እንዲሁ ሌሎች ምክንያቶችን ወይም ውጤቶችን እየሆኑ የሚበራከቱ በት ስልት ነው።

አስረጅ፡

«የቤተሰብ መፍረስ የልጆችን መበተን፡ የልጆች መበተን የመንፈስ መረበሽንና የሞራል ውድቀትን፡ የሞራል ውድቀት ወመኔነትንና ወርበልነትን፡ ወርበልነት ወንጀልኝነትን ይጋብዛሉ» የሚል መንደርደሪያ ቢኖር፡ እያንዳንዳቸውን ምክንያታዊ ተወላላጆች በተለያዩ አንቀጾች አሳድጎ ለማቅረብ ይቻላል።

(2) እየብቻቸው በሆኑ በተለያዩ ማስረጃዎች

እነዚህ እያንዳንዳቸውን ሆነው የሚቀርቡ ምክንያቶች፡ በያሉበት ማጥገብ አለማጥገባቸው መመዘን አለበት። አንዳንዶቹ ያለ ምንም ተጨማሪ ማብራሪያ ተቀባይነት ሲኖራቸው፡ ሌሎቹ ደግሞ፡ ለመንደርደሪያው ማበልፀጊያነት ከመቅረባቸው በፊት እየራሳቸው በበቂና በማያጠራጥር መንገድ እንዲታመኑ የሚያደርግ መግለጫና ማስረጃ ያስፈልጋቸዋል። ስለዚህ፡

(ሀ) አጠያያቂ የማይሆኑትንና ተቀባይነት ያላቸውን ለይቶ ማውጣት

(ለ) አጠያያቂ ለሆኑት አስፈላጊ ምክንያቶችን አተናብር ማቅረብ ያስፈልጋል።

ምክንያቱም አንዳንዴ በግል አውቀትና ልምድ ላይ፤ አንዳንዴ በአካባቢ የወል ልምድ ላይ፤ አንዳንዴ ደግሞ በሳይንስና በዘመናዊ ምርምር ላይ ሲመሰረቱ ይችላሉ። በወል ልምድ ላይ የተመሰረተትን ለማስታወስ ያህል ከመጠቆም በስተቀር ማብራሪያ አያሻቸውም። በግል ልምድና እውቀት ላይ የተመሰረተት ግን፤ ከተገኘበት ምንጭ ጭምር መጠቀስ ይኖርባቸዋል፤ ጥርጣሬን ለማስወገድ።

ለምሳሌ ያህል፡ «ለቀበሌ ሊቀ መንበር ምረጡ» ከሚለው መንደርደሪያ፤ በመምረጥ ወይም በአለመምረጡ ላይ ክርክር ከመነሳቱ በፊት፤ በቅድሚያ በቀበሌ አስፈላጊነት ላይ ልንስማማ ያስፈልጋል። የማንስማማ ከመሰለው ደራሲው ይኸንኑ በቅድሚያ አውቆ ማስረጃዎቹን መደርደር ይኖርበታል።

(መ) ተቃውሞን አውቆ በቅድሚያ ስለ ማፍረስ (ማክሸፍ)

ክርክሩ የሚያዘምባቸውን ነጥቦች አስቀድሞ በመጠርጠር መዘጋጀት ያስፈልጋል። ይህም ሁኔታ ራስ የቆሙለትን ግምባር ብቻ ሳይሆን ሌሎች የሚቆሙላቸውን የተለያዩ ግምባሮች ጭምር መገመትና ማጤንን ይጠይቃል። ማጤንም ብቻ አይደለም ከራስ ለተለዩት ግምባሮች ማስተባበያና መቃወሚያም መዘጋጀት ያስፈልጋል።

አስረጅ፤

«ተስፋፊነትና ጠባብነት..... ዓይነተኛ ገጽታ

«...ልዩ ልዩ ቅጽሎችን ያስከተሉ የሶሻሊዝም ዓይነቶች ቦግ ድርግም ብቅ ጥልቅ ማለታቸውን ባያቋርጡም ወደ እውነተኛውና ሳይንሳዊ ሶሻሊዝም የሚደረገው ጉዞ

ጠናከር ወደኋላ አላለም። በሶሻሊዝም፤ ለዚያውም በሳይንሳዊ ሶሻሊዝም ስም ለመነገድና ለማጭበርበር በየጊዜው መድረክ ላይ ወጥተው ተግባራቸውንና ድርጊታቸውን አጋልጦ ከተፋቸው ውስጥ፤ በጠባብ ብሔረተኝነትና በተስፋፊነት የተወጠሩት የሰማሌ የገዢ መደቦች፤ ዛሬ ከውርደትና ከውድቀት ጉዞአቸው ከመጨረሻው የሐፍረት አዘቅት ውስጥ በመግባት የኢምፔሪያሊዝም ቡች ልንታቸውን ለዓለም ሕዝብ በማያጠራጥርና በማያወላውል አኳኋን እያስመሰከሩ ነው...

«...ዚያድ ባሬ በሶማሊያ ስለሚመሠረተው የሶሻሊስት ስርዓት በሐለኔ የፖለቲካ ትምህርት ሲከታተሉ ለቆዩት የሶማሊያ ወጣቶች ገለጻ ሲያደርግ፤ በተለይም የሶማሊያን ሶሻሊዝም ምንነት ሲገልጽ እንደሚከተለው አስቀምጦታል።

የኛ ሶሺያሊዝም የሶማሊያ ሶሺያሊዝም፤ እፍሪካዊ ሶሺያሊዝም ወይም የእስላም ሶሺያሊዝም አይደለም፤ ይልቁንም በሰው ልጅ ልምድና እውቀት የዳበረው የመጀመሪያው ዓይነት ሶሻሊዝም ነው። የኛ ሶሺያሊዝም በራሱ ተጨባጭ ሁኔታ የሚመራ ሶሺያሊዝም ነው።

«ይህ መቼም ከሞላ ጉደል ጤናማ አስተሳሰብ ነው እንበል። ይሁን እንጂ፤ እውነተኛው የዚያድ አቋም ይህ አይደለም። የዚያድ ባሬ (ሶሺያሊዝም) ምንጩ ምንድር ነው? መሠረተ ሃሳቡስ በርግጥ እርሱ እንዳለው (የመጀመሪያው ዓይነት) ሶሺያሊዝም ነው? ለዚህ ጥያቄ ራሱ ዚያድ ባሬ መልሱን ሲሰጥ እንደዚህ ይላል፤

ሶቪየታዊ የተጀመረው የት ነው፤ ያረፈቀውስ ማን ነው፤ ይህንን ጥያቄ በሚመለከት አያሌ ሰዎች በውሻምብር ውስጥ ወድቀዋል። እኛ እንደሚመስለን የሶቪየታዊ ምንጭ የእስላም ሕዝብ ነው፤ መሠረተ ሃሳቡም የመነጨው ከእስላም ሃይማኖት ነው።

« በዚያድ አመለካከት በዓለማችን የሶቪየታዊ ስርዓት ግምባታ የተጀመረው ከእስልምና ሃይማኖት አመጣጥ ጋር ከሆነና የሶቪየታዊ ምንጭ የእስላም ሕዝብ ከሆነ፤ 1ኛ/ የሶቪየታዊ ስርዓት በዓለም ላይ መስፈን የጀመረው ከታላቁ የጥቅምት የሩስያ አብዮት በፊት በሰባተኛው ምዕተ ዓመት ከክርስቶስ ልደት በኋላ መሆኑ ነው፤ ምክንያቱም የእስልምና ሃይማኖት መስፋፋት የጀመረው ከላይ በተጠቀሰው ዘመን በመሆኑ ነው።

« በሌላ በኩል ደግሞ፤ የእስላም ሃይማኖት የሶቪየታዊ ምንጭ መሠረት ከሆነ፤ የእስልምና ሃይማኖት የተቀበለ ሁሉ በዚህ ብቻ የሶቪየታዊ ምንጭ ሊሆን ይችላል ማለት ይሆን፤ ፊት ካቀረብነው ትንተና እንደምንረዳው በሶማሊያ የሚመሠረተው ሶቪየታዊ ምንጭ (የሶማሊያ ሶቪየታዊ ምንጭ ፤ አፍሪካዊ ሶቪየታዊ ምንጭ ወይም የእስላም ሶቪየታዊ ምንጭ) ሳይሆን የመጀመሪያው ዓይነት ሶቪየታዊ ምንጭ ከተባለ፤ ይህ የሶማሊያው ሶቪየታዊ ምንጭ ከየት ተነስቶ የት ሊያርፍ ነው።

« ዚያድ ባረባንድ በኩል የእስልምና ሃይማኖት የሶቪየታዊ ምንጭ መሠረት መሆኑን በግልጽ ሲያስረዳ፤ በሌላ በኩል ደግሞ ይህንን ቃሉን በሚያስገርም ሁኔታ ሲያጥፈው እናያለን። ዚያድ በሶቪየታዊ ምንጭ በእስልምና ሃይማኖት መካከል ያለውን ግንኙነት ሲያስረዳ እንዲህ ይላል፤ ሶቪየታዊ ምንጭ እንደ እስልምና ሃይማኖት ከሰማይ የወረደ መልዕክት አይደለም። ይልቁንም ሰዎች

በምርት መገልገያዎች ሲጠቀሙ የሚፈጥሩትን ግንኙነት ስርዓት ባለው መንገድ የሚያቀናብር ነው።

« እንግዲህ ሶቪየታዊ ምንጭ እንደ እስልምና ሃይማኖት ከሰማይ የወረደ መልዕክት ቃል ካልሆነ፤ የእስልምና ሃይማኖት የሶቪየታዊ ምንጭ ንድፈ-ሀሳብ ምንጭ ሊሆን የቻለው በምን ተለምዶ ነው፤ የዚያድ የንድፈ ሀሳብ ችግር ይህ ብቻ አይደለም። እንዳንዴም ያመልጠውና ትክክለኛውን ነገር ተናግሮ በአደባባይ የሰፈረውን ሀሳቡን ሲያፈርስ እንዲህ ይላል።

... ከኛ ቀደም ብለው ሶቪየታዊ ምንጭ በተግባር ያዋሉ ሀገሮች ሶቪየታዊ ምንጭ ሃይማኖት አብረው አይሄዱም ብለዋል።

በማለት እራሱ ተወናብዶ ሌላውንም ያወናብዳል። ዚያድ ባረ ስለ ሶቪየታዊ ምንጭ ያለው የተወጣረገረ አስተሳሰብ በዚህ ብቻ የሚወሰን አይደለም። ዚያድ ስለ ሶማሊያ ሶቪየታዊ ምንጭ ዓላማ ሲያብራራ፤

እግዚአብሔር ሰውን ሲፈጥር ደጉንና ክፉውን ለመለየት እንዲችል አእምሮ ሰጥቶታል። ስለሆነም... ሰው በሰው ከሚበዘበዝበት ስርዓት ይልቅ እኩልነት የሰፈነበትን ኅብረተሰብ ለመፍጠር ተነሳስቶናል።

ይላል። እንደ ዚያድ አመለካከት የሶቪየታዊ ምንጭ ምንጭ ጥላን በፈጣሪ ተረቆና ጸድቆ በሰዎች አእምሮ በኩል ተፈፃሚነት ያገኛል ለማለት ካልሆነ በስተቀር የሶቪየታዊ ምንጭ መሠረቱ ሰብዓዊ ስነ ምግባር ሳይሆን የሰብዓዊነት ባህሪ የሶቪየታዊ ምንጭ እንደ ገዢ ብቻ ነው። ይህም ብቻ አይደለም። ዚያድ ስለ ሶቪየታዊ ምንጭ መሠረት አጣርተው አለማውቁን የሚያስገነዝቡን ስለ መደቦችና የመ

ደብ ትግል ያለው አሳዛኝ ሀሳብ ነው። ዚያድ ባሬ በሰማ ሊያ ስለ መደቦች አሰላለፍ ሁኔታ ሲናገር፡

በማርክሲስቶች አስተሳሰብ ከሄድን በሰማሊያ ኅብረተሰብ ውስጥ መደቦች የሉም፤ እኛ ዘላኖች ገበሬዎች አነስተኛ አሰሪዎችና ወታደሮች ነን።

በማለት የራሱን አስተያየት ሰንዘሯል። በዚያድ ባሬ የመደብ ትንተና መሠረት ዘላኖች፤ ገበሬዎች አነስተኛ አሰሪዎችና ወታደሮች ከመደቦችና ከመደብ ትግል ውጪ ናቸው። እዚህ ላይ 'በማርክሲስቶች አስተሳሰብ' ማለቱ የሚገርም ቢሆንም የሰጠው ማጠቃለያ ደግሞ እጅግ የሚያስገርም ነው... የእውነተኛ ማርክሲስቶችና የሳይንሳዊ ሶሺያሊዝም አቋም ግን ጨርሶ ከዚህ የተለየ ነው።

«እዚህ ላይ የሼትናም ኩሚንስት ፓርቲ ዋና ፀሐፊ የሆኑት፤ ጓድ ሌዳዋን የተናገሩትን መጥቀስ በቂ ይመስለናል። ጓድ ሌዳዋን መደቦችንና የመደብ ትግልን በሚመለከት በአጠቃላይም የማርክሲስቶች ተግባር ምን መሆን እንዳለበት ሲያስገነዝቡ፡

በማርክሲስት አመለካከት አኳያ ኮሚዩኒስቶች የትግላቸውን እስትራቴጂና ታክቲክ ሲቀይሱ ለሠራታቸው መደብ ጥቅም ቅድሚያ በመስጠት በኅብረተሰብ መደቦች መካከል የሚኖሩትን ግንኙነቶችና ልዩነቶች አጣርተው ማወቅ ይኖርባቸዋል። አብዮታዊ ስሜታቸውንና ሳይንሳዊ ዕውቀትን በማቀናጀት ማርክሳዊውን የመደብ ትግል መርህ ጠንቅቀው ማወቅ ይኖርባቸዋል።

በማለት ማርክሲስቶች ለመደቦችና ለመደብ ትግል ንድፈ-ሀሳብ ተገቢውንና አስፈላጊውን ትኩረት መስጠት እንዳለባቸው ተናግረዋል። የዚያድ ባሬ ቅጥፈት ይበልጥ

ቁልጭ ብሎ የሚታየው ስለ ሶሺያሊዝም አቋሙን በሚገልጽበት ጊዜ ነው። ይህንንም በሚመለከት ዚያድ ሲናገር፤

ሶሺያሊዝም የማይጠቅመን ሆኖ ሲገኝ አሽቀንጥረን እንጥለዋለን፤ በዚህ ፋንታም ሌላ መንገድ እንሻለን፤ መርሁ ጠቃሚ ሆኖ ከተገኘ ግን እንቀበለዋለን።

ይለናል። የዚያድ ባሬ የፖለቲካ አቋም ከውጭ ሲያዩት እጅግ የተሟታታ ቢሆንም፤ ከቃላትና በየጊዜው ከሚለዋውጣቸው ሽፋኖች በስተጀርባ ግን በጠባብነትና ተስፋፊነት ላይ የተመሰረተ የከረረ ብሔርተኝነት ሆኖ ይገኛል። (ሶሺያሊዝም የማይጠቅመን ከሆነ አሽቀንጥረን እንጥለዋለን) ያለውን ሀሳብ ዛሬ በተግባር ተርጉሞ ከቀንደኛ የኢምፔሪያሊስት ኃይሎች ጋር በማበር በአፍሪካ ቀንድ ለሰላምና ለዕድገት የቆሙ ሀገሮች የሚያደርጉትን ጥረት ለማድናቀፍ ሲጣጣር በገሀድ እያየነው ነው። የበግ ለምድ መልበስ የተኩላን ተኩላነት አይለውጠውም። ዚያድ ባሬ ስለ ሳይንሳዊ ሶሺያሊዝም በነበረው የተጭበረበረ አስተሳሰብ ውስጥ ወድቆ ሲመህየራሱ ድምጽ በፈጠረው የገደል ማሚቶ ተደናግጦ ይታያል።

«በመሠረቱ አብዮታዊ ተግባር ቀላል ጉዳይ አይደለም። ይህንን እውነት ጃክ ዎዲስ «New theories of Revolution» በተባለው መጽሐፍ ውስጥ በዚህ መልክ አስቀምጦታል።

‘አብዮት ከፍተኛ ጥንቃቄ የሚጠይቅ ጉዳይ ነው። የሰዎች ሕሊናዊ ፍላጎት ወይንም በድፍረት የተሞላ የአብዮታዊ መፈክሮች ድርድር አይደለም። አብዮታውያን የሕዝቡን፤ ማለትም፤ የሠራተኛውን፤ የገበሬውን፤ የተማሪውን፤ የምሁራኑን፤ ስሜት ጠን

ትቀው ግወቅ ይኖርባቸዋል ። የሕዝብ መሪዎች የሚሠሩት ስህተት በቀጥታ በሕዝቡ ጭንቃ ላይ የሚወድቅ በመሆኑ፣ በዚህ ረገድ ከፍተኛ ጥንቃቄ መደረግ አለበት ።

ዚያድ ባሬ እንደሚለው ሳይሆን፣ 'ማርክሲዝም (ሳይንሳዊ ሶሻሊዝም) ተጨባጩን ሁኔታ በትክክል የሚተነትን በመሆኑ ከሌሎች ሶሺያሊስት ንድፈሐሳቦች ለየት ያለ ነው ። የአብዮትን ነባራዊ የዕድገት ሂደት በማጠን ሰፊው ሕዝብ የአብዮት ኃይልና የፈጠራ ችሎታም ምንጭ በመሆኑ በትግል ወቅት የወሳኝነት ሚና እንዳለው ያስተምረናል ። ይኸውም ትንተኔ በማርክሳዊ የታሪክ አቀራረብ ላይ የተመሠረተ እንደ ሆኑ በያንዳንዱ የአብዮት ወቅት ስለሚፈጸሙት ዐበይ ጉዳዮች ሰፊና በሥርዓት የተቀነባበረ ትምህርት ይሰጣል ።'

'የሶማሊያን ጉራማይሌ ሶሺያሊዝም የዛሬ ወዳጆቹ እንኳ ሳይቀሩ የተቸት ጉዳይ ነው ። ከአራት ዓመት በፊት (1977) ለሥራ ጉዳይ ወደ ግብጽ፣ ሱዳን፣ ኢትዮጵያና ሶማሊያ ሄደው የነበሩ የአሜሪካ ኮንግራስ አባሎችም በሶማሊያ በላዩት ነገር ይህንን ሪፖርት ጽፈው ነበር ።

የሶማሊያ አብዮታዊ ምክር ቤት ሳይንሳዊ ሶሺያሊዝምን እከተላለሁ ይላል ። እኛ እንዳየነው ከሆነ ግን በአገሪቷ ውስጥ ካፒታሊዝም እያቆጠቆጠ ነው..... የሶማሊያ መሪዎች ብዙውን ጊዜያቸውን ያጠፉት የራሳቸውን..... ሶሺያሊስታዊ..... የኢኮኖሚ ዕድገት ከማፋጠን ይልቅ ለአጋዴት ጦርነት ዝግጅት በማድረግ ነው ።

«ስለ ሶማሊያ 'አብዮት' አይደለም፤ ካዊ መሠረት ሰፋ ያለ አመለካከት ሊኖረን የሚችለው በማንኛውም ሶሺያሊስት አብዮት ውስጥ ተፈጻሚነት የሚያገኙ ሕጉች

ምን ምን እንደሆኑ በመመልከት በዚህ አንገር በሶማሊያ ውስጥ ያለው ሁኔታ ምን እንደሚመስል ለመገምገም ስንችል ብቻ ነው ። ዛሬ ሶሺያሊዝምን ለመገንባት በማንኛውም አገር የሚደረገው ጥረት የሚመራው በግምባር ተደው ማርክሳዊ ሌኒኖዊ ፓርቲ መሪነት ሲሆን የዚሁ ግምባር ቀደም ድርጅት ሳይንሳዊ አመራር ወሳኝ ነው ። በሌላ በኩል ደግሞ፣ ለሶሺያሊዝም ግምባታ መሠረት ለመጣል የሠራተኛውና የገበሬው መደብ ተግባራዊ እንድነትና ኅብረት ወሳኝ ነው ። በተለይም የውጭ ፖሊሲን በሚመለከት ወዛደራዊ ዓለም አቀፋዊነትን በመርህና በትግባር ደረጃ መቀበልና በሥራ መተርጎም እጅግ አስፈላጊ ነው ። በተለይም እንደ ሶማሊያ ባሉ ኋላ ቀር አገሮች ሶሺያሊዝምን ለመገንባት ከተፈለገ ይህ ፈጽሞ ሊዘለል የማይቻል መሠረታዊ መርህ ነው ።

«በዚህ ጽሁፍ ውስጥ ከላይ ለማብራራት እንደ ተሞከረው የማንኛውም አብዮት ጥንካሬ በአብዮቱ የንድፈህሳብ ጥራት ላይ የተመሠረተ እንደመሆኑ መጠን አብዮታዊ አይደለም፤ ከሰፊው ሕዝብ ማኅበራዊ ስነ ልቡናና ማኅበራዊ ንቃት ሕሊና ጋር የሚጣጣም በመሆኑ ለኅብረተሰቡ ንቃት ሕሊና መዳበር መሠረታዊ ነው ። ለሶሺያሊዝም የሚደረገውም ትግል ከዚህ መሠረተ ሐሳብ የሚነሳ መሆን ይኖርበታል ። ... »

5.2.5. የጭውውት ድርሰት

ጭውውት፣ ትረካ በድርጊያ የሚገለፅበት አይነተኛ መንገድ ነው ። ጭውውት፣ ራሳቸው ባለታሪኮቹ እርስበርሳቸው የሚያካሂዱት የህሳብ እና/ወይም የስሜት መገናኛ

<sup>16</sup> ስለሞን ጳባባ፣ ተስፋፋነትና ጠባብነት፣ የሶማሊያ ገዥ መደብ ገጽታ፣ 'መከረም' ቅፅ፣ 2 ቁጥር 7፣ ታህሳስ 1974፣ ገጽ 50-57 ።

ነው ። ስልትነት የሌለውን ሀሳብ ማቅረቢያ አይደለም—  
 ወይም ማናቸውንም በቀጥታ በተራኪው ሊቀርብ የሚችልን ነገር በጥቅስ በመክብብ ማሻገርጉሪያ ። በአብዛኛው ፣ ጭውውት የትረካውን ሂደት የሚያራምዱ ነጥቦችን መያዝ አለበት ።

የጭውውት አባባል የአንድን ህዝብ ወግ ፣ ልምድ ፣ አኗኗር ፣ አስተያየት (ስልት ፣ ፈሊጥ ፣ ዘዬ ፣ ፈዝ ፣ ዘይቤ ፣ ልግጫ ፣ ቀልድ ወዘተ...) እና ባጠቃላይም የዚያን ህዝብ ውለኛ ባህሪዎች ማወቅን ይጠይቃል ። እያንዳንዱ ግለሰብም ከልምዱና ከሰው ጋር አብሮ በመኖር የተማረው ስነልቦናዊ አመለካከት ያሻዋል ፤ በሀብረተሰቡ ውስጥ የሚገኘው ሰው የነገሮች አባባል ባህሪው ፣ እንደየሁኔታው የሚኖረውን ለውጥ ለማጤንና እንደየለውጡም ራሱን ለማመቻቸት ። በባህል በተራራቱ ሰዎች መካከል የሚደረግ ጭውውት አለመግባባትን ያሰክትላል ።

ጭውውት ፣ በተለይ በዘመናዊ ፅሁፍ ውስጥ ፣ የተራኪ አስተያየት አይታከልበትም ። ከባለታሪኮቹ ጋር ሆነን ነው እዚያው በዚያው ወዲያው ወዲያው የምናዳምጠው ። ቢሆንም አእምሮችን ከሁለት አኳያ ነው ማጤን የሚኖርበት ። (1) ባለታሪኮቹ ምን እየተባባሉ እንዳሉ እና ጭውውቱ ከነሱ አንፃር ምን ማለት እንደሆነ (2) ካጠቃላይ ትረካው አንፃር ተራኪው በጭውውቱ ምን ሊያሳውቅ እንደረለገ ። በጭውውቱ ውስጥ ባለታሪኮቹ ገና ያልደረሱበት ተራኪውና አንባቢው ግን ቀስ በቀስ እየተገነዘቡት ያደገ የአባባል ሂደት ሊኖር ይችላል ። ባጠቃላይ በትረካ ስልት ከቀረበ ፅሁፍ ውስጥ ይልቅ በጭውውት ውስጥ አንባቢው ወይም አዳማጪው አያሌ ሁነቶችንና ድርጊያዎችን ከራሱ ልምድና እውቀት አኳያ እያሟላና የራሱን ብያኔ ወይም መደምደሚያ እየሰጠ ማለፍ ይኖርበታል።

## (ሀ) የጭውውት ስልቶች

እንደየባህሉ እድገትና እንደየቋንቋው ብልፀጋ አያሌ የጭውውት ስልቶች ይኖራሉ ። ለዚህ ፅሁፍ ያህል ግን ጥቂቶቹን ብቻ እንመለከታለን ።

### (1) ለውይይት

የዚህ አይነቱ ጭውውት አላማ በተወሰነ ሀሳብ እና/ወይም ጉዳይ ላይ ልዩ ልዩ ተዛማጅና ተቃራኒ መልኮችን እያነሱ በመነጋገር ፣ ለሀሳቡ ወይም ለጉዳዩ መፍትሄና መቋጫ መሻት ነው ። አዳዲስ አስተሳሰብንና አመለካከትን በሚያሳምን መንገድ ለማቅረብ ይሰራበታል ፤ በተለይ ርእየተአለማዊ አመለካከትን ።

### (ሀ) ለእውነት ከሳችነት

#### አጅ ፡

አምሜ ስማ ስማ እባክህ!..... ጥቅም አይደልላችም ..... ከባላጋሮቹ ጋር በመመሳጠር ጥብቅና የቆምኩለትን ሰው ጉዳይ አላጣምም..... እንዴታ! ጠበቃ ቢሉህ ጠበቃኩ አይደለሁም...

ትርፌ እኔምኮ አላልኩም ።

አምሜ ትርፌ ልንገርህ ፣ በሁሉ ነገር ስወድህ እንደበትህ አይሞመኝም ።

ትርፌ አንደበት አይበላ ፣ ምን መጣም ያስፈልገዋል!

አምሜ ሻረ በእነዋሪዋ! «አንደበት አይበላ» የማለት አማርኛ! ይኸንኮ ነው የምለው! የነገርን መሄጃ የነገርን አቃቂር ማወቅ የነገርን አረቂ ማውጣት አይደለም! ተላስተሃል! የለም የለም ትርፌ

የጉድጓ የሚሄድ አነጋገር አለህ ። እንጂ፤ በእንግሊዝ አንዲያ እንደሁ አላውቅም ። ባማርኛው ቢሆን አይገቡ ገብቷል ።

ትርፌ ምናልባት ልዩ ስጦታ ሊሆን ይችላል ፤ እግዚአብሔር ለኔ ብቻ የሰጠኝ.....

አምሚ አይ እንግዲያው አጉል ነገር ሰጥቶሃል ፤ አጉል ነገር የሰያፍ የሚያስኬድ..... አም ፤ ሌላው ቢቀር ላንት የሚሆን አዳማጭ መጨመር ነበረበት... ደግሞም አበቃቀል ለየቅል ሆነ እንጂ... አንተን ብሆን ስጦታ አልለውም ፤ ፀሎት የሚያዝለት በሽታ ነው..... ልንገርህ..... ፀሎት የሚያዝለት ፤ እንዲህ ያለ የለዛ ድርቀት!

ትርፌ የለዛ ወዘና አይሁን ብቻ! <sup>17</sup>

### (ለ) ድርጊያ ጠቋሚነት

(በድርግ ወሳኝነት ፤ በባህሪ ጠቋሚነት እና በድርጊያ ወሳኝነት ፤ ገፅ 336 ፤ ከ 337-338 እና ከ 339-340 ተመልከት ።)

### (2) ለክንከና ወግ

ጭውውቱ እንደነገሩ ጊዜ ለማሳለፍ የሚደረግና ምንም ያህል የተጨበጠ የሀሳብ እድገት የማይታይበት የሚመስል ነው ። በአእምሮ የሚገብላልና የሚከነክንን ሀሳብም ሆነ ጉዳይ በቀጥታ ሳይጠቅሱ ዳርዳሩን እየነካኩ የማለፍ ፈሊጥ ነው ፤ ይህ ያስበውን የሚሸፋፍኑ አባባሎች ይበዙበታል ።

አጽ ፡

ናደው እንጃልህ ብቻ ፤ ሊገባኝ ያልቻለው..... የት ላይ እንደ ተሳሳትሁ..... እንዲህ እንኳ እንደ ዱሮ አባት አላንገለልኳቸው ፤ ገበታ እንኳ ከኔው ጋር ቀርበው ነበር የሚበሉት.....

አምሚ አስተምረሃቸዋል ደሞ ።

ናደው አስተምሪያቸዋለሁ ።

አምሚ የሚበሉት የሚጠጡት አልጉደላቸው ።

ናደው ስነግርህ!..... አልጉደላቸው ፤

አምሚ አልታረዙ ፤

ናደው አልታረዙ ፤

አምሚ የኪስ ገንዘብ አላጡ ፤

ናደው የኪስ ገንዘብ አላጡ ፤

አምሚ እንዲያውም በከተማው የሚታዩት እነሱ ነበሩ ።

ናደው እንዴታ ፤ ያያቸውና የሚያውቀኝ ሁሉ ብሎ ብሎ ታከቶታል ።

አምሚ ታከቱ ያላቸው..... <sup>18</sup>

### (3) ለጉንዳ ወግ

ይህን አይነቱ የባለታሪክ ንግግር እምብዛም ጭውውት ነው ሊባል አይችልም ። ተናጋሪው የተሰማውን ፤ ያብላላውን ፤ ያውጠነጠነውን ይናገራል እንጂ መልስ አይጠብቅም ። ራሱ አነጋገሩም ቢሆን መልስ የሚጠብቅ

<sup>17</sup> ጻፋቸው ወርቁ ፡ 'ትበልጭ' ፡ (እ.አ. 1962) ገፅ 89 ።

<sup>18</sup> ከላይ ከተጠቀሰው ፤ ገፅ 5-6 ።

አይነት አይደለም ። ጉንዳ ጭውውት በይበልጥ የማዘዝን ፣ የማነሳሳትን ፣ የማጓጓትንና የበልጣንን ፣ የመበየንን ፣ የመሸወድን እና የመሳሰሉትን አባባሎች ያጠቃልላል ። የተያያዘ የሀሳብ ልውውጥ አይኖረውም ።

## አጅ ፡

የትም ወርቅ (ገልመጥ በግረግ) ዛሬ ልጄ እግዚሩ ቅርብ ነው ። የናት ያባትሽ ልቅሶ መስማት አይግረምሽ.....አዎ ፤ አገርሽ ለመመለስ በመቁረጥሽ ይበጅ አርገሻል..... ቢሆንም ታዲያ.....

ቢሆንም ታዲያ..... ቢሆንም ታዲያ.....  
...ነገርን ነገር ይወልደዋል እቴ ፤ አንድ የሩቅ ዘመዴ ነበረች..... ታዲያ አስራ ሶስት ልጆች ነበሯት..... መቼም አገሬው ሲወዳት..... ምንድነው ሸረ ፤ ስም ነበራት ፤ አዎ ፤ ‘አድባር ፤ አድባር’ ይሏት ነበር..... ምን ያረጋል ፤ የኋላ ኋላ እንዲሁ ሳይሞላላት ፤ እንደ ባከነች..... አንዱን ሳቲዘው አረፈችው..... አዎ ፤ ቁጭጭ ሲበዛም ጥሩ አይደለም..... ከሰው በታች ያረጋል..... ድህነት ያመጣል ፤ ድህነት የሚሉት በሽታ..... የኋላ ኋላ አጥንት እንደ ዋሽንት ሲሆን የሚያዋጣው ያው ገንዘብ ነው.....<sup>19</sup>

## (4) ለአየራስ ወግ

የጋራ በሆነ ጉዳይ ላይ ይጀመርና ተናጋሪዎቹ የየራሳቸውን ፍላጎት ለማራመድ ከሚኖራቸው ግፊት ሳይሰማሙ የሚያካሂዱት ጭውውት ነው ።

## አጅ ፡

«ይገርምሃል ፤ እላዬ ላይ ወጥታብኝ ነበርኩ እበርህ ላይ!»

«እኔ ደሞ ምን ትመጣ ብዬ!»

«እንዴት መሰለህ የገለመጠችክ ደሞ!»

«ዱብዳ ነውኩ የሆንክብኝ!»

«ምናርግ ነው ደሞ አንተን የምትልህ?»

«ይገርማል!»

«የሷን ነገር እንዳታነሳብኝ ብያለሁ.....»

«ስብሰባው ተሰረዘ!»

«በጭራሽ!»

«ምን ትመጣ ብዬ!»<sup>20</sup>

## (ለ) የጭውውት አቀራረብ

(1) የእያንዳንዱ ተናጋሪ ሀሳብ በአዳዲስ መስመር በትምእርተ ጥቅስ እየተለየ መቅረብ አለበት ። አንዱ ተናጋሪ እገፅ ሀዳጉ ሳይደርስ በተወው በዚያው መስመር ላይ የሌላው ተናጋሪ ሀሳብ ለጥቆ አይጻፍበትም ።

(2) እያንዳንዱ ተናጋሪ ተለይቶ መታወቅ አለበት ፤ ተለይቶ ካልታወቀ የንግግሩን ሂደት ለመረዳት ያዳግታል ፤ ማን ለምን እንደ ቆመ ለመገንዘብ ።

19 ከላይ ከተጠቀሰው ፡ 7፬ 74 ።

20 ከላይ ከተጠቀሰው ።

ክፍል ሶስት

ትረካ

ጥንታዊ

ዘመናዊ

ምእራፍ ስድስት

ጥንታዊ ታሪክ

በሰለጠነም ሆነ በመሰለጠን ላይ በሚገኙ ህዝቦች ባህል ውስጥ፡ ታሪክን ፈጥሮ ማውራት ከጥንት ጀምሮ ያለ ልማድ ነው ። እህ፡ ከዚያስ ምን ሆነ?..... ከዚያስ ..... ከዚያስ እያሰኘ የሚያጓጓን ታሪክ ።

ለአብነት ያህል የሚከተለውን ታሪክ እንመልከት፡-

«አንድ ታሪክ ላላውታችሁ ልጆቼ» አሉ ሽማግሌው፤

«በዱሮ ዘመናት፡ በአንድ መንደር ውስጥ፡ ከአንድ አባት፡ ከአንድ እናት የተወለዱ እህትና ወንድም፡ ባንድነት እየተጋዘዙ ይኖሩ ነበር ። ከጊዜ በኋላ እህቲቱ ባል እገባች ። ወንድምዬው ብቻውን መኖር አቃተው ። እህቱ ዘንድ ሄዶ ደባል ሆነ ። አንድ ሁለት አመታት አለፉ ፤ ወንድምዬው የግል ስራውን እየሰራ፡ እህቲቱ ባሏንና ወንድሟን እያገለገላች ። በመከያው፡ ሴት ልጅ ወለደች ። ወንድምዬውም የሙያ ስራውን እየሰራ የሚያገኘውን አንዳንድ አሞሌ እህቱ ዘንድ በማስቀመጥ ብዙ አንደሆነ አወቀ ። በወለድ ሊያበድረው መፈለጉንም ለእህቱ ነገራት ። ምናል መቼስ የሰው ልቡ አይታወቅ ..... ምን ይሆንላችኋል ታዲያ ፤ ወንድምዬው አንድ ቀን ጧት ይነሳና አሞሌው ወደ ነበረበት ጉታ ሄዶ በመለከት በቦታው ድንጋይ ተሞልቶበት ማግኘት ። ተደናግጦ ይሄ ድና እህቱ ዘንድ አሞሌው ወደ ድንጋይ ተለውጦ አገኘ

ሁት ብሎ መንገር ምንነህና፡ አሞሌ ብዙ ጊዜ ሲቆይ ወደ ድንጋይነት መለወጡን አታውቅም ብላ ትመልስለታለች አሁም ። ያዝናል ፤ ይተክሃል ፤ ጥርጣሬ ይገባዋል ። በርግጥ ወደ ድንጋይ መለወጡንም ለማረጋገጥ ይፈልጋል ።

ጥቂት ቀናት ካወጣው ካወረደው በኋላ ፤ ወደ ጫካ ሄዶ ዝንጀሮ ይገድላል ። ከዚያም እቤት አምጥቶ የዝንጀሮውን ሬሳ የአሁኑ ልጅ ተኝታበት እነበረው መደብላይ አስተኝቶ፡ ልጅቷን እርቅ በታ ወስዶ ይደብቃታል ። እናቲቱ ፤ ልጄ ካሁን አሁን ትነሳለች እያለች ብትጠባበቅ ምንም አይነት እንቅስቃሴ ይጠፋል ። ወደ መደቡ ጠጋ ትላለች ። ገለጥ አድርጋም ብትመለከታት ወደ ዝንጀሮነት ተለውጣ ታገኛለች ። ከመጠን በላይ ትደነግጣለች ። አይኖቿንም ልታምን ያቅታታል ። የጉረቤት ርዳታ ልትሻ ርጣ ትወጣለች ። ካንዲት ጓደኛዋ ጋር ትመለሳለች ። ጓደኛዋ ግን የሆነውን ባየች ጊዜ የበለጠ ትደነግጣለች ። ውርጅብኝ ነው ትላታለች ፤ መላ ካልተበጀለት እስከ መጨረሻው ስም የሚበክል ። ሰው ሳይለማምተች ብሎ መቅበሩ የሚሻል መሆኑንም ታማክራለች ። እንደ መከረቻትም፡ ይህና አድርጋ በጨርቅ ጠቅላ፡ ቁቁ በማለት ፤ ላካባቢው ጉረቤት ጭንቅና ድንጋጤዋን ታስማለች ። ጉረቤት ይሰበሰባል ። ልቅሶ ይጀመራል ። አልፎ አልፎም የሀዘን ግጥም መወራወር —

እህት— ወይ ዘንድሮ! ወይ ዘንድሮ!  
ልጅቷ ሆነች ዝንጀሮ!

ወንድም— አወይ ጉባይ! አወይ ጉባይ!  
አሞሌህ ሆነ ድንጋይ!

እህት— አሞሌው አለ ባዲስ ጉታ፡  
የልጄን ነገር እንዴታ!

ወንድም— አሞሌህ ካለ ባዲስ ጉታ፡  
ልጅቷም አለች ካጉቷ!

የየራሳቸውን ተንኮል ያወጡታል ። እሷም ልጅዋን እሱም አሞሌላችን ያገኛሉ..... እና ብልጥ ለብልጥ አይን ፍጥጥ የተባለውም ከዚህ የተነሳ ነው..... እሳችንን ለሁኑ።  
ይህ እንግዲህ በቃል ሲነገር የኖረ ቃሪክ ነው ። «በዱሮ ዘመናት» በማለት የጊዜን ፤ «ባንድ መንደር ውስጥ» በማለት ፤ የቦታን ፤ «ወንድምና እህት» በማለት የባለታሪክን (የገፁ ባህሪን) ፤ «ሽማግሌ» በማለት የተራኪን ፤ «ልጆች» በማለት የአዳመጭን ፤ «ብልጥ ለብልጥ አይን ፍጥጥ» በማለት የሀሳብ መንደርደሪያን አስፈላጊነት ፤ ጥንታውያኑ ተረድተውት እንዴት ሲጠቀሙበት እንደኖሩ የሚያሳዩን ። ባሁኑ ዘመንም ቢሆን ፤ በአብዛኛው ፤ የቃል ተራኪው በፀሀፊ ፤ አድማሙ ባንባቢ የተለወጡ ይምሰሉ እንጂ የቀሩት ፤ ጥንታዊ ቦታቸውን እንደያዙ ናቸው ። እነዚህም ሁለቱ ቢሆኑ ጨርሶ ቀርተዋል ለማለት አይቻልም ።

ታሪኩ አስገራሚነትና ልብ አንጠልጥልነትም አለው። ወንድምዬው ፤ አሞሌውን ወደ ድንጋይ ተለውጦ ሲያገኘው፡ እህትዬዋ፡ ልጅዋን ወደ ዝንጀሮነት ተለውጣ ስታገኝት መገረማቸው ያለ ነው ። አስገራሚነቱ ለባለታሪኮቹ ብቻ ቢመስልም እኛላ አድማሞቹ ፤ ምን ያደርጉ ይሆን ብለን መጠየቃችንና ለማወቅ መፈለጋችን ይቀራል? አይቀርም ። በተለይም ልጅቷ ተደብቃ ፤ ዝንጀሮው ለቀብር ተዘጋጅቶ ስንመለከት ፤ የማወቅ ፍላጎታችን እያደገና ፤ አንጊነት እየፈጠረብን ነው የሚሄደው ። አስገራሚነትና አስደንጋጭነትም ቢሆን ፤ አዳማሞችንም የሚ

<sup>1</sup> ከአዘጋጁ ።

ጩምር አልታጣም ። ባንዳንድ ጥንታዊ ታሪኮች ውስጥ እንደሚገኘው አይነት አንዳንዴ ያላሰበነውን አጋጣሚ ነገር በማምጣት፣ አንዳንዴ የአግዚአብሔርን፣ የመላእክትን የሰይጣንን ጣልቃ ገብነት በማሳየት፣ አንዳንዴም ደግሞ ምስጢሩን ከኛ ካደማጩች እስከ መጨረሻ በመደበቅ የሚጠቀሙበትን ስንመለከት ።

ባጭሩ እንግዲህ ፡ ጥንታውያን ፡ ልማድ ያስተማሩ ቸውን የሀይወት ባህሪ ሳይለቁ (የጊዜን ተከታታይነት በመከተል ማክሰኞ ከሰኞ ፣ ሞት ከልደት በኋላ እንደ ሚመጣ አይነት) የሰው ልጅ ስለሚገጥሙት ስለደግነቱ ፣ ስለክፋቱ ፣ ስለፍቅሩ ፣ ስለጥላቸው ወዘተ ሁኔታዎች ሲተርኩ ኖረዋል ማለት ነው ። በዘመኑ ትክክል መስሎ በታያቸው መንገድ ።

ታሪክን በፅሁፍ ማስፈር እየተሰፋፋ በሄደበት ጊዜ ደግሞ፣ከበፊቱ የነበረው ያተራረከ ዘዴ ለወጥ ማለት ጀመረ። ለዚህም አብነት «መቢያ» ከአፈ ወርቅ ገብረ ኢየሱስ የተደረሰውን ልቦለድ ታሪክ መመልከቱ ይበጃል ።

«እራት ተሸራ ወንጌል መሰበክ በተጀመረ ዘመን አረ መኔው ከፍ ብሎ ክርስቲያኑ ዝቅ ይል ነበር..... (አረማውያን (ክርስቲያን የተባለውን ሁሉ የገደሉትን ገድለው የማረኩትን እንደባሪያ ይሸጡት ወይም ከቤታቸው ጥጥኑ ሥራ ያሰሩት ነበረ..... እንደዚሁ ሁሉ አንድ ጊዜ አረመኔዉ እንደ ልማዱ የክርስቲያኑን አገር ሊዘርፍ..... መጣ በተባለ ጊዜ የክርስቲያኑ ገጉሥ ..... ባራት ደጃዝማቾች እግር አሳዝዞ ሄድ ተዋጋ ብሎ ሰደደ..... ነገር ግን ... የክርስቲያኑ ..... ድል ሆነ ። ከነዚያ ከሄዱት ..... ሦስቱ ከወጊአው ላይ ሞቱ ። እንደኛው ግን ተያዘ...»<sup>2</sup>

በዚህ በመጀመሪያው አንቀፅ «እራት ተሸራ ወንጌል መሰበክ በተጀመረ ዘመን» ሲሉ፣ የጊዜ አወሳሰናቸው ጥንታዊውን የታሪክ አቀራረብ ዘዴ የተከተለ ይመስላል ። ሆኖም እንደ ጥንቱም የተጠቃለለ አይደለም ። ታሪኩን እተወሰነ ዘመን ያውለዋል ። ወደ አራተኛዉ መቶ ክፍለ ዘመን ማለት ነው ። እዚህ ላይ «ክፍለታት አንድ ቀን» ወይም «በጥንት ዘመን» ከሚለው አጀማመር መለየቱን መገንዘብ ይጠቅማል ።

ታሪኩ የአራት መቶኛዉ ክፍለ ዘመን ከሆነ ደግሞ ድርጊቱ የተፈፀመው በጉንደር አካባቢ መሆን ይኖርበታል ። ስለዚህ ፡ ምንም እንኳን ቦታው ተለይቶ ባይጠቀስም፣ በምናነብበት ጊዜ ፡ የጉንደር አካባቢን በአእምሯችን መያዝ ይኖርብናል ። ይኸም አቀራረብ «ባንድ ቦታ» ወይም «ባንድ መንደር» ከሚለው ጥንታዊ መግቢያ የተለየ ነው ።

ከዚያ ቀጥሎ ደግሞ ፡ ከሶስቱ ደጃዝማቾች «አንዱ (ግን) ተያዘ» በማለት ታሪኩ የሚመለከተውን ሰው ጠቅሰውልናል ። ነገር ግን ይኸ ደጃዝማቹ ዋናው ባለ ታሪክ ቢሆን ኖሮ በስም መታወቅ ነበረበት ፤ ተለይቶ የመታየት መልክ እንዲኖረው ። ደራሲው ግን በስም ስላልለዩት ፣ ዋናው ባለ ታሪክ ወደፊት እንደሚመጣ ተስፋ በማድረግ ማንበብ እንቀጥላለን ።

እዚህ ላይ ስለ ባለ ታሪኮቹ ሰዎች ስም አወጣጥና አወሳሰን ጥቂት ልናውቃቸው የሚያስፈልጉ ዘዴዎች አሉ ።

በማንኛውም ኪነ-ፅሁፍ ውስጥ የሚገኙ ባለ ታሪኮች በሁለት ክፍል ይከፈላሉ ።

<sup>2</sup> አፈ ወርቅ ገ/የሱስ ማመሪያ ፡ (አ.አ 1958) ገጽ 1 ።

# አንደኛዎቹ ዋናዎቹ ናቸው ።

- (1) በተፀውኦ ስም ተለይተው ይጠራሉ ።
- (2) ይኸው መለያቸው በፅሁፍ ውስጥ ተደጋግሞ ይጠቀሳል ።
- (3) ጠቅላላ ባህርያቸውም ፡ በሚያሳዩት እንቅስቃሴ ፡ በሚሰሩት ስራ ፡ በሚያደርጉት ንግግር ፡ በሚውሉበት አካባቢ ይገለጻል ።

## ሁለተኛዎቹ ተከታዮቹ ናቸው ።

- (1) በወል ስም ወይም በግብር ስም ፡ አንዳንዴም በተፀውኦ ስም ይጠራሉ ።
- (2) የመደጋገም እድል እምብዛም አይኖራቸውም ።
- (3) አገልግሎታቸው በደጀንነት ነው ።

ከ «ጦቢያ» ከመጀመሪያው ገፅ የተጠቀሰው አንቀፅ እንግዲህ ጠቅላላ የሆነ ጥንታዊ የተረት አቀራረብን ዘዴ ተከትሏል ማለት ነው ። በታወ. ፡ ሰዉ. ፡ ጊዜዉ ሳይወሰን በመቅረቡ ።

## የጦቢያን ታሪክ እንቀጥል ።

የተያዘው ደጃዝማች ቤተሰብ ሞቷል ብለው ተስፋ ቆርጠው ሳሉ መሸጡን ሰሙ ። የተሸጠበትንም ከፍለው ለማስለቀቅ ቁርጥ አሳብ አደረጉ ።

«...በመጨረሻው...ወንዱ ልጅዋ ዋህድ የጌታ አድሮ ደመወዙን እያመጣ ሊአጠራቅም ፡ ቤቲቱ ጦቢያ ግን እንጂ ሌላው ውህ ቀድታ የሚበሉትን እያሰናዳች ልታቀርብ ፡ ቤተሰቡን ፡ ሎሌውን ፡ ገረዱን የሚሰጡት ገንዘብ የለምና ሊአሰናብቱ አሰቡና ተማከሩ...»<sup>3</sup>

<sup>3</sup> ከላይ ከተጠቀሰው ፡ ገፅ 4 ።

ዋህድ አባቱን ከግዞት ማስለቀቂያ የሚሆን ገንዘብ ለማጠራቀም በሚጥርበት ወቅት ፡ እንዳጋጣሚ ጉረዶ ማንነት የሚቀጥረው ሀብታም ነጋዴ ያገኛል ። ለነጋዴው ቤተሰቡ የገጠመውን ችግር ያዋዋል ። ነጋዴውም የዋህድን የሰውነት ጮርታነት በመመልከት አዝና ይዞት የነበረውን ገንዘብ እስተከረጢቱ ይሰጠዋል ። ያጋጣሚ ነገር ። በተጨማሪም ፡ ያባቱን ስምና የገዛውን አረመኔ ስሙን እስከ ምልክቱ ለነጋዴው ነግሮት ይለያያሉ (በነገራችን ላይ አድራሻውን እንዴት እንዳወቀው አስቀድሞ አልተነገረንም) ።

እንደ ቀን ማታ.....ቤተሰቡ እንደ ልማዳቸው «እሄ ገንዘብ መቼ ተጠራቅሞልን ፡ እስተመቸ ገንዘቡን ሰደን ፡ መቼ ተፈትቶ ታባታችን ጋር ዓይን ላይን ፡ እንተያይ ይሆን...»<sup>4</sup> እያሉ የቅጠላ ቅጠል ራታቸውን ሲበሉ አባታቸው ድንገት ከተፍ ይላል ። ከመጠያየቅም የተነሳ ነጋዴው ያስለቀቀው መሆኑን ይረዳሉ ፡ ያጋጣሚ ነገር ።

እዚህ ላይ እንደገና ወደ ጥንታዊው የታሪክ አቀራረብ ዘዴ ተመልሰዋል ። ዋህድ አሽከርነት መቀጠር ሲፈልግ ባጋጣሚ በነፃ ገንዘብ የሚሰጠው ሀብታም ነጋዴ ያገኛል ። ከዚያም ሀብታሙ በሰጠው ገንዘብ ላይ ለመጨመርና አባቱን ለማስፈታት ሲታገል ባጋጣሚ ነጋዴው አስፈትቶት ኖሮ አባትዬው እቤቱ ከተፍ ይላል ።

ባጋጣሚ ሁኔታ ላይ የሚመሰረት ፅሁፍን ጨርሶ ለማሰገድ አይቻል ይሆናል ። የሚቻል መስሎ ከታያቸውም ውስጥ እንኳ የተሳካላቸው ብዙ አይደሉም ። ቢሆንም የግድ መጠቀም ካስፈለገ ፡ ቢያንስ ፡ ቢያንስ እንባቢ የሚደናገርበትን ሁኔታ መምረጥ ያስፈልጋል ፤ አጋ

<sup>4</sup> ከላይ ከተጠቀሰው ፡ ገፅ 8 ።

ጣሚ መሆኑን ሳያጤን የሚያልፍበትን ።

- (1) በአለታዊ ኑሮው አልፎ አልፎ ሲደረጉ ወይም ሲደርሱ ስለሚያይ እንደ አንግዳ ነገር የማይሆንበትን እንዲያም ሆኖ በጥንቃቄ ። በኑሮው ውስጥ የሚገጥሙት ነገሮች ፣ በተወሰነ ፅሁፍ ውስጥ ሲሰፍሩ ታማኝነት እንዳያጡ በማድረግ ።
- (2) በፅሁፉ ውስጥ አደናገረው የሚያልፉበትን ቦታ በመምረጥ — በመሰረታዊና በማጠቃለያ ምእራፎች ውስጥ ሳይሆን ወደየመካከሉ በመሸንቀር ። እንደ ዚህ ካልሆነ ላንባቢ በጉልህ ስለሚታዩ ፅሁፉን ያደክሙታል ።

እፅሁፍ መጨረሻ ገደማ ስለሚመጣ አጋጣሚ «ፍቅር እስከ መቃብር»ን ማንበቡ ይጠቅማል ።

ሰብላ ወንጌል (አባ አለም ለምኔ) ጫካ ለጫካ ስትጻዝ ትደክማለች ። ሾህና ጋሬጣ እግሯን ያቆስለዋል ። ይመሽባታል ። አውሬዎች ይመጡባታል ። አንድ የወርካ ዛፍ ወጥታ ታድርፍ ታነጋለች ። በማግስቱ ከዛፉ መውረድ ያቅታታል ። ያጋጣሚ ነገር ቀፎ አውራጅ ባላገሮች ይመጡና ያወርዷታል ። እንደገና ትንሽ ትሄድና ትደክማለች ። እንደገና ሲመሽባት ይሆናል ። ያጋጣሚ ነገር አንዲት ከባለቤቷ የነጠቀች በቅሎ አጠገቧ መጥታት ቅቆማለች ። የበቅሎዋ ጌታም ተከትሏት ኖሮ ይመጣና ሰብሉን እመንደር ድረስ ይወስዳታል ። ያስተናግዳታል ። ከዚያ በዛብህን ፍለጋ አዲስ አበባ ትመጣለች ። ታጣቃለች ። ወዳገሯ ስትመለስ ያጋጣሚ ነገር በዛብህ ታሞ አተኛ በት ቤት አሳድሩኝ ብላ ትሄዳለች ። በዛብህን ታገኘዋለች ። በዛብህ ይዋታል ። ከጥቂት አመታት በኋላ ያጋጣሚ ነገር ጉዳ ካሳ በዚያው በኩል ይመጣል ። ያገኛታል ።

የ«መቢያ»ን ታሪክ እንቀጥል ።

የህድ ፣ ነጋዴው ለዋለላቸው ውለታ ምስጋና ለማትረብ ነጋዴውን ፍለጋ ከቤቱ ይወጣል ። ብዙ ችግርም ይደርስበታል ። አንድ ቀን በሩቁ ትልቅ የነጋዴ ሰፈር ያያል ። እስራሩ ለመድረስ ወንዛውን የበዛበት ሚዳ ነበርና ቢለው ቢለው እርቀቱ ያው ይሆንበታል ።

«በመሀል ቤት ጀንበር ጠለቀችና ደንግዝግዝ አለ..... በወፎች ጫጫታ ስፍራ የፈንጣው ድምጥና የጎጉንቸሩ ፣ በያረንጃው ፣ በየረግረጉ ያለው ጉርጥ ዋየታ ተተካበት..... ባንድ ወገን ተከላው ፣ ባንድ ወገን ቀበሮው ሲጨጨክሁ ሳለ ፣ ባንድ ወገን ጅቡ እመኝ ይል ፣ ነብሩ ያንጉር ፣ አንበሳው ይገሰል ጀመር..... ጨጣው እያደር ባለ... መንገዱም ጠፋው ፣ ልዩም መባባት ጀመረ ። በቀኝም በግራም በፊትም በኋላም ቢአይ ሁሉም ጅብ ሁሉም ነብር ፣ ሁሉም አንበሳ መሰለው..... በጨጣው አሻግሮ አንድ ቁጥቋጦ መሳይ አየና አራት እግር ያለው የውነተኛው አንበሳ መሰለውና ነፍሱና ሥጋው ተለያየበት..... የሚንቀሳቀስ ፣ ዘሉም ሊይዘው ልቦል ልታው የሚል መሰለው..... ለዚያ አንበሳ ብዙ ሰው የመጣበት እንዲመስለው ብሎ ድምጡን ባስር ባስራም ስት ዓይነት እያደረገ አንድ ጊዜ ቃሉን ከፍ ፣ አንድ ጊዜ ዝቅ አንድ ጊዜ ቀጭን ፣ አንድ ጊዜ ጉርፍና እያደረገ ፣ አንዳንድ መንጋ ሰው..... ይጨጨህ ገባ... ያው በገዛ ፍርሃቱ የፈጠረው የቀጥቋጦ አንበሳ የሚከተለው መሰለው..... መብረክረኩ ባለ..... ቀጭን ሳብ መጣና በገላውም በፊቱም ተሰራጨበት..... ኋላ ግን ድምጡም ሰለለበት ፣ ጉረሮውም ይብሰውን ተዘጋበት..... ያው የውሸት አንበሳ ንቆት ዝም ያለው መሰለው ። የህድ መጠራጠር ጀመረ..... በጉልበቱ ተንበረከከና ትክ ብሎ... ሲመለ

ከት ጥቂት ጥቂት የሚንቀሳቀሱ መሰለው..... ትኩር ብሉ ባስተዋለ ጊዜ ይልቁንም ተመንቀሳቀሱ ወደሱ መራመድ የጀመረ መሰለው..... ባቢና ተተንበረከ ከበት ጠጠር አፍሶ ወደ ፊት ብትን አደረገ..... አንድ ድርጭት ተተሸሸግሁበት ተገለጥሁ ብላም እንደሆነ አይታወቅ እግር ቅጠሉን በክንፍዋ አስሸብራ ተነሥታ በረረች = ዋህድም ያው አውሬ ደርሶ አነቀኝ መሰሉት ትንፋሹን አቋርጦ እንደ ሞተ ታለበት ተዘረጋና መንቀሳቀሱም ቀረ.....»<sup>5</sup>

ይህ በሰፊው የተጠቀሰ አንቀፅ መስተዋታዊ ያቀረበ ዘዴ ነው = ዋህድ ደነገጠ ፤ ፈራ ፤ ተንቀጠቀጠ በማለት ብቻ ሳይወሰን ፣ ፍራትን ጥሩ አድርጎ በጉልህ የሚገልፅ = በታሪኩ ውስጥ ጥቅሙም የድርጊያውን ውጤት ለማወቅ ልብን ማንጠልጠል ነው = እርግጥ ትንሽ ተጋኗል = ባጭር ጊዜ ውስጥ የቀበሮ ፣ የተኩላ ፣ የጅብ ፣ የነብር ፣ የአንበሳ ድምፅ ሰማ ብለን ለማመን ያዳገተናል = ሆኖም ንባቡን በምንቀጥልበት ቁጥር ልዩ ልዩዎቹ ሁነቶች በደንጋጤ ምክንያት በዋህድ ህሊና ውስጥ የተፈጠሩ መሆናቸውን እንገነዘባለን = ስለዚህ የአውራጃዎችንም ድምፅ የሰማ መሰሉት ይሆናል በማለት ከስህተት ሳንቆጥርበት እናልፈዋለን = ፅሁፉም እንደገና የመታመን ደረጃውን ይይዛል =

እዚህ ላይ አንድ ልናጠነው የሚገባ ነገር አለ = ሊታመን የቻለው በህሊና ውስጥ የተፈጠረ ስለሆነ ብቻ አይደለም = በታው በጣም የተጠቃለለ ስለሆነም ጭምር ነው = በተለይ ስላውራጃዎቹ የተገለፀው በቦታ የተወሰነ ቢሆን ኖሮ የሚከተሉት አይነት ጥያቄዎች በአእምሯችን ይፈጠሩ ነበር =

<sup>5</sup> አፈ ወርቅ ገ/የሱስ ፣ 'ጠባያው' ፣ ገጽ 17-19 =

- (1) በሀገራችን ተኩላና ነብር አሉ ወይ ?
- (2) በጉንደር አካባቢ አንበሳ ይኖራሉ ?
- (3) በዚህስ አካባቢ ባንድ ሌሊት ተኩላ ፣ ጅብ ፣ አንበሳና ነብር ሊገጥሙት ይችላሉ ወይ ?
- (4) የተጠቀሱት አውራጃዎች መኖራቸው ቢረጋገጥም እንኳ ፣ ተአማኒነታቸው ሳይደመሰስ በኪነ-ፅሁፍ ልንጠቀምባቸው እንችላለን ?

ስለ እንሰሳት የሚያጠኑ ሊቃውንት እንደሚሉት ፣ በሀገራችን ነብርና ተኩላ አይገኙም = የሚገኙት የድመት ዘር የሆነው ጠቃጠቋማ (በእንግሊዝኛ leopard የሚሉት) አውራፍ ቀበሮ ናቸው = አንበሳ ግን በኢትዮጵያ ይገኛል = ቢሆንም በጉንደር አካባቢ መኖሩ የተረጋገጠ አይደለም =

የሆነው ሆኖ ዋናው ነገር የአውራጃዎችን መኖር አለ መኖር መጠየቁ ወይም ማረጋገጡ አይደለም = መኖራቸውን ጠይቀን ብናረጋግጥም ፣ እነዚህን እውነቶች እንዳሉ ወስደን በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ ልንጠቀምባቸው እንችላለን ይነው =

በዛሬው ዘመን ፣ በኪነ ጥበብ አለም አስቸጋሪ መስሎ የተገኘው ተአማኒነትን የመፍጠሩ ጉዳይ ነው = በህይወት የሚገጥሙንና የምናያቸው ነገሮች ከልብ ወለድ ስራዎች ይበልጥ የማይታሙ እየሆኑ በመሄድ ላይ ናቸው = ያንዳንድ ሰዎችን የህይወት ታሪክ የተመለከትን እንደሆነ በርግጥ እንዲህ ያሉ ሰዎች ኖረዋል ወይም በመኖር ላይ ናቸው ብለን ማመን ያዳግተናል = አብረን እየኖርን እያወቅናቸው እንኳ እነሱነታቸውን እንጠራጠራለን = ከሰውነት በላይ ሰውነት ያላቸው እየሆኑበን = አንዳንዴ በኪነ ጥበባት ስራዎች ልንይዛቸው እንሞክራለን = የያዘናቸውም ይመስለናል = ብዙ ጊዜ ግን ያመልጠናል =

ፅሁፋችሁ ፡ ስለላችሁ ምነው ተለማኝነት አጣ ብለን ከያንያንን ስንጠይቃቸው ፡ ምነው እከሌን አታውቁትም ፤ እንዲህ ያለውን ቦታ አላያችሁትም ፤ ሄዳችሁ ልታረጋግጡ ትችላላችሁ ይሉናል ። እንሄዳለን ። እናረጋግጣለን። የፃፉት ፅሁፍ ወይም የሳሉት ስእል በርግጥ እውነታን የተከተለ ሆኖ እናገኘዋለን ። ነገር ግን ፡ ፅሁፋቸውን ወይም ስለላቸውን እንድንቀበለው አያደርገንም ።

ፅሁፍ ወይም ስእል ራሱን የቻለ አለም ነው ። በህይወት እውነት የሆነን በፅሁፍ እውነት ለማስመሰል ዘዴ ይጠይቃል ። የህይወት እውነተኝነት የሚለካው በህይወት ነው ። የኪነ-ፅሁፍም እውነተኝነት በዚያው እኪነ ፅሁፉ ውስጥ በቀረበው ። አባ አለም ለምኔን በህይወት ሳሉ እንደዚያ አይነት አውሬዎች ከበዋቸው ይሆናል ። ነገር ግን ፡ በፅሁፍ ውስጥ እንደዚያ አይነት ሁኔታ ሆኗል ብሎ ማሳመን ልዩ ጥበብ ነው ። ያስችግራል ።

በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ እውነት ተብሎ የሰፈረው ከፅሁፍ ውጪ የሚገኝ አለማዊ ምስክር አይሻም ፤ እዚያው እውስጡ ከሚገኘው እንጂ ። እንዲሁም በህይወት የምናዩው ሁነት ከዚያው ከህይወት — በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ የሚገኝ ምስክርነት ሳይሆን ።

እንግዲህ ከውጪው አለም ምስክር የሚሻ ፅሁፍ ደግሞ ፡ ውጪውን አለም ብዙ ሰው እንደሚያውቀውና እንደተረዳው አድርጎ በመውሰድ ፡ በፅሁፍ ውስጥ ደግሞ የሚታመንበትን ዘዴ መፈለግ ይኖርበታል ። በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ አስፈላጊው ፡ አፍአዊውን ኑሮ እንዳለ መገልበጡ ሳይሆን የተገለበጠውን ሊሆን የሚችል ድርጊት ነው ብሎ አንባቢ እንዲቀበለው አማድረጉ ሳይ ነው ።

ወደ 'ጦቢያ' ታሪክ እንመለስ ።

የሀድ በዚያ ሌሊት ቁልቁለቱን እየተተማተመ ሲጉተት ተወራጅ ወንዝ ይደርሳል ። ውሃ ጠምቶት ነበርና ይጠጣል ። እዚያው እንደ ወደቀ አንዲት ውሃ የጠማት የነጋዴዎች በቅሎ ችካሷን ነቅላ አምልጣ ኖሮ ከወንዙ ትደርሳለች ። የሀድ እንደ ምንም ብሎ ይይዛትና እንዳወቅሽ ወደ ሰፈርሽ ውሰጅኝ ብሎ ይቀመጥባታል ። ከሰፈሩ ሲደርስ ጥቂት ሲቀራቸው ጎረዳማኖች ዱካ ሰምተው ሲሮጡ ይደርሱበታል ። ከበቅሎዋ ወርዶ ይሸሽጋል ። ሊያመልጥ አልቻለም ይያዛል ። የሰውነቱ መጉሳቆልና መደማማት ያሳጣዋል ። ርዳታን በማግኘት ፡ እንዲያዝኑለት በማድረግ ፈንታ ለሌብነቱ ምስክር ይሆንበታል ። ሲደበድቡትም ያድሩና በማግስቱ የሞተ መስሏቸው ጥለውት ይሄዳሉ ። ኩበት ለቃሚ ሴት ታገኘውና ርዳታ ታደርግለታለች ። የሷም ልጅ ባረመኔዎች ተይዞ መሸጡን ታሜውተዋለች ። የልጃቸውን ስምና ያገሩን ስም ትነግረዋለች ።

ይህ እንግዲህ ለታሪኩ አስፈላጊ የሆኑ ስድስት ጭብጦችን እንደያዘ መመልከት ይኖርብናል ፤

- (1) ከመንገዱ አስቸጋሪነት የተነሳ የየሀድ ሰውነት መቆሳሰል ፤
- (2) እንደዚያ ውሃ ጠምቶት ከወንዝ መድረሱ ፤
- (3) እንደ ዚያ ደክሞት እርዳታ ሲፈልግ ፡ በቅሎዋ ውሃ ልትጠጣለሁ ወደነበረበት ቦታ መምጣቷ ፤
- (4) የጎረዳማኖቹ ዱካ ሰምቶ መምጣት ፡ የዋህድ መደብደብና መጣል ፤
- (5) የኩበት ለቃሚ መምጣትና ርዳታ ማድረግ ፤
- (6) የኩበት ለቃሚዋ ልጅ ባረመኔዎች መሸጥ ፤ ምን ማለት ነው እንግዲህ ይሽ ?

በአንደኛው ቁጥር የተጠቀሰውን እንመልከት፡ በዚያ በሰፊው በጠቅሰነው ስእላዊ አንቀፅ፡ ፍራትን ገዝፎ እንዲታይ አድርገውታል ብለናል ። ታዲያ ድካማቸው ለዚህ ብቻ ነው ? አይደለም ።

(ሀ) ከዚያ ሁሉ መከራው በኋላ ምን ይውጠው ይሆን ብለን እንድናስብና የማወቅ ፍላጎታችን ተኮርኩር ጉጉት እንዲፈጥርብን ተጠቅመውበታል ።

(ለ) ሰውነቱን በማጉሳቆልና በማቆሳሰል፡ ድብደባ የለመደ ወርባላ ሰላስመሰሉት፡ ከነጋዴዎቹ ለሚደርስበት ዱላ፡ በነጋዴዎቹ እንዳንፈርድ፡ አዘጋጅተውበታል ።

(መ) ከቆልቆለቱ ወደ ወንዙ፡ ከወንዙ ወደ በቅሎው፡ ከዚያም ወደ ጉረደማኖቹ መሸጋገሪያ ድልድይ አድርገውታል ።

ሁለተኛውን ቁጥር እንመልከት፡

(ሀ) የሚጓዝበትን ሀገር “ወንዛወንዝ የበዛበት ሚዳ” ነው ብለው አስቀድመው በመጥቀስ፡ ውሃ ማግኘቱ አጋጣሚ አለመሆኑንና የወንዙ መጠቀስ ያለምክንያት ያለመሆኑን አስገንዝበውበታል ። (በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ አንድ ሰው ሽጉጥ መያዙ ከተነገረን ሲሰራበት መታየት አለበት ። አለዚያ ጌጥነቱ ብቻ በቂ አይደለም ።)

(ለ) ከዚያ ሁሉ ድካሙ በኋላ፡ ውሃ እንዲጠጣ በማድረግ፡ ተግታን ሰጥተውበታል ። አንድ ሌሊት ሙሉ በጉረደማኖቹ ለሚወርድበት ዱላ ቻይነት እንዲኖረው ። “ምነው አልበዛም !” ብለን ሰሚዎች ወይም አንባቢዎች የታሪኩን ታማኝነት እንዳንጠራጠርባቸው ማለት ነው ።

ሶስተኛውን ቁጥር እንመልከት፡

(ሀ) የነጋዴዎቹን መንደር ከመምሸቱ በፊት ከሩቅ

ተመልከቶ ወደዚያው ይጣደፍ ስለነበረ፡ የበቅሎው ወደ ወንዙ መምጣት፡ እስፈሩ ለመዳረሱ ምልክት ይሆነዋል ።

(ለ) ተስፋና ብርታት ይሰጠዋል ።

አራተኛውን ቁጥር እንመልከት፡

(ሀ) በቅሎዋን እንደ ተቀመጠ እሰፈር ቢደርስ ኖሮ፡ ሰውነቱ የተጉሳቆለበት እውነተኛው ምክንያት ታውቆ፡ ሌባ ከመባል ይድን ስለነበረ፡ በጉረደማኖቹ መያዙ፡ ለታሪኩ ሀረግ ሌላ ቅርንጫፍ ይሰጣል ።

(ለ) አስቀድሞ የነጋዴ እጣ ክፍል እንደ ነበረው ስለምናውቅ ደግ ደጉን እንደንመኝ በማድረግ፡ ያልታሰበው ውርጅብኝ ደንገተኝ ጥፈ እንደ መታው አይነት እንዲሰማን ያደርጋል ።

(መ) ሲደበድቡት አድረው ጥለውት ሲሄዱ ስናደደግም — እንደገና አሁንም “ምን ይውጠው ይሆን ?” ብለን በመጠየቅ ለማወቅ በመፈለግ ማንበብ እንቀጥላለን ።

አምስተኛና ስድስተኛ ላይ መልሳችንን እናገኛለን፡

(ሀ) ኩብት ለቃሚዋ ከሞት ታድነዋለች ።

(ለ) የኩብት ለቃሚዋ ልጅ ለመጀመሪያ ጊዜ በታሪኩ ውስጥ ይገባል ።

(መ) የልጅዋ መሸጥ፡ አስቀድሞ የተነሳገበትን፡ የዋህድን አባት መሸጥ በማስታወስ ታሪኩን የክብነት መልክ ይሰጠዋል ።

ታሪኩ በዚህ አይነት መንገድ እየተደጋገመ ይፈፀማል ። እህይቅ ውስጥ የተወረወረ ድንጋይ፡ ትንሽ ክብ፡ ትልቅ ክብ፡ ትልልቅ ክብ እየፈጠረ፡ ተዘራዝሮ ከውሃው ጋር እንደሚዋሃድ አይነት ታሪኩም ከህይወታችን ጋር ተዋህዶ

እንግዲህ ታዲያ ታሪክን ለመጻፍ ወይም ለመተረክ ምን ምን ያስፈልገናል ማለት ነው ?

ከተራኪው በኩል የሚፈለገው

(1) በክፉውም ሆነ በደጉ ፍርድ ለመስጠት የማይቸኩልና በግብረ ገብ አስተያየቱ ሆደ ሰፊ የሆነ ፡

(2) ስለሚናገረውም ሆነ ስለሚፅፈው ሁኔታ ወይም ድርጊት ምርምር ያደረገና ጥርት አድርጎ አውቆ ከሰውነቱ በማዋህድ ፡ ሰብእናን (ሰውነትን) በሚያሳይ መንገድ የተዋህደውን የማቅረብ ችሎታ ፡

(3) በታሪኩ በሙሉ የተዋጠ የሚያስመስል ያፃፃፍ አየር (ተራኪው ግዴለሽነት ከታየበት አንባቢ-አድማጭም አይከተለውም) ፡

(4) በታላት ሰአሊነቱ ፡ በታንም ሆነ ድርጊትን ፡ ቁልጭ አድርጎ የማሳየት ችሎታ ፡

ከታሪኩ የሚጠበቀው

(1) ቁልጭ ብሎ የሚታይ የጊዜ አቀናባባር ፡ የቦታ አሳሳልና ፡ ግልፅ ያለ የባለ ታሪክ አቀራረብ ፡

(2) በጊዜ የተከታተለ ድርጊት — “ሲንዝ ተመሸበት ሲአድር ፡ ሲሄድ ሲሄድ ተመሸበት ሲአድር” እያለ ማደግ — (ጦቢያ) 16 29 = \*

(3) በተከታታይነታቸው ብቻ ሳይሆን ፡ ሀብረተሰቡ በሚሰጣቸው ዋጋና አክብሮት የተመረጡ ጥዩቆችን (ፋይዳዎችን) የያዙ ድርጊቶች (አንድ ሰአት ከገበሬው

ጋር ቁጭ ብዬ አወራሁ = ባራት አመት የንብረት መግህፍት ንባብ ካገኘሁት የበለጠ ጥቅም አተረፍኩ እንዲያሰኝ ሆኖ ፤ ማለት የተገኘው ጥቅም ከጊዜና ከድካም በላይ ዋጋ ያለው ሆኖ እንዲገመት በማድረግ) ፡

(4) ከእንግዲህ ምን ይውጠው ይሆን ብሎ የሚያሳስብ ጉጉትን የሚፈጥር ድርጊት ፡

(5) ባንድ መልኩ ብቻ እያታለለ ሲሰበን የነበረን ሁኔታ ሌላ መልኩን ድንገት እንዲያሳይ የሚያደርግ ሀተታ ፡

(6) ባድማጩ ወይም ባንባቢው አሙንነትና ተቀባይነት ማግኘት =

ጥንታዊ የትሪክ አቀራረብ እንግዲህ ፡ ከዘመናዊ ልቦለድ አንፃር ሲታይ ገና ሮጮታ የነበረ ቢመስልም ፡ ለዘመናዊ ልቦለድ አስፈላጊ ናቸው የምንላቸውን ዋና ዋና ክፍሎች (ማለትም ፡ ታሪክ ፡ ሴማ በታሪኩ አማካይነት እንዲታወቅ የተፈለገው ሀሳብ ወይም ጉዳይ) ፡ ባለታሪክ ፡ ተራኪ (ታሪኩን አቅራቢ) ፡ አካባቢ (ደጀን) ፡ ትልም (የታሪኩ አቀራረብ) ፡ ፎርም (የታሪኩ ማቅረቢያ ቅርፅ) እና (ማቅረቢያ ቋንቋ) የያዘ እንደነበረ ማጤን ያስፈልገናል ።

\* ሌሎች የጊዜ ማከታተያዎች 16 267-277 ተመልከት ።

ምእራፍ ሰባት

ዘመናዊ ትረካ

ስሙ እንደሚያመለክተው ተራኪ ፅሁፍ፣ በጊዜ ገደብ ትልም እየተሳሳበ፣ በነባር መዳረጊያዎች አማካይነት ድርጊያንና ተደራጊን (ወይም ስንሰለታዊ ሁኔታዎችን) ማውገያ ወይም መተረኪያ ነው።

### 7.1. ትልም

ትልም፣ በድርጎች፣ ሁኔታዎችና መዳረጊያዎች አመራረጥ ጥበብ ላይ የተመሰረተ፣ እንደሚከተለው የጊዜ ገደብ የተለያዩ ውጤት የሚኖረው፣ በቅድሚያ ታስቦበት የሚታቀድ የትረካ (የነባር መዳረጊያዎችና ሁኔታዎች) ዝምድና ስልት ነው።

#### 7.1.1 የጊዜ ገደብ

ትልም በተወሰነ ጊዜ ገደብ ውስጥ የሚሳሳብ እንደ መሆኑ፣

(ሀ) በጊዜ ቅደም ተከተል ተያይዞ፣

(ሀ ሁ ሂ ሃ . . .)

(ለ) መነሻውን ዘሎና ሲያስፈልግ ወደኋላ ተመላልሶ፣

(... ሀ ሀ ሂ ...)

(መ) ወሳኝ ከሆነው የታሪኩ ክፍል ጀምሮ ፡ ፊትና  
 ጓሳ ሳይል ያንኑ አጉልቶ በማሳየት ፡  
 (ሂ ሃ ሄ ህ...)

ይቀርባል ። በ(ሀ) በተመለከተው ፡ በተከታታይ የጊዜ  
 ገደብ (ሰኞ ፡ ማክሰኞ ፡ ረቡዕ... መስከረም ፡ ጥቅምት ፡  
 ህዳር... 71—72—73 ዓ/ም ወዘተ... እያለ) ፡ በ (ለ) ፡  
 ከታሪኩ መካከል ጀምሮ አልፎ አልፎ ወደጓሳ በመመለስ ፡  
 በ(መ) ፡ ወሳኝ የሆነውን የታሪኩ ክፍል ብቻ በጭቆ አውጥቶ  
 በመተረክ ፡ ይካሄዳል ማለት ነው ። በእያንዳንዳቸው ገደቦች  
 መሰረትም የተለያዩ ትልሞች ይኖሩናል ።

### 7.1.2 ነባር መዳረጊያዎችና ሁነቶች

#### (ሀ) ነባር መዳረጊያዎች

ነባር መዳረጊያዎች ፡ በአብዛኛው ገፀ-ባህርያትን  
 (ባለታሪኮችን) ፡ የታሪኩን ሚዳ ፡ የታሪኩን ዘመንና ወቅት ፡  
 የነዋሪዎችን የእለት እለት ተግባርና የመሳሰሉትን የሚ  
 ያጠቃልሉ የታሪኩ ደጀንና የታሪኩ ባለቤቶች ናቸው ።

#### (1) ገፀ-ባህርያት

ገፀ-ባህርያት የታሪኩ ባለቤት ወይም ታሪክ ፈጣ  
 ሬዎቹ (ባለታሪኮቹ) ናቸው ፡ ሰውን ፡ እንሰሳን እና ግሉዝ  
 ነገሮችን ያጠቃልላሉ ።

#### አስረጅ ፡

ከሰው — አስፋው ፡ ፋጡማና የመሳሰሉት...  
 ከእንሰሳ — አገበሳ ፡ ጦጣ ፡ ፈረስ እና የመሳሰሉት...  
 ከግሉዝ ነገሮች — መሬት ፡ ወንበር ፡ ጨረቃ እና  
 የመሳሰሉት...

(በተጨማሪ ከገፅ 331—344 ተመልከት ።)

#### (2) የታሪኩ ሚዳ

የታሪኩ ሚዳ በታሪክ ደጀንነት የሚያገለግሉት ሁሉ  
 ናቸው ።

#### አስረጅ ፡

- ሰነ-መሬቱ ፡ የቦታው አቀማመጥ ፡ ትእይንቱ ፡  
 አዝርእቱና የመሳሰሉት ፡
- የገፀ-ባህርያቱ ስራ አይነትና የእለት በእለት  
 የአኗኗር ጠባያቸው ፡
- ግብርና ፡ አናጢነት ፡ የፋብሪካ ሙዶ (በተ  
 ጨማሪም ደስታቸውን ፡ ሀዘናቸውን የሚገ  
 ልፀባቸው ሁኔታዎችና የአረፍት ጊዜያቸውን  
 ማሳለፊያቸው) እና የመሳሰሉት ፡
- ታሪኩ የተከናወነበት ዘመንና ወቅት (ታሪ  
 ካዊ ዘመኑ ፡ አራቱ የአመት ክፍሎች እና  
 የመሳሰሉት) ፡
- የገፀ-ባህርያቱ አጠቃላይ አካባቢ — ባለታሪኮቹ  
 የሚንቀሳቀሱበት የኢኮኖሚ ፡ የርእዮተ-አለም ፡  
 የእውቀት ፡ የማህበራዊ እድገት ፡ የጥራል ፡  
 የእምነትና የአጠቃላይ ቀስቃሽ ስሜት ይዞታ ።  
 (በተጨማሪ ከገፅ 344—350 ተመልከት ።)

ባጠቃላይ በዚህ በ(2) ቁጥር ውስጥ የሚጠቃለሉት  
 ‘የእንዲህ እንዲህ ነው’ አባባሎች ናቸው ። በሌላ አነጋገር  
 አባባሎቹ የሚገልፁት ፡

— የነባር መዳረጊያዎችን ግንኙነት ነው ።

አስረጅ ፡

‘ታምራት ወታደር ነው ።’

‘አዲስ አበባ ዋና ከተማ ነው ።’

‘ጉራጊኛ የሴም ቋንቋዎች አባል ነው ።’

እና/ወይም

— የነባር መዳረጊያዎችን አባላት ባህርያትና መካተቻ ስሜቶችን ነው ።

አስረጅ ፡

‘ታምራት ሳቂታና ተጨዋች ነው።’

‘አዲስ አበባ ከአንድ ሚሊዮን

በላይ ህዝብ ይኖርበታል ።’

‘ከተራራው ደረት ላይ ቀጭን መን ገድ አለ ።’

ከላይ የተመለከቱት አባባሎች ከተራኪው አስተያየትና ፍርድ ጋርም ይቀርባሉ ።

አስረጅ ፡

‘ታምራት ኮምጫጫ ወታደር ነው።’

‘ታምራት ሳቂታና ተጨዋች ሲሆን ሲከፋው ደግሞ አያድርስ ።’

(ለ) ሁነታዎች

ሁነታዎች ሂደት ፡ ለውጥና እድገት የሚታይባቸው ድርጊያዎች እና/ወይም ተደራጊዎች ናቸው ።

(1) ድርጊያዎች

ድርጊያዎች ፡ ገፁ-ባህርያቱ በታሪኩ ውስጥ የሚያከናውኗቸው ፡

‘እንዲህ አደረገ እና እንዲህ እንዲህ ሆነ አባባሎች’ ናቸው ። አበይት ሁነቶችና ድርጊያዎች የሚከተሉትን ይይዛሉ ።

(ሀ) በአካል እንቅስቃሴ የሚገለፁ

አስረጅ ፡

“ወደ ቤቱ ገባ ።”

“እጁን አነሳ ።”

(ለ) ሀሳቦች

በአእምሮ ውስጥ በቋንቋ ቢገልፁም በንግግርም ሆነ በአካል እንቅስቃሴ የማይከሰቱ ፡

አስረጅ ፡

“እሱ ደስ ብሎኛል” አለ ።

“እሱ መጨረሰ አለብኝ ብሎ” አለበ ።

(መ) ስሜቶች

ገፁ-ባህርያቱ በቃላትም ሆነ በአካል እንቅስቃሴዎች አሟልተው የማይገልጹባቸው ፤ በተራ ኪው የሚሟሉ ፡

አስረጅ ፡

“እንቅልፍ እንቅልፍ አለው።”

“እንደ መደናገጥ አለ።”

“ቅዝቃዜ (መቀት ፣ ቫካራነት እና የመሳሰለው) ተሰማው ።”

(ሰ) ጤነቶች (ትኩረቶች)

በገፁ-ባህርያቱ አይን ተጠነው በአእምሯቸው የሚ ከስቱ ሁኔታዎችና ነገሮች በተራኪው የሚሟሉ፤

አስረጅ ፡

“አንድ ነገር የተቅመዘመዘ መሰለው።”

“አውራው በጭለማው ውስጥ ሲላወስ ታየው።”

(ረ) እምብዛም ያልተጠቆሙ ስሜቶች

በግልፅ ታውቀው እንዲህ ናቸው የማይባሉ ደብዛዛ ስሜቶች — አንድ ሰው ሲቀመጥ ሲል ድንገት ወንበር ከስሩ ሲነሳ የሚሰማውን አይነት ብተራኪው የሚሟሉ፤

አስረጅ ፡

— አይኗ ሟ አለባት ።

— ልቡ እየናረ አስቸገረው ።

በዚህ ውስጥ ቃላት እምብዛም የማይገልፁባቸው አእምሯዊና ልባዊ ስሜቶች ሁሉ ይጠቃለላሉ (የደስታ ፣ የህመም ፣ የቅናት ፣ የትልቅነት እና የመሳሰሉት) ።

(ሸ) ከዚህ በላይ የተጠቀሱት እምስቱ ወይም ሌሎች ድርጊያዎች ያሉባቸው ጭውውቶች፤

አስረጅ ፡

‘ደስ ብሎኛል’ አለ ።

‘መጨረስ አለብኝ’ ብሎ አሰበ ።

(2) ተደራጊዎች

የታሪኩ ገፁ-ባህሪ ወይም ማንኛውም ሌላ ባለታ ሪክ (እንሰላ ወይም ግሉዝ ነገር) የድርጊት ተቀባይ ሆኖ የሚገለፀው ሀሳብ ነው ።

አስረጅ ፡

‘እንደ ቀጭን አየር ከሁለንተናው እየናኘ የሚሸረ ሸረው ነገር አይነን እንባ ሲያስቋጥረው ተሰማው።’

በዚህ አረፍተ ነገር ፡ በግልፅ በስም ያልተጠቀ ሰው ገፁ-ባህሪ ተደራጊ እንጂ አድራጊ አይደለም ። ባጠቃላይ በ(2) ውስጥ የሚጠቃለሉት ፡ ‘እንዲህ እንዲህ ተደረገ’ የሚሉ አባባሎች ሁሉ ናቸው ።

የሁነታ አባባሎች ማቅረቢያ

የሁነታ አባባሎች ሁለት የማቅረቢያ ዘዴዎች አሏቸው፤ እነሱም የታሪኩን ሂደት የማሳየት እና የመንገር ናቸው ።

አስረጅ ፡

‘ምሳዩን በላሁ’ አለ ታደሰ ። በአብዛኛው ፡ የታሪክ ሂደትን የማሳየት ተግባር ፡ ጭውውታዊ ነው ። እና

«ታደሰ ምሳዩን በላሁ አለ» — የመንገር (የመተረክ) አቀራረብ ፤

በዚህ አይነት እያንዳንዱ ሁነታዎች የየራሳቸው የሆነ መከሰቻ አላቸው ማለት ነው፤ ራሳቸውን ችለውና ለየብቻቸው ተለይተው የሚቀርቡበት ።

(መ) አጉራ (አቢይ) እና አጫፋሪ (ጉሉስ) መዳረጋቸውን  
ሁነታን መምረጫ ስልት

(1) እንደገና ለመመልከት ያህል፡

• የመሆንና የመኖር አባባሎች፡

አጅ፡

- ታደሰ ሰው ነው ።
- ታደሰ በ1973 ዓ/ም ተወለደ ።
- ታደሰ ሰፊ ቤተሰብ ነበረው ።
- የማድረግ (የድርጊያ) እና የመደረግ (ተደራጊነት) አባባል በመሆናቸው፡

አጅ፡

- ታደሰ ውሻውን ገደለ ።
- ታደሰ ወደ ቤቱ ገባ ።
- ውሸጥፍሩ አቅጣጫውን አሳተው ።
- አፍንጫን በመስቀል፡ በመነክነክና በመነቅነቅ፡ ቀስ እያለም በማንከርከር፡ በመሳሳቅ፡ በመዘባበት፡ ላንቃን በመለቀድ፡ በማስጮህ፡ ቀስ እያለም በማገረምረም፡ በማንከራፋት የጀመረው ውክወካና ውካታ ሳይታሰብ ደርሶ የተናጋሪውን ድምፅ ዋጠው ።

(2) የመምረጫ ስልት

• የመደራረጊያና የሁነታ አባባሎች

ለየብቻቸው፡ ራሳቸውን የቻሉ አባባሎች መሆናቸው ብቻ አይደለም፡ መጤን ያለበት ። የተለያዩ ጤቃሚነትና

ከብደት ያለቸው መሆኑም ዋና ነው ። በውስጣቸው፡ አሸጋጋሪና አቀባባይ የሆኑ አበይት ሁነታዎችና አጫፋሪ የሆኑ ጉሉሳን ሁነታዎች አሉ ። አበይት ሁነታዎቹ የታሪኩ አጉራዎች ናቸው ። ባጋጣሚ አንዳቸው ቢወጡ የሌሎቹ ትርጉም ይናጻል ። ታሪኩን እስከ መጨረሻ የሚያራምዱ የሀሳብ ስንሰለቶች ናቸው ። ጉሉሳን ሁነታዎቹ ደግሞ ሳጋዎችና ማሟያዎች ናቸው፤ ገላጭ፡ ምስል-ከላችና አብራሪ በመሆን፡ የሚያገለግሉ ።

(ከ142—169 ገጽ ተመልከት ።)

አስረጅ፡

- (1) የቤተ ርስት ሹም ነበር ።
- (2) ቅንጆ ሚስት አገባ ።
- (3) ጉቦ አምጡ ሆነ ሰራው ።
- (4) በየቦታው ቅምጦች ያዘ ።
- (5) ሚስቱ ጥላው ሄደች ።

ከዚህ በላይ ከ(1) እስከ (5) የተመለከቱትን ሁነታዎች እያንዳንዳቸውን ባሉበት ሁኔታም ሆነ ወይም እያንዳንዳቸውን በየአንዳንድ አንቀፅ ወይም አንቀጾች፡ በየአንዳንድ ምእራፍ ወይም ምእራፎች ተብራርተው ሊተረኩ እንደሚችሉ አይነት አድርገን ብንወስዳቸው፡ ቁጥር (1) እና (3) አጫፋሪ ሁነታዎች፤ ቁጥር (2)፡ (4) እና (5) አበይት ሁነታዎች ናቸው ። ይኸም ማለት በ (1) እና በ(3) ቁጥሮች ከተመለከቱት በስተቀር የቀሩት ሶስቱ የጊዜ ስንሰለት ሳይለቁ ታሪኩን የሚያራምዱ የታሪኩ አጉራዎች ናቸው ማለት ነው ።

እዚህ ላይ የጊዜ ስንሰለት ስንል፡ ታሪኩ የተከናወነ በትን ተፈጥሯዊ የጊዜ ቅደም ተከተል እንጂ ደራሲው ታሪኩን ያቀረበበትን ቅደም ተከተል አይደለም — ለምሳሌ

መወሰድ ፡ ሚስት ማግባት ፡ መሞት — የተፈጥሮ ህግ ጋትን ተከትለው የቀረቡ ሲሆን ፡ በደራሲው አቀራረብ ረገድ ግን ሚስቱ ካገባበት ጊዜ ጀምሮ አልፎ አልፎ ወደ ጸላ በመመለስ ስለልደቱ በማትረብ ታሪኩ የተከናወነበትን ቅደም ተከተል እንዳስፈላጊነቱ ሊለዋውጠው ይችላል። (ከገጽ 267-278 ተመልከት)። ሆኖም ታሪኩን የሚሰማው ወይም የሚያነበው ፡ የታሪኩን ተፈጥሯዊ ቅደም ተከተል በሀሳቡ ውስጥ አዟዞሮ ለማጤን እንዳይችገር ሆኖ መትረብ ይኖርበታል።

ስለሆነም ፡ ንኡሳን ሁነታዎች ጉድለት በታየበት ሁሉ በዘፈቀደ የሚገቡ አይነት መስለው እንዳይታዩ ያስፈልጋል። አበይ ሁነታዎች በጊዜ ቅደም ተከተል እንደሚቀናበሩ ሁሉ ንኡስ ሁነታዎችም ፅሁፉ ሊያስገነዝብ በሚፈልገው ሁኔታ መሰረት ነው መግባት ያለባቸው።

#### ለምሳሌ ፡

(ሀ)

- (1) የቤተ ርስት ሹም ነበር።
- (2) ቆንጆ ሚስት አገባ።
- (3) ጉቦ አምጡ ሆነ ስራው።
- (4) በየቦታው ቅምጦች ያዘ።
- (5) ሚስቱ ጥላው ጠፋች።

#### ማለት

‘የቤተ ርስት ሹም ስለነበረ ቆንጆ ሚስት ቢያገባም ፡ ቅምጦች ስለያዘ ጥላው ጠፋች’ ወይም ፡  
‘የቆንጆ ሚስት ፍላጐቱን ለማርካት ሲል ጉቦ መቀበል ቢጀምርም ፡ ጉቦው ስላዝናናው’

ቅምጦች ስለያዘ ፡ ሚስቱ ጥላው ሄደች ፡ የሚሉና ሌሎችንም እነዚህን መሰል ትርጉሞች ይሰጣል።

(ለ) ሌላ ምሳሌ ደግሞ እንውሰድ ፤

- (1) ቆንጆ ሚስት አገባ።
- (2) ሚስቱ ጥላው ጠፋች።
- (3) በየቦታው ቅምጦች ያዘ።
- (4) ጉቦ አምጡ ሆነ ስራው።
- (5) የቤተ ርስት ሹም ነበር።

እዚህ ላይ ደግሞ የሚያሳየው ሚስቱ ጥላው መጥፋቷን ፡ ስለዚህም እሱ ቅምጦች መያዙን ፡ ቅምጦችንም መያዝ ገንዘብ ስለሚያሻው ጉቦ መቀበሉን ሲሆን ፡ የቤተ ርስት ሹም ስለ መሆኑ የተጠቀሰው ማንነቱን ለማመልከት ነው።

በዚህ አይነት ንኡሳን ሁነታዎች ቦታ በለዋውቁ ጭጥር የተለያዩ ትርጉምና ስሜት ስለሚሰጡ አገባባቸው በጥንቃቄና በፅሁፉ አላማ መሰረት እንዲሆን ያስፈልጋል።

(ሰ) የመዳረጊያና የሁነታ አባባሎች ጥቆማ ስልት

ሁነታዎችና ነባር መዳረጊያዎች እንደሁኔታው ፡ በቅርብ ከሚኖራቸው ትርጉም ውጪ የተለያዩ እንደርዳሪ ሁኔታዎችና ድርጊቶች ይጠቁማሉ። ስለዚህም አባባሎቻቸው በጥንቃቄ መቅረብ ይኖርበታል።

- (1) የሁነታ አባባሎች ነባር መዳረጊያዎችን ወይም የነባር መዳረጊያ አባባሎች ሁነታዎችን ይጠቁማሉ፤

**አጽ ፡**

“ጌልቱ ወልደን መታችው ቢል፡ የነባር መዳረጊያ አባባሎች የሆኑትን “ጌልቱ የምትባል ገፁ ባህሪ አለች”ን እና፡ “ጌልቱ ተማች ናት”ን ይጠቁማል ።

በሌላ በኩል ደግሞ ፡

“ ወልደ አጥፈ ነው” ቢል፡ የትረካ ሂደት አባባል አመልካች የሆነውን፡ “ወልደ ብዙ ጊዜ ያጠፋ ነው፤ ወደፊትም ማጥፋትን ይቀጥላል” ማለትን ይጠቁማል ።

(2) አንድ ሁነታ ሌላ ሁነታን ፡ አንድ ነባር መዳረጊያ ሌላ ነባር መዳረጊያን ይጠቁማል ፤

**አጽ ፡**

“አዜብ አስቲርን ሰረቀቻት” የሚለው አባባል “ከሰረቀች በኋላ አዜብ ተያዘች” ወይም “ከሰረቀች ጀምሮ እስከዛሬ አልተያዘችም” የሚሉትን ሌሎች የትረካ ሂደት አባባሎች ይጠቁማል ።

በሌላ በኩል ደግሞ ፡

“አዜብ ሌባ ናት” ቢል፡ “አዜብ ጥሩ ምግባር የላትም” የሚለውን ሌላ ነባር መዳረጊያ ይጠቁማል።

ሆኖም ፡ ትረካ ፡ ራሳቸውን ችለው የቆሙ የተለያዩ የአባይትና የገሉሳን ሁነታዎችና የጥቆማቸው ጥርቃሚ ነው ማለት አይደለም። ከዚህ በፊት ከገፅ 123 እስከ ገፅ 140 ስለ አንቀፅ አንድነትና ዝምድና፡ እና ከገፅ 142 እስከ 169 ስለ አንቀፅ ማሳደጊያ ዘዴዎች እንደ ተመለከትነው ፡

**ትረካ ፡**

(ሀ) እያንዳንዱ ሁነታና ነባር መዳረጊያ እንዳጋጠመ አብሮ አብሮ በመሆን የተከማቸበት ሳይሆን፡ አንዱ ከሌላው ጋር ተሳስቦ የተዛመደበት ነው፤ በአንድ መንደር ደረፍ (ግልፅም ሆነ ውስጠ ታዋቂ) ሀሳብ ወይም ጉዳይ ዙሪያ ፤ በሌላ አነጋገር ፡ በጠጅ ቤት ውስጥ በተወሰነ ወቅት እንደሚሰሙት ልዩ ልዩ ወሬዎች ፡ በተለያዩ ጊዜና በተለያዩ ሰዎች ላይ ደርሰዋል ተብለው እንደሚወሩት አይነት ፡ ሁነታዎችና ነባር መዳረጊያዎቹ ያልተዋሃዱበት አይደለም — በግልፅ የሚታዩ የተለያዩና ልዩ ልዩ ቀለም ያላቸው ክሮች ተሰበጣጥረውና ተቀነባብረው በህብረቀለማት የሽገኑና ልዩ ልዩ የአጠላለፍ ቅርፅ ያለው ቢጋዝ እንደሚያስገኙት አይነት ነው እንጂ ።

(ለ) እያንዳንዱ አባባል ፡ ከአጠቃላይ ግቡ አንፃር እየታየ ፡ በቅድሚያ በታሰበበት የአቀራረብ ተራና ግልፅ በሆነ ያቀነባበር ስርአት የተዘጋጀበት ነው ። (ከገፅ 123 እስከ 169 ተመልከት ።)

ባጭሩ በ(ሀ) የተመለከተው በትረካው ውስጥ (ምን ሆነ? በማለት) ምን ምን የተዛመዱ ሁነታዎች እንደ ተካሄዱና ምን እንደ ተከሰተ አውቀን የምናሳውቅበት (የጽሁፉ ታሪክ) ሲሆን ፡ በ(ለ) የተመለከተው ደግሞ (እንዴት ሆነ? ብለን) የታሪኩን ሁነታዎች አቀራረብ በቅደም ተከተል የምናቀርብበት ነው — እንባቢውም ሁነታዎቹ እንዴት እንደሆኑ — የሚገነዘብበት ።

**7.1.3 የድርጎች ፡ የሁነታዎችና የመዳረጊያዎች አመራረጥ**

(ሀ) አመራረጥ

በአንድ ገፁ ባህሪ አለምሮ ውስጥ እንኳ በአንድ ወር ወይም በአንድ አመት ውስጥ የሚመላለሱትን

ሁነታዎች፡ ሀሳቦች እና ድርጊቶች ሁሉ መገፍ በቀላሉ የሚገመት አይደለም። በእያንዳንዱ ድርግ (ለምሳሌ በአንድ የዳንስ ምሽት ወይም በአንድ የሰርግ ቀን ወይም በግግሽ ቀን የእግር ጉዞ እና በመሳሰሉት የአንዴ ክንውኖች) ውስጥ የሚኖሩት ሁነታዎችና ሀሳቦች ከታሰቡ ምዝገባው የት የለሌ ነው የሚሆነው። በሁለትና በሶስት ገፁ ባህርያት አእምሮ ውስጥ የሚመላለሱትን መመዝገብ? በአንዱ ገፁ ባህሪ ከተረዳነው መገንዘብ አያዳግትም።

በዚህ አይነት ከተሄደም አንድ የተዛመደ ታሪክ ለመገፍ እንደሚያስቸግር አያጠራጥርም። ታሪኩ ዝምድና በግይዮራቸው ድርጊቶች፡ ሁነታዎችና ሀሳቦች ተውጦ ስለሚቀር። ስለዚህ ደራሲው ተጨናንቀው ከሚገኙት ድርጊቶች፡ ሁነታዎችና ሀሳቦች ሁሉ አንድ አይነት ዝምድና ያላቸውንና ለአንድ አላማ በሀብረት የሚሰለፉትን ብቻ መምረጥ ይኖርበታል። ማለትም፡

**እንደኛ፡** ከአስራ ሁለት ያህል (ከደስታ፡ ከህዘን፡ ከፍርሃት፡ ከፍቅር፡ ከጥላቻ፡ ከቅናት፡ ከምቀኝነትና ከመሳሰሉት) ስሜቶች ውስጥ አንዱን ወይም ሁለቱን ብቻ መርጦ ማቅረብ ይኖርበታል። ለዚያውም ቢሆን በሚገባ ተወስነው ለምሳሌ፡ ሁለቱንም እንተወደውና አንዱን እንኳ ብንወስድ “ፍቅር” ን — ብዙ የተለያዩ የፍቅር አይነቶች እንዳሉ መገንዘብ ይኖርበታል። ፍቅር እንደ ሲጋዊ ፍትወት (እንደ መጨማጫም)፡ ፍቅር እንደ መዝናኛ፡ ፍቅር ችግርና እጦታን እንደ ማስረሻ፡ ፍቅር እንደ እንክብካቤ፡ ፍቅር የራስ እንደ ማድረግ ስሜት፡ ፍቅር ለማንኛውም ፍጡር እንደ መቆርቆር፡ ፍቅር እንደ እናት ኩራት፡ ፍቅር እንደ ባልና ሚስትነት እና እንዲሁም እንደ ሀገር

ፍቅር፡ የገንዘብ ፍቅርና የመሳሰሉትን ያቅፋል። ስለዚህም ደራሲው ስለ የትኛው አይነት ፍቅር እንደሚፀፍ አስቀድሞ መወሰን ይኖርበታል።

**ሁለተኛ፡** ከመቶ በላይ ከሚቆጠሩት አካላዊና መንፈሳዊ ቅራኔዎች ውስጥ አንዱን ወይም ሁለቱን መምረጥ ይኖርበታል። ለምሳሌ፡ ሰው ከሰው ጋር፡ ሰው ከተፈጥሮ ጋር ስላለው ቅራኔ፡ ወይም በራሱ በሰው ውስጥ ስለሚኖረው የፍላጎትና የተግባር ቅራኔ። እነዚህም ስለ ፍቅር እንዳላየነው ሁሉ እየብቻ የሆኑ ለሚቃረኑ አባሎች (ለምሳሌ፡ ሰው ከድንቁርና፡ ሰው ከበሽታ፡ ሰው ከድህነትና ከመሳሰሉት) ስላሏቸው ደራሲው መገፍ ከመጀመሩ በፊት መወሰን ይኖርበታል።

**ሶስተኛ፡** ከሺ በላይ ከሚቆጠሩ ገፁ ባህርያት ውስጥ ሁለቱን ወይም ሶስቱን፡ ከሚሊዎን በላይ ከሚቆጠሩ ጽርጉች ውስጥ ሰባት ወይም ስምንቱን መምረጥ አለበት።

እዚህ ላይ አንድ ማስተሳሰቢያ ሀሳብ እንዳለ መገንዘብ ይበጃል። ማንኛውም አይነት ምርጫ ሲካሄድ፡ አመራረጡ ለገፁ ባህርይው እንደሚሰማማድ ለተግባር እንደሚያመቻቸው ተደርጎ መሆኑ። የሰመሩ ሁነታዎች ሁሉ ከባህርይው ተፈጥሮ የመነጨ የሚመስሉ፡ የሰመሩ ቅራኔዎችም እነዚህን ገፁ ባህርያት በሚገባ የሚያሳትፉ ሲሆኑ አገንፋይ ስሜቶችም ከገፁ ባህርያቱ ውስጥ በመመገፍ ጨት ባህርያቱ ሊኖሯቸው ወይም ሊገልጹቸው የተገቡ ናቸው የሚባሉ አይነት መሆን አለባቸው።

በሌላ አገንጋገር፡

- የድርጉች፡ የሁነቶችና የሀሳቦች ምርጦች፤
- (1) በቅድሚያና በእቅድ የተዘጋጁ ናቸው። ለአንድ አላማ ተመርጠው የተቀናበሩ ናቸው እንጂ ከህይወት እንዳሉ በቀጥታ የተወሰዱ አይደሉም።

(2) ሰንበላታዊና ተሳባቢ ድርጉች ናቸው። ምንም እይነት ማራኪ በሆነ የአገድ የጻገስ ምዘት ድርግ ብቻውን እይበቃም፤ አንዳቸው ከሌላው ላይ በመመዘዝ የሚያድጉ፤ በያንስ መግቢያ፤ መበልፀጊያ እና መደምደሚያ ያላቸው ሶስት ድርጎች ወይም ከተቻለ አያሌ ድርጎች ያስፈልጋሉ።

(3) የአካላዊ እና / ወይም የመንፈሳዊ ቅራኔዎች ውጤት ናቸው። አንዱን ድርግ ከሌላው የሚያዛምደውና ትግሉን የሚያሳድገው አንዱ ሀይል ከሌላው ሀይል ጋር ያለው ተፃራሪነት ነው። (የመትደመን (ሰ) እና 16 284 ተመልከት።)

#### (ሐ) የአመራረጥ ዝርዝር ስልቶች

መታተት ያለባቸውንና በውስጡ ታዋቂነት (ተዳብሰው) መታለፍ ያለባቸውን ሁኔታዎችና መዳረጊያዎች (መደራረጊያዎች) ምረጥ። በተለይ አንባቢው ባለው እውቀትና ልምድ መሰረት ማሟላት የሚችላቸውን ዝርዝር ሁኔታዎች ሁሉ አታስገባ፤ ምሳሌ፡

- (1) “የወልዴ ሚስት ሌሊት ምጥ ያዛት።”
- (2) “ወልዴ ከእንቅልፉ ነቅቶ ልብሱን ለበሰ።”
- (3) “ለሚስቱ የሚሆን ልብስ መርጦ አለበሳት።”
- (4) “አምቡላንስ እንዲመጣለት ስልክ ደወለ።”
- (5) “ሚስቱን ደግፎ ከመኝታ ቤት ወደ ሳሉን ወጣ።”
- (6) “አምቡላንስ እስኪመጣ እሳሉን ቆየ።”

- (7) “አምቡላንስ መጣ።”
  - (8) “ሚስቱን ደግፎ የሳሉንን በር ከፍቶ ወጣ።”
  - (9) “በሩን ከፍቶ አምቡላንቱ ውስጥ ገባ።”
  - (10) “ሚስቱን ደግፎ እጉኗ ተቀመጠ።”
  - (11) “ምጡ እየጠናባት ሄደ።”
  - (12) “ሆስፒታል ደረሱ።”
  - (13) “ሚስቱን ጥግ አሲዞ አስቀመጠ።”
  - (14) “መታከሚያ ካርድ ሲያወጣ ሄደ።”
  - (15) “ካርድ አውጥቶ ሲመለስ ሚስቱን አጣት።”
- እና የመሳሰሉት...

ከነዚህ 15 አባባሎች ውስጥ ዋና ዋና ድርጊያዎቹ (1)፣ (4)፣ (11)፣ (12) እና (15) ናቸው። የቀሩት አስፈላጊዎች አይደሉም።

ሳይጠቀሱ በመቅረታቸው አንባቢው የታሪኩን ይዘት እይስተውም። ምንም እንኳ እያሟላ ማንበቡን ባያጤነውም፤ ራሱ ኑሮ ያስተማረውን ያህል በሚያነብበት ወቅት ሁሉ ተደርጎዋል የሚላቸውን ያህል እያሟላ መገንዘቡ አይቀርም፤ ሚስቱን ልብስ ከማልበሱ በፊት የእንቅልፍ ሲኢት እንደ መሆኑ ከእንቅልፉ መንቃት የነበረበት መሆኑን፤ አምቡላንስ ከመግባቱ በፊት ከቤቱ መውጣቱንም ሆነ የአምቡላንስ በር ከፍቶ መግባቱንና የመሳሰሉትን የሚጠቁሙት አባባሎች ግልፅና በውስጡ ታዋቂነት መታለፍ ያለባቸው ናቸው። ትረካ በጥንቃቄ ተመርጠው የተቀናጁ የተወሰኑ አባባሎችና እንዲያም ብሎ የተወሰኑ ድርጉች ውጤት ነው። ስለሆነም እንደ ፎቶግራፍ ጨርሶ

“መሉ” ሆኖ እንዲቀርብ አያስፈልግም ፤ በአንባቢው ወይም በአዳማው በየድርጉዎቹ ውስጥም ሆነ በየድርጉዎቹ መካከል ሊገቡ የሚችሉት ሁነታዎችና ገፅ-ባህርያት ስፍር-ቀጥር ስለሌላቸው ።

#### 7.1.4 ትልምና ሂደቱ

ትልም ፡ ሁነታዎችንና ድርጉችን በጊዜ ገደብ አመቻችቶ ማቅረቢያ ስልት መሆኑን ተመልክተናል ። እንደ ትረካው አላማም በትልሙ ውስጥ የሚገኙት ቅራኔዎች ፡ ባንድ ፊት ሰውን በሌላ ፊት ሌሎች « ነገሮችን » እንደሚይዙ ተረድተናል — ማለትም ቅራኔዎቹ ፡

- በሰውና በተፈጥሮ ሀይሎች መካከል
- በሰውና በሰው መካከል
- በሰውና በህብረተሰብ መካከል
- በሰው ውስጥ በሚነሱ ሁለት ሀይላት መካከል (ልሰራ አልሰራ ፡ ልግደል አልግደል ፡ ልተኛ ልነሳ ፡ ልሂድ ልቅር ወዘተ ...) እንደሆኑ ።

ቢሆንም ፡ በፅሁፍ ውስጥ አንድ ሰው ከሌላ ሰው ወይም «ነገር» ጋር የሚኖረው ትግል ብቻ ለድርሰት መጉንጎኝነት አይበቃም። ቅራኔው የሰመረ እንዲሆን ቅራኔውን የሚቀሰቅስ ሀይል ያስፈልጋል ። ወይም አንድ መደረስ ያለበት ግብ ። ቅራኔውን ያነሳሳው ሀይል ወይም የቅራኔው ግብ በግልፅ አስካልታዊ ድረስ ቅራኔው ፋይዳ የለውም ። ባለታሪኩ ለአንድ ነገር ያለው ምርጫ ወይም ከአንድ «ነገር» የሚያደርገው ሽሽት በግልፅ መታየት አለበት ፤ በንግግርም ሆነ በድርጊያ ።

#### (ሀ) ነጠላና ውስብስብ ትልም

ትልምን ነጠላ ወይም ውስብስብ የሚያሰኘው የሚጠቀምበት የቅራኔ ማነስና መብዛት ነው ። ፅሁፉ አንድ ሰው አንድን ተራራ ለመውጣት ያደረገውን ትግል (በሰው-ዩው አልሸነፍ ባይነትና በተራራው አስቸጋሪነት መካከል ያለውን ቅራኔ) ብቻ የሚያሳይ ፅሁፍ ከሆነ ትልሙ ነጠላ ይባላል ። በሌላ በኩል ደግሞ ፡ በዚሁ ሰው-ዩና አደጋ ገጥሞት ልጆቹን ያለአባት እንዳያስቀር በምትሰጋው ሚስቱ መካከል ሌላ ቅራኔ ፡ እና በራሱም በሰው-ዩው ውስጥ ተራራውን ለውጣ አልውጣ ለስተኛ ቅራኔ ካለ ትልሙ ውስብስብ ይባላል ። ስለሆነም በአንድ ግጭት ላይ ብቻ የሚያተኩር ትልም እምብዛም አይገኝም ።

#### (ለ) የሰንሰለታዊ ተዛምዶ ወይም የትእይንት ትልም

ትልም በውስጣዊ ቅንጅት ፡ በምክንያት-ውጤት-ምክንያት-ውጤት ሂደት ሲዛመድ በሰንሰለታዊ ተዛምዶ የተቀና በፈ ይባላል ። በውስጣዊ ቅንጅት አማካይነት ሳይሆን ፡ የማይመሳሰሉና የማይሳሳቡ ሁነታዎችና ድርጊያዎች በየሉበት (ለየብቻ) እንደሚገኘው ወይም ስሜት እንደሚፈነጥቁ ሆነው ሲዘጋጅ ደግሞ የትእይንት ትልም ይባላል ። በትእይንታዊ ትልም በሚቀናበር ትረካ ውስጥ ሁነታዎች (ድርጊያዎችና ተዳራጊዎች) በተወኔት ውስጥ እንደሚታየው አይነት በየትእይንቶቹ ብቃት ብቻ ይቀርባሉ ። በተፈኪው የሚደረግ ገለጻ እምብዛም አይኖርም ። ተፈኪው (የታሪኩን መዳረጊያ) ደጃኑን ፡ ባለታሪኩ ያለበትን ውስጣዊና ውጫዊ ሁኔታ በዝርዝር ያቀርባል ። ከዚያም ሁነታዎቹን ፡ ትርካውን በማሳደጊያ ልዩ ልዩ ትእይንቶች እና ፋታ በመስጫ ትእይንቶች ፡ በጭውውት ትእይንቶች ፡

በመደምደሚያ ትእይንትና በመሳሰሉት ከፋፍሎ ዘለቅና ስፋ ባለ ዝርዝር መስተዋታዊ ገለጻ ያቀርባል ። እንዲሁም እያለ ቀስ በቀስ ገንብቶ መሳፈያው ላይ ድንገት ቀጥ ይላል ። ከቀረቡት ትእይንቶች የትረካው ውላዊ ስሜትና መልእክት ይከሰታሉ በሚል ግምት ።

በሰንሰለታዊ ተዛምዶ የሚቆናበር ትልም በምክንያት ውጤት ተዛምዶ ነው የሚገነገው ብለናል ። ይህም ማለት ፣ እንደ ምክንያት (ምክንያቶች) ድርጊያን ያመጣል ፤ ድርጊያው ደግሞ ሌላ ምክንያት ይፈጥራል ፤ እንዲሁ ደግሞ ሌላ ድርጊያ ይከተላል ፤ እስከበቃ ። ለዚህ ጥሩ ማሰሪያ ሂሳብተስ በሚል ተውኔቱ ውስጥ ዩሪፒደስ የተጠቀመበትን ትልም እንመልከት ። ፈድራ የምትባል ንግስት በእንጀራ ልጅዋ በሂሳብተስ የሚያቃጥል ፍቅር ትጠመዳለች (የትረካው መቀስቀሻ ሀይል) ። ከመጠመዷም የተነሳ የሚያስጨንቅ የፍቅር ስቃይ ያድርባታል ። ፍቅሯን ለመወጣት ወይም ስቃይዋን ለማብረድ ትፈልጋለች (ግብ) ። እርምጃ ትወስዳለች (ድርጊያ) ። ሂሳብተስን ለማብረስ ጋ ግንኙነት ትጠይቀዋለች ። ጥያቄው በሂሳብተስ ውስጥ ጭንቅና ጥበት (ጥያቄዋን የመፈፀምና ወይም ያለ መፈፀም ምርጫ ይገጥመዋል) ፤ ይፈጥራል ። (ምክንያት) ። ጭንቅና ጥበቱን የሚገልፅ ድርጊያ ይፈፅማል — አገሩን የአባቱን ቤተ መንግስት ጥሎ ይጠፋል ። (የመረጠውን እርምጃ ይወስዳል ።) የሂሳብተስ መዋፋት በፈድራ ውስጥ ጭንቅና ጥበት ይፈጥራል (ምክንያት) ። (የሚኸል የመሰላትን ምርጫ ታደርጋለች ።) ጭንቅና ጥበቷን የሚያጠፋ የመሰላትን ድርጊያ ትፈፅማለች — ንፁሁን ሂሳብተስን ፣ በግብረ ስጋ ሊያፍራት እንደ ነበረ አድርጋ በአባቱ በዜሳዎስ ላይ ትወነጅለዋለች ። በልጁ ላይ የተሰነዘረው ውንጀላ በዜሳዎስ ውስጥ ጭንቅና ጥበት (ለድ

ርጊያ የሚቀስቅስ ሀይል) ይፈጥራል (ምክንያት) ። ጭንቅና ጥበቱንም ያበረዶ ይመስለውና ሊመርቀው ይገባ የነበረውን ልጁን የሚያስፈራ ርግማን (ድርጊያ) ያወርድበታል ። ይህ ሀያል እርግማን ለሂሳብተስ መዋት ምክንያት ይሆናል ። ሂሳብተስ አስቃቂ ሞት ይዋታል (ድርጊያ) ። የሂሳብተስ ሞት በፈድራ ውስጥ መጨነቅና መጠበብ (ለድርጊያ የሚቀስቅስ ሀይል) ይፈጥራል (ምክንያት) ። ይህም ጭንቅና ጥበት ራሷን በራሷ እንጠልጥላ እንድትገድል ያደርጋታል — (የሀጠአት ዋጋ ሞት እንዲሉ ዋጋዋን ታገኛለች ።)

በማንኛውም አይነት ትልም ውስጥ ዋናው ተፈላጊ ነገር ፣ (በትእይንቶችም ሆነ ተዛምዶ ባላቸው አበይት ሁነታዎች መቅረቡ ብቻ ሳይሆን) ፣ እያንዳንዱ ሁነታ የትረካውን እድገት በማስመልከት የሚኖረው ጥያቄን የመጠየቅና መልስ የማስገኘት ፣ እንዲያም ብሎ ትልሙን እንድትገድል ወደፊት የማራመድ ችሎታ ነው ። አለዚያ ትልሙ ደካማ ይሆናል ።

### 7.15 ትልም ከባለታሪኮች ጋር ያለው ዝምድና

ነጠላም ሆነ ውስብስብ ትልም የሚከሰተው በሁነታዎችና ድርጉች ሂደት ነው ። ሂደቱን የሚያራምደው ደግሞ ባለታሪኮች በድርጊያዎቹ ውስጥ የሚኖራቸው ተሳትፎ ነው ። ሂደቱን የሚያራምድ ተሳትፎ ደግሞ ፣ ማንኛውም ተሳትፎ ሳይሆን ፣ አድራጉታቸው ከውለኛ ባህርያቸው የሚመነጭ መሆኑ የሚታይበት ሁነታ (ገፅ 270-274 ፣ 334-335) እና ድርግ (ገፅ 335-338) ነው ። ስነ-ልቦናዊ ባህርይና ውጫዊ ሁነታዎች ተጣምረው ከሚገኙበት ፣ ይህን አይነት ውለኛ ባህርይ

ያለው ባለታሪክ ፣ ይህን እርምጃ መውሰዱ የሚያጠራጥር ነው የሚያስብል የሚያሳምንና የሚገፋፋ እውነታ የተከሰተበት ። የባለታሪኩ ውለኛ ባህርይ እንዲያ አስከሆነ ድረስ እንዲያ ማድረጉ ያለ ነው የሚያስኝ ። እንደ ሮሚዎና ገዢያት ፍቅር ወይም እንደ አቴሎ ቅናት ያለ ውለኛ ባህርይ ገፁ-ባህርያት የሚወስዱትን እርምጃ የሚያሳምን ። ስለዚህ ፣ ትልም የሁነታዎችና የድርጉች ሂደት በመሆኑ የባለታሪኩን ተሳትፎ (በሚቀርቡት ቅራጾችም ሆነ ሌሎች ሁነታዎች አማካይነት) የሚጠይቅ እስከሆነ ፣ ተሳትፎ ደግሞ የሚያረካ እንዲሆን ከባለታሪኩ ተፈጥሮ የመነጨ መምሰል እስካለበትና በዚህም ሳቢያ ትልሙ የሚያራምደው ስሜት አመርቂነት እንዲኖረው ከባለታሪኩ ውለኛ ባህር መመንጨት ካለበት ፣ ባጠቃላይም የትልም አላማ ባለታሪኩን ለድርጊያ ማመቻቸትና መከሰት እስከሆነ ፣ ትልምና ባለታሪኩ ፣ እንደየሁኔታው ፣ ነጠላ ወይም ውስብስብ ዝምድና እንደሚኖራቸው መገንዘብ ያሻል ።

#### 7.1.6 የትልም ጥድፈያና ዘገምታ

የትልም እንቅስቃሴ እንደ ሁነታዎችና ድርጉች አይነት ጠንካራ ወይም ደካማ ፣ ፈጣን ወይም ዘገምተኛ ይባላል ። የሚከተሉትን ትረካዎች እንመልከት ፤

«በሁለት ሪፑብሊኮች መካከል ጦርነት ተነሳ ። በዚህን ጊዜ እንደኛው ሪፑብሊክ ከአንድ ንጉስ ጋር የጦር ቃልኪዳን ስምምነት ተፈራረመ ። ሌላው ሪፑብሊክ ስምምነቱን ሲሰማ ፣ ሁለቱን ለመነጣጠል በማሰብ ፣ የአካላቸው ጀነራሉን ልጅ በሚሰትነት ይሰጠዋል ። በዚህም ቃል ከዳኑን እንዲያፈርስ ያደርገዋል ። ጦርነቱ ተፋፍሞ ሁለት ሪፑብሊኮች በሚዋጉበት ጊዜ ፣ የንጉሱን አማችነት

ያተረፈው ሪፑብሊክ ድል ይሆናል ። ንጉሱም ይማረካል ። ከድል አድራጊው ሪፑብሊክ ጉን ተሰልፎ የነበረ ሌላ ንጉስ ድል አሆነው ንጉስ ከተማ ሲገባ ፣ ንግስቲቱ (የተማረከው ንጉስ ሚስት) ለድል አድራጊው ሪፑብሊክ አሳልፎ እንዳይሰጣት ትለምነዋለች ። የለመነችውን ለማድረግ ቃል ይገባል ። በይበልጥ ጉዳዩን ለማመቻቸትም በሚሰትነት ያንባታል ። ከሰርጉ በኋላ ፣ ከድል አድራጊው አዛዥ ጀነራል መልእክተኛ ይመጣል ፤ ንግስቲቱን ለመውሰድ ። ንጉሱ ግን አሳልፎ ሊሰጣት ስላልወደደ ፣ በምርኮኛነት ወደ ሪፑብሊኩ ሊልካት ወደሚፈልገው ጀነራል ዘንድ አቤቱታ ይሂዳል ። አቤቱታው አይሳካለትም ። ከዚያም ቃሉን ለማስከበር ባለመቻሉ አዝና ለንግስቲቱ መርዝ ይልካለታል ፤ መርዙን በመውሰድ በጠላቶቹ እጅ ከመውደቅ እንደምትድን ገልግንግስቲቱ መርዙን ትቀበላለች ። ትጠጣዋለች ። ትሞታለች» ። (ትሪሲኖ ከገፈው ፣ «ሶሪኒስባ» ከተባለ ትረካ ።)

ይህ እንግዲህ ልዩ ልዩ ድርጊያዎች ያሉበት ጠንካራ ትልም ነው ። ፈጣን እንዲሆን ደግሞ ትልሙን የሚያበለፅጉት መዳረጊያዎች (ሌሎች ባለታሪኮች ፣ ደጃኖች ፣ መግለጫዎች ፣ ጭውውቶች እና የመሳሰሉት ሁሉ) ለትልሙ እንደሚያመቹ ብቻ ተመጥነው ነው መዘጋጀት ያለባቸው ። ስለሆነም አሁን ባለበት ፎርሙ የትረካ እስተዋዕክ ነው እንጅ ትረካ አይደለም ።

ሌላ ደግሞ እንመልከት ፤

«አንድ ባለጠጋ አንድ ዳውላ እህል ከቤቱ ተሰረቀ በትና ወደ ዳኛ ሔዶ ነገሩን ሁሉ ነገረ ። ዳኛውም የቤትህን ሰዎች ሁሉንም ሰብስቦህ አምጣልኝ አለው ። እርሱም ሰብስቦ አቀረበ ፤ ዳኛውም ብዙ በትር አስመጥቶ ሁሉንም በትክክል አስ

ቆረጠው ። ከዚያም በኋላ ለዚያ ሰው ቤተ ሰዎች ለሁሉም አንዳንድ በትር ሰጣቸው ፤ ሲሰጣቸውም ነገ በዚህ ጊዜ ተመልሳችሁ ኑ ፤ ነገር ግን የጌታውን እህል የሰረቀ ሰው በትሩ አንድ ጋት በልጦ ያድራል እያለ ሰጣቸው ። ያየጌ ታውን እህል የሰረቀ ሰው ይህን በሰማ ጊዜ ማታ ከበትሩ አንድ ጋት ቆረጠለት ።

በማግስቱ በዚያው በታዘዙበት ሰአት ሁሉም ተሰብስበው ወደዳኛው ቤት ሔዱ ። ዳኛውም ሁላችሁም የሰጠኋችሁን በትር አምጡ ብሎ ባንድነት ቢያቆመው ፡ የሌባው በትር አጥሮ ተገኘ ፤ ከዚህ በኋላ እጁ ተይዞ ቢመረመር መሰረቁን አምኖ ቅጣት ተፈረደበት... » (ከገሩ ወ.ሥ. ፡ ፡ ፡ 16ኛ ተረት ።)

ይኸኛውም እንደበፊቱ ራሱን የቻለ ትልም ነው ፤ ተከታታይ ድርጊያዎች ባሉበት በአንድ ሁነታ ላይ በመመስረት አንድነትና መልእክት ያለው ። ተንትነን እንመልከተው ፤

- (1) አንድ ባለጠጋ ነበረ ።
- (2) አንድ ዳውላ እህል ከቤቱ ተሰረቀበት ።
- (3) ወደ ዳኛ ሄዶ አመለከተ ።
- (4) ዳኛው የባለጠጋውን ሰው ቤተ ሰዎች እንዲሰበሰቡ አደረገ ።
- (5) እኩል ቁመት እንዲኖራቸው ሆነው የተቆረጡ አንዳንድ በትሮች ለያንዳንዳቸው ሰጣቸው ። (የጌታውን እህል የሰረቀው ሰው በትር አንድ ጋት በልጦ እንደሚያድር በመንገር ።)
- (6) ሌባው ፡ ማታ ከበትሩ አንድ ጋት ቆረጠለት ።
- (7) በማግስቱ ቢመረመር የሌባው በትር አጥሮ ተገኘ ።
- (8) ቅጣት ተፈረደበት ።

ከዚህ በላይ ከ(1) እስከ (8) የተዘረዘሩት ድርጊያዎች በጊዜ ገደብ የተመለከቱ ሰንሰለታዊ አበይት መሸጋገሪያዎች ናቸው ። በተጨማሪ ደግሞ ፡ ንኡሳን ድርጊያዎችን የሚመስሉ (ማለትም ለአበይት ድርጊያዎቹ አጭፋሪ የሚመስሉ) ፡

- (1) (ባለጠጋው) ሰብስቦ አመጣለት ።
- (2) ዳኛው ብዙ በትር አስመጥቶ ሁሉንም በትክክል አስቆረጠው ።
- (3) ነገ በዚህ ጊዜ ተመልሳችሁ ኑ (አላቸው) ።
- (4) ያ የጌታውን እህል የሰረቀ ሰው ይህን ሰማ ።
- (5) በማግስቱ በዚያው በታዘዙት ሰአት ሁሉም ተሰብስበው ወደዳኛው ሄዱ ።
- (6) ዳኛው ሁላችሁም የሰጠኋችሁን በትር አምጡ አላቸው ።
- (7) በትሮቹን በአንድነት አቆማቸው ።
- (8) ተያዘ ሌባው ።
- (9) ቢመረመር መሰረቁን አመነ ።

አባባሎች አሉበት ። እነዚህ አባባሎች ግን ትልሙን አያሳድጉም ፤ በአንባቢው ወይም በአዳማው ፡ በልምዱና በእውቀቱ አማካይነት ከሀሳቡ የሚሟሉ ናቸው ። (ገጽ 282 እስከ 284 ተመልከት) ። ስለዚህ ይኸኛው ትረካ እምብዛም ደጃን የማያስፈልገው በቃላት ብቻ ሳይሆን ያለድምፅ በሚንቀሳቀስ ስእልም ሆነ በውዝዋዜ ሊተረክ የሚችል ፈጣን ትልም ነው ፤ እንደ በቂ ትረካም ይወሰዳል ።

ይኸው በአንድ ድርግ ላይ የተመሰረተ ትልም ፡ እምብዛም ለትረካው ፋይዳ በሌላቸው ክርክሮች (በባለፀጋውና በዳኛው ፡ በዳኛውና በቤተሰቦቹ ፡ በባለፀጋውና

በሌባው ወዘተ...) በጨናንት ግን ትልሙም ይደክማል ፤ ትረካውም ከመቼ ባለቀ የሚል ስሜት ይፈጥራል — ዘን ምትኛ ይሆናል ።

**7.1.7 ትልም ለስሜት ፍንጠቃ ፤ ትልም ለሰበካ ፤ ትልም ለፕሮፓጋንዳ ፤ ትልም ለስሜትና ለመልእክት**

ትረካ እንድን ሀይወት በሙሉነቱ (እንደ ተኖረ በማ ስመሰል) እንዲሰማን እያደረገ ማቅረቢያ ዘዴ ነው ። ይኸ ንንም በሚያደርግበት ጊዜ ፣ አንዳንዴ ስሜቶቻችንን በመ ደባበስና በመጠቆም ይኸ ነው የማንለው ፣ የማይጨበጥ አይነት ልምድ ይሰጠናል፤ (ገፅ 340-344 ።) አንዳንዴ፤ ይኸም ሲሆን ያም ሲሆን፤ ይችላል የሚያሰኝ አሻሚ ስሜት ውስጥ ይ ከተናል፤ (ገፅ 365-374 ተጥር 40 ድረስ ።) አንዳንዴ ደግሞ ትረካ ው የታለመበትን ግብ ቁጭ ቁልጭ አድርጎ ያቀርብልናል ፤ (ገፅ 365-374 ተጥር 41 ድረስ ።) ለማንኛዎቹም ቢሆን መሰረታ ቸው ያው ትልሙ ነው። እንደ ትልሙ አተላለም ነው የየትረ ካው ግብ የሚለዋወጠው ። ስለዚህም ትላማ ጥንቃ ቄን ይጠይቃል ። በተለይ የመጨረሻው መልእክት አብ ሳሪ አይነቱ ወደ ሰበካና አልም ወዳለ ፕሮፓጋንዳና ቅስ ቀሳ ውስጥ በመግባት የስሜት ቀስቃሽነቱንም ሆነ የመል እክት አስተላለፊነት ሀይሉን እንዳያጣ ያስፈልጋል ። በዚህ ረገድ ከጥንቶቹ ፣ የኅሩይ ወልደ ሥላሴን «የልብ ሀሳብ» እና የመኮንን እንዳልካቸውን «ጣይቱ ብጡል» እና «መል ካም ቤተሰቦችን» መመልከቱ ይበቃል ። ትልም የስሜት ፈንጣቂነትንና የመልእክት አስተላለፊነትን ሚዛናዊነት መጠበቅ ይኖርበታል ።

**7.1.8 የልባንጠልጥልነት (የልብ እንጠልጥል) እና የግር ምታ ስልቶች**

በትረካ ስልት ውስጥ ፣ እንደየትልሙ አይነት ፣ አቢይና ንኡስ ሁነታዎች እንዳሉ (ባገፅ 274 እስከ 277) እና ሁነታዎቹንም ለድርጊያ የሚቀሰቅሳቸው ሀይል እና ወይም ግብ (ከገፅ 284 እስከ 287) እንደሚኖራቸው ተመል ከተናል ። ከዚህ ለጥቀን ደግሞ የሁነታዎቹን ሀይልና ግብ አንጊነት የሚያበስሩትን አንዳንድ ስልቶች እናመ ለክታለን ።

አንጊነትን የሚያበስሩ ስልቶች በአብዛኛው በልባ ንጠልጥልና ግርምታ ስልቶች ይጠቃለላሉ ።

**(ሀ) የልባንጠልጥል ስልት**

የልባንጠልጥል ስልት ጭንቀትና ጥበትን ከደስደስ ስሜት ጋር እያዋዋደ የሚያቀርብ ልብን የሚሰቅል የሀ ሳብና የድርጊያ ድብቅነት ነው ። ውጤቱ በቅድሚያ በታ ወቀ (ባለታሪኩ እንደሚገደል ወይም እንደሚዋት ወይም ያፈቀራትን እንደሚያገኝ ወይም እንደማያገኝ ወዘተ... በቅ ድሚያ በታወቀ) ወይም ባለታወቀ ትልም\* ውስጥ ይሰ ራበታል ። ውጤቱ በማይታወቅ ትልም ውስጥ ሲሰራ በት ፣ ተከታታይ ሁነታዎቹ እንዳስፈላጊነቱ ፣ ለተለያዩ ጥያቄዎች መልሶችን ማስገኘት ይኖርባቸዋል — ማንንምን እንዴት? ለሚሉት ጥያቄዎች ። ውጤቱ በታወቀ ትልም

\* ውጤቱ የታወቀ ትልም ሲባል፣ የትረካው አጠቃላይ ሂደትና ባለታሪ ኮቹ የሚደርስባቸውም ሆነ የሚያደርሱትን ግር በቅድሚያ የታወቀበት ትልም ሲሆን ፣ ውጤቱ የማይታወቀው ደግሞ ባለታሪኮቹ የሚያደር ሉትም ሆነ የሚደርስባቸው ነገር በቅድሚያ የማይታወቅበትና ተስ ዪቀሰ የሚገለፅበት ነው ።

ውስጥ ሲሰራበት ደግሞ ፡ ትልሙ የሚመልሰው ጥያቄ በአብዛኛው መቼ የሚለውን ጥያቄ ይሆናል ።

ልባንጠልጥል ስልት ፡ ልብን የሚሰቅለውና ጭን ቀትና ጥበት የሚፈጥረው ፡ በባለ ታሪኮቹ ላይ የሚደርሰውን ወይም ባለታሪኮቹ የሚያደርሱትን ካለማወቅና ርግጠኛ ካለመሆን ሳይሆን ፡ አንባቢው ወይም አዳማጪ በባለታሪኮቹ ላይ ጭንቀትና ጥበት የሚያስከትሉትን ሁኔታዎች አስቀድሞ ቢያውቅም ፡ ባለታሪኮቹን ለማስጠንቀቅ እማይችልበት ሁኔታ ላይ በመገኘቱ ነው ። ስለሆነም አንዳንዴ ከቅድመ ጥቆማ ጋር አንዳንዴ ደግሞ ከአሳዛኝ ምፅት ጋር ይዛመዳል ።

ቅድመ ጥቆማ ፡ በትልሙ ውስጥ አልፎ አልፎ በሚሰራው ቃላትና ሀረግ አማካይነት ወደሚፈለገው ግብ የሚመራ እንጥብጥብ ነው ። እንዲሁም በመሆኑ ጥቆማው ልብ አንጠልጥልነት የሚኖረው ፡ ባለታሪኮቹን የሚያሰጋና አንባቢን የሚሰግጥና የሚሰነጥጥ ድርጊያ በትልሙ ውስጥ ሲኖርበት ነው ። አለዚያ ፡ ቅድመ ጥቆማው የአቢይ (የአጉራ) ሁኔታዎች አካል በመሆን ትረካውን ማራመድ ብቻ ይሆናል ተግባሩ ። በዚህ አይነት የቅድመ ጥቆማ አቀራረብ ስልት የልብ አንጠልጥል ስልት አካል የሚሆነው በክፈል መሆኑን መንገዝብ አያዳግትም ። ቅድመ ጥቆማ ያለበት አፃፃፍ ሁሉ ልባንጠልጥልነት ስለማይኖረው ። ልባንጠልጥልነት የሚኖረውም ሁልጊዜ ቅድመ ጠቋሚዎች ያሉበት ባለመሆኑ ፡ ውጤቱ በታወቀ ትልም ውስጥ እንደሚገኘው አይነት ።

ሌላው ጉዳይ ፡ ልባንጠልጥል ስልት ከአሳዛኝ ምፅት ጋር ያለው ዝምድና ነው ። በዚህም ስልት ቢሆን ፡ ልባንጠልጥልነቱ ያለው የትልሙ ሂደት መቼ የሚለውን

ጥያቄ በመመለሱ ረገድ ነው ። ከዚህ በስተቀር አንባቢው ፡ በአብዛኛው የትልሙን ሂደት ያውቃል ። ባለታሪኩ በማያውቀው ፡ አንባቢው ግን በሚያውቀው አይነት ፡ ባለታሪኩ ቀስ በቀስ ወደ ውድቀቱ ሲያመራ ያያል ፤ ራሱ ባለታሪኩ የሚናገረውና የሚያደርገው ጭምር ውድቀቱን ሲያመለክትበት ። መቼ የሚለው ጥያቄ ሲመለስም ትልሙ በመቋጫቱ የአንባቢው ወይም የአድማጪ ልብ ሲረጋ ፡ ባላሰበው መንገድ የፈፀመው ድርጊያ ደግሞ በባለታሪኩ ላይ ግርምታን ሊፈጥርበት ይችላል (ለመገረም ካበቃው) ።

### (ለ) የግርምታ ስልት

ግርምታ የልባንጠልጥል ሌላው መልኩ ነው ። ግርምታ የሚመነጨው ድንገተኛና አጋጣሚ የሆነው አስገራሚ ድርጊያ እስኪከሰት ድረስ ነው ። ከተከሰተ በኋላ አስገራሚነቱ ያከትማል ። ከዚህም የተነሳ በግርምታ ላይ የተመሰረቱ ትልሞች እምብዛም ደጋግሞ የመሰማትና የመነበብ እድል አይገጥማቸውም ። ሆኖም ፡ ብዙ ትልሞች በብዙ ግርምታዎች እየተገነቡ በማድግ የልባንጠልጥልነት ባህርይ እንዲኖራቸው ለማድረግና በልባንጠልጥልነት የተተለሙትን ደግሞ በግርምታ እንዲያበቁ ለማድረግ ይቻላል ።

### 7.2 ተራኪ

ተራኪዉ ታሪኩን የሚያቀርበው ነው ። በአብዛኛው ተራኪዉ ደራሲዉ አይደለም ። ደራሲውንም ሆኖ መታየት የለበትም ።

አንድ ደራሲ ለሚደርሰው እያንዳንዱ ድርሰት የተለያዩ ወካይ ተራኪዎች ሊኖሩት ይችላል ። ራሱ ደራሲዉ

ግን በተለይ ከተራኪዎች አንዳቸውን ወይም ሁሉንም ነው ለማለት አይቻልም ። ተራኪው ፣ ደራሲው ሊያስተላልፈው የፈለገውን አገናዝቦ የሚያቀርብ ፣ አንባቢው ሁሉ ከልዩ ልዩ ድርሰቶቹ ውስጥ አቀናባብሮ ይህን አይነት ነው ወይም ይመስላል ብሎ የሚያውቀው ወካይ ደራሲ ሲሆን ፣ ደራሲው ግን ተራኪውን ጭምር የፈጠረው የድርሰቱ ራስ ነው — ባጠቃላይ በሙሉ የድርሰቱ አቀራረብ ለማለት የሚፈልገውን ድርሰቱ እንዲልለት የሚያደርግ ።

### 7.2.1 የተራኪ አኳያዎች

ወካይ ተራኪው ፣ በድርሰቱ ውስጥ የሚቀርቡ ሁነታዎችን ፣ ድርጊያዎችንና ነገሮችን የሚያይበት ወይም የሚያጤንበት የተለያዩ ሶስት አኳያዎች (ግንባሮች) አሉት ፤

#### (ሀ) በአይን ከማየት አኳያ

- (1) ራሱ ተራኪው ፣ እንደወካይ ተራኪ ሆኖ በአይኖቹ የሚመለከታቸውን አስፈላጊዎች በማስፈር፣

አጅ ፡

“አቆምኩበት እንጦጦ ተራራ ላይ ሆኜ አዲስ አበባን ቁልቁል ስመለከተው ፣ አልፎ አልፎ የተቆረጠ ጫካ መሰለኝ” —

በተራኪ ገፁ-ባህርይ አይን ፣ በአንደኛ መደብ ግምባር የቀረበ ።

- (2) ወካይ ተራኪው ፣ አንድ ገፁ-ባህር በአይኖቹ የሚመለከታቸውን በመስፈር — ማለትም ተራኪው ሁነታዎችንና ነገሮችን በገፁ-ባህርይ አይን እያየ ሲያሰፍር ፣

አጅ ፡

“ዝናሽ ፣ እመኖሪያዋ ፎቅ በረንዳ ላይ ቆማ የምትመለከታቸው ሰዎች ሁሉ ድንኮች ሆኑ ባት” — ተራኪው እዳር ቆሞ ሁነታዎች በዋናው ገፁ-ባህርይ እየታዩ የቀረበ ፣ ወይም

“ከዝናሽ ግምባር ፣ አዲስ አበባ ፣ አይሮፕላን ውስጥ ሆኖ ሲያውት ፣ አልም ያለው ጫካ ነበር” ከአነስተኛ ገፁ-ባህርይ አንፃር የቀረበ ።

- (3) ተራኪ ፣ አንድ ገፁ-ባህርይ ሌላ ገፁ-ባህርይ በሚያይበት አይን እያየለት ሲያሰፍር ፣

አጅ ፡

“አስቴር ፣ ታደገ አሰፋን ድንገት ሳያስበው ሲመረግተው አየች ።”

#### (ለ) ከአእምሮ ልምድ አኳያ

ተራኪው ሆነ ገፁ-ባህርይ ነሮን (ሁነታዎችንና ነገሮችን) ከአስተዳደጉ ፣ ከእውቀቱ ፣ ከአስተሳሰቡ ፣ ከእምነቱ ፣ ከልምዱና በጠቅላላው ከህይወቱ ፍልስፍና አንፃር እንዲያይ ሆኖ ሲሰፍር ነው ።

አጅ ፡

“ማንኛውም ለስራ የበቃ ሰራተኛ ሁሉ በአገሪቱ እድገትና ልማት በመሳተፍና ድርሻውን በማበርከት አዲሱን ህብረተሰብ መገንባት ይኖርበታል” አሉ መምህሩ ፣ “አልዚያማ የመብላት የመጠጣትና የመኖር መብት አይገባውም ።”

እዚህ ላይ የተለያዩ አመለካከቶች አሉ ፤

(1) 'ማንኛውም ለሰራ የበቃ ሰራተኛ ውሎ በአገሪቱ እድገትና ልማት በመሳተፍ ድርሻውን ማበርከት አለበት ።'

(2) 'ተሳትፎው አዲሱን ሀብረተሰብ ለመገንባት መሆን ይኖርበታል ።'

(3) 'ካልተሳተፈ የመብላት ፣ የመጠጣትና የመኖር መብት አይገባውም ።'

በልቦለድ አለም ውስጥ ያሉ ገፅ-ባህርያትም ሆኑ ፣ በእውናዊዉ አለም ያሉ ሰዎች ፣ በአባባሎቹ በቁጥር (1) ቢሰማሙ በቁጥር (2) እና (3) ላይሰማሙ ፣ ወይም በቁጥር (1) እና (2) ተሰማምተው በቁጥር (3) ላይሰማሙ ፣ ወይም ጭራሹንም ከቁጥር (1) እስከ (3) ባሉት አባባሎች ላይሰማሙ ይችላሉ ። ስለዚህም አባባሉ ከማን ርእዮተ አለም እንፃር እንደ ተሰነዘረ ማወቁ እጅግ አስፈላጊ ይሆናል ።

(መ) ከፍላጎት ሂደት አኳያ

ሁኔታዎችና ነገሮች ከየገፅ-ባህርያቱ አይኖች አኳያ ከየአእምሯቸው ልምድ አኳያ ከተጤኑ ፣ እያንዳንዱ ገፅ-ባህርያት በዕሁፍ ውስጥ የሚጫወቱት ሚናና ለደርሱበት የሚፈልጉት ግብ ወይም ፍላጎት ይታወቃል ። ከዚህም የተነሳ ሁኔታዎችና ነገሮች የገፅ-ባህርያውን ግብ ወይም ፍላጎት በመልካምም ሆነ በአገጥሞ ሁኔታ ሲደግፉት ወይም ሲያጨናግፉት ይታያል ። በአብዛኛው ፣ ገፅ-ባህርያት እነዚህን ሁኔታዎችና ነገሮች ላያውቁቸውም ላያጤኟቸው ይችላሉ ። ከተራኪዉና ከእንባቢዉ ግን የተሰወሩ ስለማይሆኑ ፣ ማናቸውንም ሁኔታዎች

የሚተረጉሙት ለገፅ-ባህርያቱ ደስታ ፣ ሀዘን ፣ እድገት ፣ እድገትና ግብ ካላቸው ተፅእኖ አኳያ ነው ። ማለትም ከየገፅ-ባህርያቱ የፍላጎት ሂደት አኳያ እያጤኑ ። በድርሰቱ ውስጥ የገፅ-ባህርያት ሚና የሌለው ተራኪ ማለትም አቢይ (ዋና) ፣ ንኡስ (አንስተኛ) ገፅ-ባህርያቱ ወይም ታሪኩ በሆነበት ጊዜ የነበረ ገፅ-ባህርያቱ ካልሆነ ፣ የፍላጎት አኳያ አይኖረውም ። የፍላጎት አኳያ እንዲኖረው ገፅ-ባህርያም መሆን ይኖርበታል ። እንዲያሲሆን ነው ትረካውን ለትችት ፣ ለማብራራት ፣ ቅዋሜን ለመቋቋምና ለመገተር ፣ ለፍላጎት ማበራቻ ምክንያቶችን ለመደርደር ፣ ለማጋለጥም ሆነ ለመጋለጥና ለመሳሰሉት መጠቀሚያ ለማድረግ የሚቻለው ።

ይህ የፍላጎት አኳያ የሚያመለክተው ፣ በዕሁፋው ውስጥ የተገለፀውን የህይወት ፍላጎት ስለሆነ ፣ ተአማኒነቱም እዚያው ውስጥ በቀረበው የኑሮ መሰረትነትና መለኪያነት መሆን ይኖርበታል ።

እጅ ፡

“ለጊዜው ሞቅ ብሎት ስለነበር ባያጤነውም ፣ አነጋገሩ ደርዘ ይዞ ስለነበር ፣ በቀላሉ የማይፋት ቂም ነው ያተረፈው ፣ ከሱ እንፃር ሲታይ —” የፍላጎት አኳያው ሞቅ ብሎት የነበረው ገፅ-ባህርያቱ መሆኑ ነው ።

ባጠቃላይ እንግዲህ ፣ አኳያዎች እንደን ሁኔታ ወይም ድርጊያ ከበታ ፣ ከርእዮተ-አለም ወይም ከእለት በእለት ኑሮ እንፃር መመልከቻ የሆኑ ፣ ተራኪዉም ሆነ ገፅ-ባህርያቱ ።

የት ሆኖ በማን አይን አየው ፣  
ወይም

ይህን ለማለት ያስቻለው እምነቱ ፡ አስተሳሰቡ ፡ የሞራል መለኪያው ፡ በጠቅላላው አለምን መመልከቻው እንዴት ቢሆን ነው ?

ወይም

ካለበት የአለት በአለት ተግባራዊ ህይወቱ አንፃር ሲታይስ እንዴት እያደረገው ወዴትስ እየመራው ነው ?

የሚሉትን ጥያቄዎች ለመመለስ የሚያስችሉን ናቸው ።

## 7.2.2 የተራኪ አይነቶች

እዚህ ላይ የወካይ ተራኪዉን ሚናና አኳያ ከገፁ ባህርያቱ ሚናና አኳያ ለይቶ ማጤን ያስፈልጋል ። በቅድሚያ እንደጠቀምነው ወካይ ተራኪዉ ገፁ ባህርይ ሊሆን ቢችልም፣ በአብዛኛው ከታሪኩ ውጪ ሆኖ ታሪኩን የሚተርክ ነው ። እንደየሁኔታውም ፡

- (ሀ) በጊዜ ፡ በቦታ በገፁ-ባህርይ ሳይወሰን እንዳኛው በመንቀሳቀስ ከራሱና ከገፁ-ባህርያቱ አንፃር እየተመለከተ ይተርካል ። ማለትም — ማንኛውም በታሪኩ ተሳታፊ የሆነ ተራኪ-ገፁ-ባህርይ ሊያደርገው የማይችለውን አጠቃላይ ትእይንትን ወይም ማንም ገፁ-ባህርይ የሌለበትን ትርኢት ወይም ገፁ-ባህርይው አጠኝ ያልተመለከተውን ፡ ወይም ጥራሹንም ያሳየውን ውስጣዊና ውጫዊ ክስተት እያየ ይተርካል ። የዚህ አይነቱ ሁለንተኛ ሁሉን አዋቂ ተራኪም 'አዋቂ-ኩሉ' ተራኪ ይባላል ።

( ከገፅ 178-182 ተመልከት ። )

- (ለ) ሁነታዎችን፣ ነገሮችንና ድርጊያዎችን እንድ አቢይ ፡ እንድ ንኡስ ወይም እንድ በወቅቱ የነበረ ምስክር (ማን ይመስክር የነበረ እንዲሉ) ገፁ-ባህርይ ካየው ፡ ከሰማው ፡ ካሰበው እና ስሜቱ ከተቀሰቀሰበት አንፃር ያቀርባል ። የዚህ አይነቱም ውሱን (ስውር) ተራኪ ይባላል ። ሁነታዎችን በአንዱ ገፁ-ባህርይ አይን እየተመለከተ ስለሚተርክ ። እንዲህ አይነቱ ገለልተኛ ተራኪ ታሪኩን በሚተርክበት ወቅት የራሱ የሆነ አጠቃላይ ትእይንትን ፡ ገፁ-ባህርያት የሌሉበትን ትርኢትና ገፁ-ባህርያቱ ያላጤኑትንና ያላዩትን ከመተረኩ ውጪና ታሪኩን ለመተረክ ካለው ፍላጎት በስተቀር ባህርያቱ በድርሰቱ አለም ውስጥ ሊኖራቸው የሚችለውን ፍላጎት አይነት አይኖረውም ።

- (መ) ሁነታዎችን ፡ ነገሮችንና ድርጊያዎችን ራሱ አቢይ ወይም ንኡሱ ፡ ወይም በወቅቱ የነበረ ምስክር ገፁ-ባህርይ እንዳየው ፡ እንደሰማው ፡ እንደገባው እና በልምዱ እንደደረሰበት አድርጎ ያቀርባል ። የዚህን አይነቱ እንደኛ መደብ ተራኪ ይባላል ። እንዳንዴ የሚተርክው ታሪክ ይዘት በህይወት ውስጥ የሚኖረውን ወሳኝነት ሳያጤን ሲቀር ፡ ሞኝ ሞኝ እንደኛ መደብ ተራኪ በመባል ይታወቃል ።

(ከገፅ 166-167 (በ) (1) ፤ በ168 (ተ) (1) እና ከገፅ 173-177 ተመልከት ።)

## 7.2.3 የተራኪ ተግባራት

ከላይ በጥቂቱ እንደ ተጠቀሰው የተራኪ ተግባራት እንደ ተራኪው አይነት ይለያያሉ ።

(ሀ) ተራኪው ገለልተኛ ሲሆን ፡

- (1) እያንዳንዱ ትእይንት የሚይዘው ራሱን የቻለ ድርጊያ ይሆናል ።
- (2) በእያንዳንዱ ትእይንት መካከል የሚያልፈው ጊዜ ማብራሪያ ሳይሰጥበት ይታለፋል — አንባቢው ከሀሳቡ እንዲሞላው እየተተወ ።
- (3) ሁነታዎች በእውኑ አለም የሚወስዱት ጊዜና ስለ እነሱ ለመተረክ የሚወስደው ጊዜ የተመጣጠነ ይሆናል ።
- (4) ታሪኩ የሆነበት ቦታና የተከናወነበት ጊዜ የታወቀ መሆን ይኖርበታል ።
- (5) አጠቃላይ ትእይንቶች ፡ ከራሱ ከተራኪው ወይም ከአንድ ገፅ-ባህርይ አንፃር ፡ አስተያየትና ትችት ሳይጨመርባቸው ይቀርባሉ ።

(ለ) ‘አዋቂ - ኩሉ’ ተራኪ ሲሆን ፡

- (1) ትረካው ልዩ ልዩ ትእይንቶችና ባጭሩ የተወጣጡ (እጥርጥር) ሀተታዎች (ወይም አስተያየቶች) ይፈራረቁበታል ፤ ትእይንት — እጥርጥር ፤ ትእይንት — እጥርጥር ፡ ወዘተ ...
- (2) ባጭሩ የተወጣጣው ሀተታ ፡ የጊዜ ፡ የቦታ ፡ የሁነታዎችና የመዳረጊያዎች እጥርጥር እና በየትእይንቶች ውስጥ የሚገኙ የአዝማሚያዎች ፡ የድርጊያዎችና የመሳሰሉት ፍሬ ነገሮች እጥርጥር ሲሆን ይችላል ።

(3) ትረካው ፡ ተገን የሚሆኑ ትእይንቶች ምስል ፡ ገፅ-ባህርይ የሌሉበት ትርኢትና ገፅ-ባህርያቱ ያላጤኑ ትና ያላደረጉት ሁነታና ድርጊያ ሀተታ ይኖርበታል።

(4) ተራኪው እገፅ-ባህርያቱ አስተሳሰብ ውስጥ ብቅ ጥልቅ እያሉ የሚመዘግበው ሁነታ ሰንሰለታዊ ድርጊያዎችን ወደሚቀጥለው የትረካ ደረጃ የሚያሸጋግርና ወደ ታሪኩ መደምደሚያ የሚያዳርስ መሆን ይኖርበታል ፤ ገፅ-ባህርያቱ የሚያስቡትን ለማሳወቅ ብቻ ሳይሆን የታሪኩን ሂደት ለማራመድ መዋል አለበት።

(5) ሁነታዎቹ በእውኑ አለም የሚወስዱት ጊዜና ስለ እነሱ ለመተረክ የሚወስደው ጊዜ የተመጣጣኝ አይደለም ፤ በየትእይንቶቹ መካከልም ሆነ በየትእይንቶች ውስጥ የሚኖሩት ሀተታዎችና ትርጓሜዎች ባጭሩ ተወጣጥተው ስለሚቀርቡ ።

(6) አልፎ አልፎ ታሪኩ በጊዜና ቦታ ሳይወሰን ሲቀርብ ይችላል ፤ ለምሳሌ በገፅ-ባህርይ ሀሳብ ውስጥ የሚመላለስ ትዝታ ሲመዘገብ ።

(7) በአብዛኛው የሚቀርቡት ትእይንቶችና ገፅ-ባህርያት በእውናዊው አለም ከሚታወቁት የተለዩ አይሆኑም ። ስለዚህም በፅሁፉ ውስጥ የተሰነዘሩ እንዳንድ አባባሎች ተአማኒነት የማይኖራቸው መስለው ሲታዩ በእውናዊው አለም የሚሰራባቸው ፍልስፍናዊና ሳይንሳዊ አመለካከቶችና ታሪካዊ ሀቆች በአጠቃላይ ማስረጃነት ሲቀርቡ ይታያል ።

(መ) ተራኪው አንደኛ መደብ ሲሆን ፡

(1) እያንዳንዱ ትእይንት የሚይዘው ራሱ አቢዩ ወይም ንኡሱ ገፅ-ባህርይ እና ወይም በወቅቱ የነበረ

ምስክር ገፁ ባህርይ ካየው፣ ከሰማው፣ ከገባውና በሌሎች ከሚረሰቡት አንገር ይሆናል ።

(2) በእያንዳንዱ ትእይንት መካከል የሚያልፈው ጊዜ በአንደኛ መደቡ ተራኪ ልምድ መሰረት አስተያየት ይሰጥበታል ።

(3) ሁነታዎች በእውነት አለም የሚወስዱት ጊዜና ስለ እነሱ በመተረክ የሚወስደው ጊዜ አይመጣጠንም ።

(4) አጠቃላይ ትእይንቶች ከአንደኛ መደብ ተራኪው አንገር አስተያየትና ትችት ይሰጥባቸዋል ።

(5) ታሪኩ የሆነበት ቦታና የተከናወነበት ጊዜ የታወቀ ይሆናል ።

(6) ተራኪው በተለይ ስለ ተቃራኒ ገፁ ባህርያት ሲተርክ ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ ይኖርበታል ፤ ታማኝነት እንዲኖረው ።

#### 7.2.4 ተራኪ ሀታታና ትርጓሜ ማቅረቢያ ዘዴዎች

ተራኪው የማህበረሰቡን ፣ የየአንዳንዱን ሰውና የስር አቱን መንፈስ አቀራረቡ ሊያራምደው ወይም ሊያስተላልፈውና ሊያስተምረው በሚፈልገው ርእዮተ-አለማዊ አመለካከቱ ተአማኒነት ላይ የተመሰረተ ነው ። ሀታታና ትርጓሜውም ፣ ተራኪው ይገንዘበውም አይገንዘበው ፣ በዚህ አመለካከቱ ላይ የተመሰረተ ነው የሚቀርበው ። እነዚህ አመለካከቶች ፣ በአብዛኛው ፣ ከአትኩሮትና ከፍተኛ የተገኙ አጠቃላይ ሳይንሳዊና ፍልስፍናዊ መመሪያዎችንና የሰው ተፈጥሮ ህግጋትን ፣ ሁለንተኛው ወይም መጠናዊ ሀቆችን ፣

ሉጂካዊ እውነታዎችን ፣ የቃላት ያካባቢ ትርጓሜዎችን እና በተለምዶ እንደ ትክክል ተቆጥረው ተቀባይነት ያገኙ ግምቶችን ያጠቃልላሉ ። አመለካከቶቹም ሀታታና ትርጓሜ እንዲሰጥባቸው የሚያስፈልገው ፣ በተለይ በአንድ አገር ውስጥ አብዮታዊ ለውጥ ከመደረጉ የተነሳ ፣ በአብዛኛው ሰው ታማኝነት የነበራቸው አመለካከቶች ስለሚናገሩ ተቀባይነታቸው ከማጠራጠሩ የተነሳ ፣ በልቦለዱ ውስጥ ለተመለከቱ ሁነታዎች እንደ ማስረጃ ሲቀርቡ ታሪኩን ጭምር ተአማኒነት ስለሚያሳጡት ነው ። ስለሆነም ከዚህ ቀጥለን ለሀታታና ለትርጓሜ የሚሰራባቸውን መፍቻ መበየኛ (አስተያየትና ግምት መስጫ) ማጠቃለያ ዘዴዎች እናብራራለን ።

#### (ሀ) ፍቺ

ደራሲው ሁነታዎችንና መዳረጊያዎችን በሚያቀናጅበት በማንኛውም ጊዜ እውናዊውን አለም ከልቦለዳዊው አለም ለይቶ ማጤን ይኖርበታል ። በእውናዊው አለም ተአማኒነት ያላቸው ሁነታዎችና መዳረጊያዎች ሁሉ እንዳሉ ወደ ልቦለዳዊው አለም ቢወስዱ ታማኝነት አይኖራቸውም ። እንዲሁም በተወሰኑ ልቦለዳዊ ገጾች ውስጥ የተገለፁ ሁነታዎችና መዳረጊያዎች እንዳሉ ወደ እውናዊው አለም ቢወስዱ ታማኝነት አይኖራቸውም ። እውናዊው አለም እንደ ልቦለዳዊው አለም ሁሉ ነገሮቹ ክርክም ብለው በስርአት የተዘጋጁበት አይደለም ፤ ዝርክርክነትና አጋጣሚ ይበዛበታል ። በልቦለድ አለም ውስጥ ለሚታዩ ሁነታዎችና መዳረጊያዎች በዚህ አይነት ሊሆኑ ወይም ሊደረጉ ይችላሉ የሚያስኛ የራሳቸው የሆነ ማገና ዘበያ ፣ ማሳመኛና የራሳቸው አይነት ፋይዳ ያሻቸዋል ። በውናዊው አለም የበጀው ማሳመኛና ፋይዳ በልቦለዳዊው አለም ላይበጅ ይችላል ።

ከዚህም የተነሳብዙ ጊዜ የድርሰት ተራኪ የሆኑ ሁሉ በልቦለዱ ውስጥ ለሚከናወኑት ሁኔታዎችና ድርጊያዎች በተለይ አንባቢው የሚጠራጠራቸው ወይም የተለየ አስተያየት ወይም ትርጉም የሚሰጣቸውና ወደ አልታሰበ ሀሳብ የሚያንደረድሩት መስሎ ከታየው ፡ በዚያው በልቦለዱ ውስጥ ከሚካሄደው ህይወት እንዳይወጣና ትክክለኛውን ፈር እንዲይዝ ለማድረግ ፡ እንዳስፈላጊነቱ በማብራሪያ ፡ በገለጣ ፡ በትርጓሜና በመሳሰሉት በመደገፍ የልቦለዳዊዉን አለም ህይወት ታማኝነት ለማብሰር ይጣጣራል ። በዚህ አይነትም ፡ በልቦለዱ ውስጥ ለሚታዩት ፡

• አድራጎች ፡ ጠባዮች ፡ ጉዳዮች ፡ የነገር ሂደቶችና ለመሳሰሉት ፤

• ባህርያቱ በአእምሮ ካለመብሰል ፡ ከመጀመሪያ ገጣጥሞ ካለማወቅ ፡ ወግን ፡ ባህልን ፡ ልምድን ካለመገንዘብ ለሚያሳይዋቸው ድክመቶችና ከነዚህም የተነሳ ለሚኖሩ ፀያፎችን ካለማጠን ለሚፈጠሩ ጉዳዮች ፤

• ባንባቢ በኩል ይነሳሉ ተብለው ለሚገመቱ ተቃውሞዎች (ማለትም ፡ ይህንን ሲያነቡ እንዲህ ብለው ቢያስቡ ለዚህኛው ይኸኛው አይነት ሀሳብ ቢመጣባቸው ለሚሉት ፡ መደናቀፍን በቅድሚያ በማሰብ ፡ መቋቋሚያዎቹን መልሶች እፅሁፉ ውስጥ እንዲኖሩ ለማድረግ)

አስፈላጊ የሆኑ ማፍታቻዎችን ፡ ገለጣዎችን ፡ ትንታኔዎችንና ማብራሪያዎችን እና የመሳሰሉትን ያቀርባል ።

## አጅ ፡

### (1) ጭውውትን በመተርጎምና በማቃናት

«...አስካለምን ማለትሽ ነው፡ እኔና አንቺ በወንድም ነት ብንተያይም ሰው ሊጠራጠር ይችላል' አላት ። ዳኘው በማለት ፈንታ ሰው ብሎ ።

‘ሰው የማያስበውን ማሰብ ፡ ወይም እንዲህ ይባል ይሆናል ማለት የጀግና፡የጎበዝ ጠባይ አይደለም’ አለችው ።

ትንሽ ዝም ብለው እንደቆዩም፡ ‘ለመሆኑ ዳኘውን ምን አርገህ ትገምተዋለህ?’ አለችው ። ዳኘው እንዳልበደለው ስለምታውቅ የዳኘው ጠላቶች በውሸት የሚያስወሩበትን አምኑዋል ብላ ጠርጥራለች ።

‘አውሬ ነው የሚመስለኝ’ አለ ፡ ንገረኝ ካልሸኝ እውነቱን ልንገርሽ ለማለት ትከሻውን ወደላይ ገፋ አድርገው

‘ለምንድነው አውሬ አድርገህ የምትገምተው?’ አለችው አስካለ ፡ በመገረምም በቅሬታም ።

‘አርበኞች መልካቸው አውሬ ከመምሰሉም ሌላ ጨካኞች ናቸው’ አለ በጋሻው ፡ ከአስካለ ፊት ላይ ቅሬታ በማየቱ በግል ዳኘውን መጥላቱ እንዳልሆነ ለማሳየት አስተያየቱን ስለ አጠቃላይ አርበኞች አድርጎ ።

‘ጠላትን ጠላት አድርገህ ካልወሰድከው እንዴት ትዋጋለህ? ጭካኔ ይህ ነው?’ አለችው ። ከጥያቄ ይልቅ ትዝብት ነበር ።

‘እኔ ምን እውቄ ፡ ተዋጊ አይደለሁም’ አለ ። ይህን ነገር ተከራክሮ የሚረታበት እንዳልሆነ ያውቀዋል...»<sup>6</sup>

<sup>6</sup> ጥላሁን ጣሰው ፡ ‘አዳባይ’ ፡ (አ.አ. 1975) ፡ ገጽ 13 ።

## (2) በትንታኔ

‘...የልጅነት ዘመን ግን አንድ ደረጃ ላይ ያልፋል ። ያንን ቀን በቅድሚያ የሚያውቀው የሰው ። ብቻ በሥጋም በመንፈስም መለወጥ ይመጣል ። አስካለ አስራሁለት ዓመት ሲሆኑት እንደድሮው ከበጋሻው ጋር ስትጫወት እስከዚያ ያለስተዋለችውን አስተዋለች ። ከአይነም ከፈቱም ትልቅ ፍራጅ የሚፈጥርባት ነገር አነበበች ። እሱም ለመጀመሪያ ጊዜ ስታፍር ተመልክቱዋት ልቡን ደስ አለው ። እሱዋ በልጅነት ስሜቱን ለማስተዋል አለመቻል ዋ ገደቡ ሲሆን መመልከት መጀመርዋ ግን እሱዋም የልጅነት ዘመኑዋን እንደ ጨረሰች ማረጋገጫ ነበር ። ከድምጹ ቅላፄ ሁሉ ከወንድምነት ሌላ ፍላጎት እንዳለው አነበበች ። ጥርጣሬውን ለማስወገድ ደግሞ የመንደሩ የቤቱ ሰው አለ ። እሱም እራሱ ጥርጣሬዋን አስወገደው ። ወንድሟ አለመሆኑን ተገነዘበች ። ይህ የሽግግር ወቅት ግን የሁለቱንም ሕይወት ለወጠው...’

## (3) በገለጣዎች

‘...ወታደሮቹ የሚጉዋዙት እንደአካባቢው ፣ እንደ መንገዱ አመቺነትና ሁኔታ ነው ። አንዳንድ ጊዜ በአቡ ዋራው ምክንያት ካሚዮኖቹ ተከታትለው መጉዋዝ ሲያቅታቸውና ሌላው አካባቢ ምቹ ሲሆን በመሃላቸው መጠነኛ ከፍት ይታገዝ በመተውግራና ቀኝ ጎን ለጎን ይሸከረከራሉ ። አንዳንዶች ደግሞ ፣ መንገዳቸው አጠራጣሪና ጫካ ሲሆን ወታደሮቹ በሙሉ ከካሚዮኖቹ ላይ ይወርዱና ግራና ቀኝ አካባቢውን እያሰሱ ወይም እየፈተኹ በእግራቸው ሲጓዙ ካሚዮኖቹ መንገዱን ይዘው በዝግታ ያልፋሉ ።’

“በአካባቢው ጠላት ካጋጠመ ተኩስ ይከፈትና በጥይት ተጠዛጥዞ ፣ በሳንጃ ተዘናጥሎ ፣ በቦምብ ተሰናጥሮ ማለፍ ነው ። የሞተው እራሣው ተቀብሮ ፣ ቁስለኛው ተጭኖ ጉዞው ይቀጥላል ። ቀደም ብሎ ሰርጎ ገቦቹ አደጋ ጥለው ከመሸሽ በስተቀር ፊት ለፊት ገጥመው ስለማይቆዩ የዚህ ዓይነቱ ሁኔታ አዘውትሮ እይገጥምም ነበር...”

## (4) በማብራሪያ

‘... በሪሁን ጉዋደኞቹ ሃዘን እንዳይከብዳቸውና ተስፋ እንዳይቆርጡ በማለት ኮስተር ፣ ፈገግ ይበል እንጂ ውስጡ አርዋል ፤ በሃዘን ነፍርዋል ፣ በድካም ዝልዋል... ታማኝ ጉዋደኛ ፣ ለአንድ ዓላማ አብሮ የቆመ ጌዋደኛ ሲሞት እጅግ ያሳዝናል ፤ ያስደነግጣል ። የብቸኝነትና የተስፋ መቁረጥ ስሜት ያመጣል ። እነዚህ ሁሉ ስሜቶች በሪሁንን ተስምተውታል ። ግን እውስጡ ቀበራቸው ፤ ዋጣቸው ፤ ማንም እንዳያውቅበት አልፈለገም ። እንዲያውም እነዚህ ስሜቶች ለቆራጥ ዓላማ መሰናከሎች መሆናቸውን አውቆ በሌሎች ጉዋደኞቹ ዘንድ እንዳይኖሩ ተከላከለ...’

## (ሀ) ብዬና አስተያየትና ግምት

ተራኪው ፣ በትረካው ውስጥ ስለሚገኘው ባህርያትና ሁኔታዎች ማፍታቻና ማጠቃለያ በመስጠት ሳይወሰን ፣ የልቦለዱን ፋይዳ ፣ ርባና ፣ እምነት ፣ የኑር ዘይቤና የመሳሰሉትን ፣ በእውናዊው አለም ከሚኖራቸው አጠቃላይና ተግባራዊ ትርጓሜ አንፃር እያገናዘበ የራሱ የሆነ አስተያየትና ግምቱን ይሰጣል — አሰራሩ የልቦለዳዊውን

፡ ከላይ ከተጠቀሰው ፡ ገፅ 53 ፡

፡ ፡ ገበየሁ አየለ ፣ ‘ጣምራ ጦር’ ፣ (አ.አ. 1975) ገፅ 7 ፣ ገፅ 200—91 ፡

ፅሁፍ ብዮኛ አመለካከትና የእናኗር ዘይቤ የሰው ልጅ በእውናዊዉ አለም ከሚከተለው የታመነበት ርእዮተአለምና የእናኗር ዘይቤ አንፃር በማመሳከር የራሱ የሆነ ብዮናን እንደ ማቅረብ ያለ ነው።

ይህን አይነት የተራኪ ሚና በተለይ ለታዳጊ አገሮች የሚያስፈልግና የሚደገፍም ነው። ተራኪዉ በዚህ ሚናዉ ነው አጉል ልምድ፣ አጉል አምልኮት፣ አጉል አስተሳሰብና በጠቅላላው ጎታችና ከጊዜው ጋር የማያራምድ ርእዮተአለምን ለማስቀረት የሚጥረው። በሌላ በኩል ደግሞ፣ በዚሁ ሚናው ነው አዲስ ፋይዳ፣ አዲስ እምነት፣ አዲስ ያኗር ዘይቤና ተራማጅ ርእዮተአለም በህዝብ መንፈስ እየሰረዘ የተግባር መመሪያ እንዲሆን የሚያረገው።

ከታሪኩ ሂደት ጋር አብሮ የሚረመደው የዚህን አይነት ግምት አሰጣጥ አንዳንዴ በገላጮች፣ ቅፅልን በመሳሰሉት ቃላት፣ ሌላ ጊዜ በሰእላዊ ሀረግ፣ ሌላ ጊዜ ደግሞ፣ ሰፋ ባለ ፅሁፍ (በአመዛዛኝና በገላጭ ፅሁፍ ውስጥ የተመለከትናቸውን ቴክኒኮች በመጠቀም) ይገለፃል። የአቀራረቡም ስልት እንዲሁ ሊለያይ ይችላል — በቀልድ፣ በአሽመር፣ በምፅት፣ በዘኔታ፣ በማጋነን፣ ከፍ ከፍ በማድረግ፣ በማኪያኪያስ እና በመሳሰሉት ሁሉ።

#### አጅ፡

በዚህ አይነት የሚቀርብ አስተያየትና ግምት፣ በተለይ በአማርኛ ስነ-ፅሁፍ ውስጥ እንደ ምእራፍ ርእስና እንደ አንቀፅ መንደርደሪያ አረፍተ ነገር ጭምር ሲሰራበት ቆይቷል።

\* ስለ ስነ-ፅሁፍ መለከት፣ በተጨማሪ ገጽ 289 ተመልከት።

## (1) እንደ ምዕራፍ ርእስ

ከ 'እንደ ወጣች ቀረች' <sup>10</sup>

'መልካም ቤተሰብ'  
'ያልታደለ ጋብቻ'  
'ጊዜ ወዳጅ'  
'የከፋት ዕድሜ'  
'የውሸት ጉልበት'  
'ፍቅር ሞኝ'  
እና የመሳሰሉት...

ከዚህ በላይ እንደ ተመለከተው ተራኪዉ፣ 'መልካም'፣ 'ያልታደለ'፣ 'ወዳጅ'፣ 'የከፋት'፣ 'የውሸት'፣ 'ሞኝ' በሚሉት ቅፅሎችና ቅፅል መሰሎች ግምቱንና ብይኑን ሰጥቷል ማለት ነው።

ከ 'ፍቅር እስከ መቃብር' <sup>11</sup>

'የሚታይ እንጂ የማይበላ ፍሬ'  
'የወላድ መካኖች'  
'የቅጽ ማእበል'  
'የጋራ ድል'  
'እኛ ዝም ቢል ሌላው ይናገራል'  
'የብራ መብረቅ'

<sup>10</sup> አስፋ ገ/ማርያም፣ 'እንደወጣች ቀረች' (አ.አ. 1957)፣ ገጾች፡ 1፡14፣ 54፣ 60፣ 69 እና 96።

<sup>11</sup> ዐዲስ ኃለማየሁ፣ 'ፍቅር እስከ መቃብር' (አ.አ. 1973)፣ ገጾች 39፣ 47፣ 71፣ 172፣ 323 እና 373።